

EDUKACJA WCZESNOSZKOLNA

Uczymy się z Bratkiem
Program nauczania

Opracowanie: Katarzyna Sabbo

Autorzy: Katarzyna Sabbo, Agnieszka Mitoraj-Hebel,
Katarzyna Sirak-Stopińska, Marta Jarząbek, Barbara
Zachodny

Gdynia 2017

SPIS TREŚCI

Ogólne założenia programu	4
Sylwetka dziecka siedmioletniego	4
Aspekt psychologiczny i pedagogiczny programu	6
Zadania szkoły.....	8
Cele kształcenia – wymagania ogólne	9
Treści programowe.....	11
Opis założonych osiągnięć ucznia po I etapie edukacyjnym.....	81
Warunki i sposób realizacji	89
Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia	94
Zadania wychowawczo-profilaktyczne szkoły	98
Czas realizacji poszczególnych edukacji w ujęciu tygodniowym	101
Bibliografia.....	102

Program nauczania do nowej podstawy programowej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znaczącym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły licealnej (szkoła podstawowa – załącznik nr 2).

Program nie obejmuje treści z zakresu nauczania języka obcego.

Przyjęcie w marcu 2009 roku Ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty spowodowało odstąpienie od dopuszczania przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania do użytku szkolnego programów nauczania. Wybrane przez nauczycieli programy nauczania dopuszcza do użytku w danej szkole dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej.

Numer dopuszczenia programu przez MEN nie jest więc wymagany.

Ogólne założenia programu

*Szkoła nie jest przystankiem.
Jest drogą, która się otwiera na coraz to nowe horyzonty do zdobycia.*
C. Freinet

Podjęcie nauki w szkole to jedno z najważniejszych wydarzeń w życiu dziecka. Na nauczyciela ciąży zatem ogromna odpowiedzialność za takie zorganizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego, by skutecznie i bez stresu zaadaptowało się ono w społeczności szkolnej, mogło w niej śmiało działać, kształcić się i wzbogacać swoje doświadczenia. Współczesny świat szybko się zmienia. Nie wiemy, czy dzisiaj przydatne wiadomości i umiejętności okażą się takie za kilkanaście lat, kiedy to nasi mali podopieczni rozpoczną dorosłe życie. Pamiętając o tym, staraliśmy się w taki sposób ująć zagadnienia, aby kształcić raczej umiejętność samodzielnego poszukiwania i dochodzenia do rozwiązania, niż podawać je w formie gotowych definicji.

Zgodnie z założeniami nowej podstawy programowej Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku, edukacja wczesnoszkolna ma zapewnić dziecku stopniowe i możliwie łagodne przejście do nauczania przedmiotowego w klasach IV–VIII szkoły podstawowej. Kryterium to zostało uwzględnione w koncepcji programu, opracowanego przez doświadczonych pedagogów. Żywimy nadzieję, że jego realizowanie umożliwi Państwu płynne i bezstresowe wprowadzenie uczniów w świat nauki, a samym dzieciom przyniesie wiele pięknych doznań i pożytecznych umiejętności.

Program został dostosowany do podjęcia nauki szkolnej w pierwszej klasie przez uczniów siedmioletnich. Uwzględniono również specyficzne potrzeby dzieci w młodszym wieku szkolnym, zwłaszcza ruch i ciekawość. Aktywność twórczą dziecka i jego potrzebę działania uznano za nadrzędne cele edukacyjne wyznaczające kolejne etapy pracy nauczyciela.

Treści nauczania w ramach I etapu edukacyjnego zostały rozmieszczone spiralnie. Oznacza to, że wiadomości i umiejętności nabywane przez ucznia w pierwszej klasie będą powtarzane i pogłębiane w kolejnych dwóch latach edukacji. Zdobyte wiadomości i umiejętności określone w niniejszym programie stanowiąc będą podstawę dalszego kształcenia w kolejnych latach nauki dziecka.

Edukacja wczesnoszkolna ma zapewnić ciągłość procesu dydaktycznego, musi więc uwzględniać wstępny okres przygotowawczy dziecka, realizowany w okresie przedszkolnym. Rozpoczynając pracę z dziećmi w pierwszej klasie, każdy nauczyciel jest zobowiązany do zapoznania się z podstawą programową określającą wiadomości i umiejętności, które dzieci zdobyły po tym etapie. W programie opisane zostały fazy rozwojowe oraz możliwości i umiejętności dziecka siedmioletniego. Są to informacje niezbędne dla dobrej i świadomie zorganizowanej pracy nauczyciela w pierwszej klasie.

Sylwetka dziecka siedmioletniego

Rozwój ruchowy i sprawność motoryczna

Siedmiolatek to na ogół dziecko o dużej potrzebie ruchu. Sprawnie biega, skacze, jeździ na rowerze, rolkach i łyżwach. Wydolność organizmu umożliwia mu podejmowanie dłuższego wysiłku fizycznego. Zwykle jest samodzielny w czynnościach samoobsługowych (jedzenie, ubieranie, wiązanie sznurowadeł, zapinanie guzików, załatwianie potrzeb fizjologicznych).

Dobrze orientuje się w schemacie swojego ciała. Z reguły ma ukształtowaną lateralizację. Może się jednak mylić, nazywając strony swojego ciała. Prawie zawsze prawidłowo chwytą przybory do pisania i się nimi posługuje. Ważnym zadaniem nauczyciela jest zatem utrwalanie tych umiejętności, gdyż od poziomu sprawności manualnej i koordynacji wzrokowo-ruchowej zależy poziom graficzny pisma i tempo pisania. Siedmiolatek ma trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów (duże mięśnie rosną szybciej niż małe) i wykonuje jeszcze dużo ruchów niepotrzebnych, zamaszystych.

Percepcja wzrokowa

Poziom percepcji wzrokowej ma bezpośredni wpływ na umiejętności pisania, czytania i liczenia. Siedmiolatek uczeń śledzi wzrokiem poruszające się przedmioty oraz różnicuje kształty konkretnych rzeczy w izolacji, a także ułożonych w schematy w różnym położeniu na płaszczyźnie i w przestrzeni. Wskazuje też różnice pomiędzy podobnymi przedmiotami, dzięki czemu kształtuje sprawność rozpoznawania różnic między literami podobnymi graficznie (p-b-g; m-n; u-w; t-l-ł). Rozpoznaje i nazywa podstawowe kształty figur geometrycznych oraz przerysowuje je według wzoru. Rozróżnia barwy podstawowe i odcienie barw.

Percepcja słuchowa

Dzięki rozwiniętej percepcji słuchowej dziecko w tym wieku dokonuje syntezy słuchowej wyrazu, umiejętnie dzieli go na sylaby i głoski oraz wyróżnia słowa w zdaniu. W prostych zdaniach układa wyrazy w prawidłowej kolejności.

Pamięć ruchowa

W tym wieku wzrasta umiejętność zapamiętywania, kojarzenia i budowania własnych strategii zapamiętywania. Należy więc te umiejętności wykorzystywać podczas zajęć, szczególnie przy wprowadzaniu nowego materiału oraz utrwalaniu materiału już opanowanego. U dziecka pojawia się też pamięć dowolna i wzrasta pojemność pamięci (siedmiolatek ma zdolność do zapamiętywania szeregów zdarzeń, sytuacji, dni tygodnia, nazw miesięcy, liczb złożonych z 6 cyfr).

Myślenie

Myślenie dziecka siedmioletniego odbywa się na poziomie operacji konkretnych, z wykorzystaniem rzeczywistych przedmiotów. Należy o tym pamiętać, szczególnie podczas zajęć matematycznych. Uczeń siedmioletni dokonuje szeregowania systematycznego rzeczy, to znaczy według podanych cech różnicujących, na przykład mały i duży klocek czerwony. Prowadzi to do rozwoju myślenia operacyjnego. Siedmiolatek klasyfikuje według cech podobnych, tworzy zbiory oraz porównuje przedmioty, wskazuje różnice i podobieństwa. Przelicza rzeczy w zakresie 10.

Mowa

Mowa siedmiolatka jest już dobrze rozwinięta. Wymawia on poprawnie wszystkie głoski. Swobodnie komunikuje się z rówieśnikami i dorosłymi. Tworzy logiczny ciąg wypowiedzi. Na rozwój mowy bardzo duży wpływ mają prawidłowa budowa aparatu artykulacyjnego i słuchowego oraz niezaburzone funkcjonowanie struktur kory mózgowej. Nie bez znaczenia są także poprawne wzorce komunikacji w środowisku rodzinnym.

Rozwój społeczny i emocjonalny

U siedmiolatka dostrzega się zmiany w sferze emocjonalnej. Dziecięca spontaniczność ustępuje na rzecz refleksji. Dziecko w tym wieku ma ogromną potrzebę przebywania w

towarzystwie rówieśników, chętnie też nawiązuje kontakty z dorosłymi. Rozumie konieczność dostosowania zachowania do różnych sytuacji społecznych. Wzbogaca się skala jego przeżyć. Widać jego potrzeby uznania i akceptacji oraz uczucia związane z własnymi pragnieniami. Siedmiolatek stara się kontrolować własne emocje. Ma potrzebę dostrzeżenia przez innych jego osiągnięć i jest dumny z własnych sukcesów. Chętnie podejmuje wyzwania i próbuje być samodzielny. Słucha poleceń dorosłych i je wykonuje. Stara się współpracować w grupie. Rozstanie z opiekunem nie napawa go lękiem.

Aspekt psychologiczny i pedagogiczny programu

*Pozwólcie dziecku doświadczać po omacku, wydłużać swe korzenie,
drążyć, dowiadywać się, porównywać, szukać w książkach i materiałach
źródłowych,
zanurzać swą ciekawość w kapryśnych głębinach wiedzy.
Pozwólcie mu wyruszyć w podróż odkryć – czasem trudne,
ale pozwalające znaleźć taki program, jaki będzie dla niego pewny.*
C. Freinet

Szkoła XXI wieku nie może opierać się na sprawdzaniu sztucznie nabytej wiedzy. Musi zachęcać do poszukiwań, pobudzać uspione talenty, razem z uczniami wyruszać w fascynującą podróż w głąb tajemnic. Metodologia uczenia praktycznie zaprezentowana w programie to przepustka do nowoczesnego świata szybko rozwijających się technologii, który otwiera przed nami nowe horyzonty, ale stawia też wiele wymagań.

Źródłem inspiracji dla autorek przy tworzeniu koncepcji programu były poglądy i systemy dydaktyczne znanych pedagogów i psychologów, w tym:

1. Główne założenia pedagogiki Celestyna Freineta, ze szczególnym uwzględnieniem takich treści, jak:
  - a) podmiotowość ucznia i nauczyciela,
  - b) humanizm,
  - c) twórcza aktywność ucznia i nauczyciela,
  - d) otwartość,
  - e) demokratyczne wychowanie.
2. Teoria rozwoju poznawczego Jeana Piageta.
3. Myśli pedagogiczne Marii Montessori, w tym:
  - a) tworzenie środowiska wspierającego rozwój dziecka,
  - b) zachęcanie do własnej aktywności twórczej: *Pomóż mi zrobić to samemu.*

Zaproponowane w programie metody, formy i techniki w sposób jasny i konkretny wzbogacają warsztat pracy pedagogów. Za pomocą różnorodnych strategii odwołują się do stereotypowego nauczania, oceniania i wymagań na rzecz świadomego rozwijania umiejętności myślenia u dzieci. Rozwijanie myślenia twórczego zaakcentowano głównie ze względu na to, że uczy ono dziecko samodzielnego dochodzenia do prawdy przez kodowanie, kombinację i porównywanie informacji.

Na podstawie teorii Jeana Piageta o roli adaptacji dla rozwoju intelektualnego dziecka, w programie uwzględniono konieczność stwarzania mu okazji do poznawania środowiska z uwzględnieniem zachodzących w organizmie procesów asymilacji i akomodacji. Odbywa się to w dwóch krokach.

1. Stwarzamy sytuacje, w których nowy przedmiot lub idea zostaną zrozumiane w kategoriach pojęć lub czynności (schematów) znanych dziecku, co umożliwi mu działanie w nowych sytuacjach, wobec nowych problemów, za pomocą istniejących już schematów.
2. Stwarzamy sytuacje, które umożliwiają dziecku modyfikowanie pojęć i czynności tak, by pasowały do nowych sytuacji, przedmiotów, informacji. Pozwalamy zmieniać istniejące schematy lub wytwarzać nowe.

W programie nauczania przyjęto zasadę: *Razem w tę samą stronę*, która trafnie odzwierciedla bliską autorkom koncepcję myśli pedagogicznej Celestyna Freineta. Według niej do najważniejszych działań zalicza się:

- organizowanie dzieciom szerokich kontaktów z bliższym i dalszym środowiskiem społecznym, przyrodniczym i kulturalnym w celu rozbudzania ich zainteresowań i ciekawości;
- eksperymentowanie, doświadczanie poszukujące i rozwiązywanie problemów w zakresie różnych przedmiotów;
- różnorodne formy ekspresji artystycznej (malarstwa, rzeźby, ceramiki, swobodnego tańca, teatru, muzyki) z dominującą ekspresją słowną (prozą i poezją).

Praca z uczniami w klasach I–III jest jednolitym procesem poznawczym, kształcącym i wychowawczym. Na tym etapie edukacyjnym zadania dydaktyczno-wychowawcze ściśle się ze sobą splatają i przenikają wzajemnie. Poznawanie, działanie i wyrażanie przeżywanymi treściami łączą się ze sobą w sposób nierozdzielny i trwałe. W zespole przedmiotów wchodzących w zakres nauczania początkowego szczególną rolę odgrywa język ojczysty. Jego dobra znajomość i umiejętność posługiwania się nim w mowie i piśmie (w tym czytanie) jest warunkiem zdobywania wszelkiej wiedzy i umiejętności nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi. Stanowi też podstawę samodzielnego myślenia oraz wypowiadania swych opinii, wątpliwości i przeżyć.

Aby dziecko prawidłowo funkcjonowało w szkole, a dzięki nabywanym w niej doświadczeniom, wiedzy i umiejętnościom odnalazło się w świecie zewnętrznym, potrzebne jest rozwijanie indywidualnych cech osobowości, kształtowanie charakteru oraz umiejętności współdziałania. W programie, zgodnie z założeniami Marii Montessori, proponujemy realizację tych celów przez pomoc dziecku:

- w rozwijaniu samodzielności i wiary we własne siły;
- we wpajaniu szacunku do porządku i do pracy;
- w przyswajaniu umiejętności pracy indywidualnej i zbiorowej;
- w osiągnięciu długotrwałej koncentracji nad wykonywanym zadaniem;
- w kształtowaniu postaw posłuszeństwa opartego na samokontroli, a nie na zewnętrznym przymusie;
- w uniezależnieniu od nagrody;
- w formowaniu postaw wzajemnej pomocy bez rywalizacji;
- w kształtowaniu postawy szacunku dla pracy innych;
- w rozwijaniu indywidualnych uzdolnień i umiejętności współpracy;
- w osiągnięciu spontanicznej samodyscypliny wynikającej z dziecięcego posłuszeństwa.

Zależy nam, aby w efekcie działań podejmowanych przez nauczyciela za pośrednictwem programu i pakietu edukacyjnego uczeń potrafił:

- sprawnie komunikować się w języku ojczystym;
- obserwować i badać świat, gromadzić informacje i je analizować;
- rozpoznawać własne możliwości, umiejętności, zainteresowania i uzdolnienia;

- wykorzystywać wiedzę w praktyczny sposób;
- sprawnie korzystać z dostępnych nowoczesnych środków multimedialnych;
- prezentować własne dokonania i współpracować w grupie;
- wytrwale pracować, ustawicznie się kształcić;
- czerpać radość i satysfakcję z pracy i nauki;
- być dumnym z osiągnięć własnych, innych ludzi, dorobku i historii ojczyzny;
- podejmować decyzje, dokonywać świadomych wyborów;
- dbać o siebie i innych, być odpowiedzialnym za własne słowa i czyny;
- dążyć do czynienia dobra;
- aktywnie uczestniczyć w życiu szkoły, społeczności lokalnej, kraju.

Zadania szkoły

Aby szkoła sprawnie funkcjonowała i mogła z powodzeniem realizować wyznaczone cele edukacyjne, konieczne jest sformułowanie jej zadań. Powinny one być respektowane przez wszystkich nauczycieli i z pełną świadomością wprowadzane w życie. Jasno sprecyzowane zadania wyznaczają kierunek pracy szkoły, umożliwiają wdrażanie celów oraz dostosowanie podejmowanych czynności do możliwości technicznych, lokalowych i środowiskowych każdej placówki.

Ogólnie zadaniem szkoły jest:

1. kształtowanie komunikowania się w języku polskim na każdym przedmiocie;
2. kształtowanie porozumiewania się w językach obcych nowożytnych;
3. rozwijanie kompetencji czytelniczych;
4. zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia;
5. edukacja zdrowotna;
6. rozwijanie postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych;
7. przygotowanie uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu;
8. stosowanie metody projektu edukacyjnego.

Zawarte w programie nauczania, uwzględniające podstawę programową, **zadania szkoły** są realizowane przez:

1. Odkrywanie uzdolnień uczniów i wskazywanie metod rozwijających te predyspozycje:
  - wspieranie wielokierunkowej aktywności ucznia w obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym;
  - stwarzanie okazji do dzielenia się wiedzą i umiejętnościami z innymi;
  - docenianie aktywności uczniów i wytworów ich pracy;
  - stwarzanie warunków do pogłębiania zainteresowań i pasji;
  - rozwijanie takich kompetencji, jak kreatywność, innowacyjność, przedsiębiorczość;
  - rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
  - aktywne wykorzystywanie nowoczesnych metod, technik i narzędzi.
2. Stwarzanie warunków równego startu (wiedza dla wszystkich uczniów):
  - tworzenie odpowiednich warunków do uczenia się;
  - tworzenie atmosfery poszanowania każdego ucznia;
  - otoczenie troską i opieką uczniów nieharmonijnie rozwijających się, w tym rozwijających się w sposób wolniejszy lub przyspieszony;
  - wspieranie w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i sposobów uczenia się;
  - wdrażanie postawy świadomego samokształcenia;

- stała współpraca ze środowiskiem rodzinnym ucznia;
  - respektowanie indywidualnych potrzeb ucznia i jego autonomii;
  - wdrażanie do planowania, wytrwałości, samodzielności i samokontroli.
3. Wprowadzanie w świat wartości:
- budowanie więzi w oparciu o takie wartości, jak dobro, szacunek, miłość, prawda;
  - stwarzanie okazji do współpracy, ofiarności, altruizmu;
  - budowanie postawy patriotyzmu i szacunku dla tradycji i dokonań Polaków;
  - budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia;
  - wzmacnianie poczucia tożsamości kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
  - aktywizowanie w zakresie współpracy ze środowiskiem lokalnym;
  - wspieranie rozumienia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
  - zapewnienie dostępu do wartościowych źródeł informacji, także za pomocą nowoczesnej technologii.
4. Dostarczanie wiedzy o świecie:
- stwarzanie okazji i wskazywanie narzędzi do praktycznego i czynnego poznawania świata i mechanizmów nim rządzących;
  - kształtowanie otwartej postawy wobec świata i innych ludzi;
  - czerpanie z dorobku artystycznego, kulturowego i przemysłowego Polski i innych krajów;
  - kształtowanie postawy odpowiedzialności za zbiorowość;
  - wspomaganie ucznia w tworzeniu własnego wizerunku i podejmowaniu właściwych relacji społecznych.
5. Podejmowanie działań opiekuńczych:
- zapewnienie prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku;
  - tworzenie warunków do bezpiecznego i odpowiedniego spędzania czasu wolnego ucznia;
  - wskazywanie sposobów właściwego spędzania czasu wolnego przez uczniów;
  - zaopatrzenie placówki w sprzęt i narzędzia pozwalające uczniowi na bezpieczne i sprzyjające jego rozwojowi spędzanie czasu w szkole;
  - dostarczanie wiedzy o zagrożeniach i sposobach przeciwdziałania im;
  - współpracowanie z instytucjami działającymi na rzecz pomocy uczniom.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej, stanowiącego fundament wykształcenia, jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Ważne jest zatem prowadzenie takich działań, aby dziecko, w miarę swoich możliwości, było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie trzeba dążyć do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach IV–VIII szkoły podstawowej.

I. W zakresie fizycznego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

- 1) sprawności motoryczne i sensoryczne tworzące umiejętność skutecznego działania i komunikacji;
- 2) świadomość zdrowotną w zakresie higieny, pielęgnacji ciała, odżywiania się i trybu życia;
- 3) umiejętność wykorzystania własnej aktywności ruchowej w różnych sferach działalności człowieka: zdrowotnej, sportowej, obronnej, rekreacyjnej i artystycznej;
- 4) umiejętność respektowania przepisów gier, zabaw zespołowych i przepisów poruszania się w miejscach publicznych;
- 5) umiejętność organizacji bezpiecznych zabaw i gier ruchowych.

II. W zakresie emocjonalnego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

- 1) umiejętność rozpoznawania i rozumienia swoich emocji i uczuć oraz nazywania ich;
- 2) umiejętność rozpoznawania, rozumienia i nazywania emocji oraz uczuć innych osób; potrzebę tworzenia relacji;
- 3) umiejętność przedstawiania swych emocji i uczuć za pomocą prostej wypowiedzi ustnej lub pisemnej, różnorodnych artystycznych form wyrazu;
- 4) świadomość przeżywanych emocji i umiejętność panowania nad nimi oraz wyrażania ich w sposób umożliwiający współdziałanie w grupie oraz adaptację w nowej grupie;
- 5) umiejętność odczuwania więzi uczuciowej i potrzebę jej budowania, w tym więzi z rodziną, społecznością szkoły i wspólnotą narodową;
- 6) umiejętność uświadamiania sobie uczuć przeżywanych przez inne osoby z jednoczesną próbą zrozumienia, dlaczego one występują, a także różnicowania form ich wyrażania w zależności od wieku;
- 7) umiejętność rozumienia odczuć zwierząt, wyrażania tych stanów za pomocą wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz różnorodnych artystycznych form wyrazu.

III. W zakresie społecznego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

- 1) świadomość wartości uznanych przez środowisko domowe, szkolne, lokalne i narodowe; potrzebę aktywności społecznej opartej o te wartości;
- 2) umiejętność nazywania poznanych wartości, oceny postępowania innych ludzi, odwoływania się w ocenie do przyjętych zasad i wartości;
- 3) potrzebę i umiejętność identyfikowania się z grupami społecznymi, które dziecko reprezentuje, nazywania tych grup i ich charakterystycznych cech;
- 4) umiejętność przyjmowania konsekwencji swojego postępowania;
- 5) umiejętność tworzenia relacji, współdziałania, współpracy oraz samodzielnej organizacji pracy w małych grupach, w tym organizacji pracy przy wykorzystaniu technologii;
- 6) umiejętność samodzielnego wyrażania swoich oczekiwań i potrzeb społecznych;
- 7) umiejętność obdarzania szacunkiem koleżanek, kolegów i osoby dorosłe, w tym starsze, oraz okazywania go za pomocą prostych form wyrazu oraz stosownego zachowania;
- 8) umiejętność samodzielnej organizacji czasu przeznaczonego na odpoczynek indywidualny i w grupie;
- 9) umiejętność dbania o bezpieczeństwo własne i innych uczestników grupy, w tym bezpieczeństwo związane z komunikacją za pomocą nowych technologii oraz bezpieczeństwo uczestnictwa w ruchu drogowym.

IV. W zakresie poznawczego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

- 1) potrzebę i umiejętność samodzielnego, refleksyjnego, logicznego, krytycznego i twórczego myślenia;
- 2) umiejętność poprawnego posługiwania się językiem polskim w mowie i piśmie, pozwalającą na samodzielną aktywność, komunikację i efektywną naukę;
- 3) umiejętność czytania na poziomie umożliwiającym samodzielne korzystanie z niej w różnych sytuacjach życiowych, w tym kontynuowanie nauki na kolejnym etapie edukacyjnym i rozwijania swoich zainteresowań;
- 4) umiejętność rozumienia i używania prostych komunikatów w języku obcym;
- 5) umiejętność rozumienia podstawowych pojęć i działań matematycznych, samodzielne korzystanie z nich w różnych sytuacjach życiowych, wstępnej matematyzacji wraz z opisem tych czynności: słowami, obrazem, symbolem;
- 6) umiejętność stawiania pytań, dostrzegania problemów, zbierania informacji potrzebnych do ich rozwiązania, planowania i organizacji działania, a także rozwiązywania problemów;
- 7) umiejętność czytania prostych tekstów matematycznych, np. zadań tekstowych, łamigłówek i zagadek, symboli;
- 8) umiejętność obserwacji faktów, zjawisk przyrodniczych, społecznych i gospodarczych, wykonywania eksperymentów i doświadczeń, a także umiejętność formułowania wniosków i spostrzeżeń;
- 9) umiejętność rozumienia zależności pomiędzy składnikami środowiska przyrodniczego;
- 10) umiejętność rozumienia legend, faktów historycznych, tradycji, elementów kultury materialnej i duchowej oraz pojęć i symboli z nimi związanych, takich jak rodzina, dom, naród, ojczyzna, kraj;
- 11) umiejętność uczestnictwa w kulturze oraz wyrażania swych spostrzeżeń i przeżyć za pomocą plastycznych, muzycznych i technicznych środków wyrazu, a także przy użyciu nowoczesnych technologii;
- 12) umiejętność samodzielnej eksploracji świata, rozwiązywania problemów i stosowania nabytych umiejętności w nowych sytuacjach życiowych.

Treści programowe¹

Klasa I

EDUKACJA POLONISTYCZNA

1. Słuchanie

- słuchanie i chęć zrozumienia wypowiedzi rówieśników i dorosłych;
- wdrażanie postawy aktywnego słuchacza poprzez szukanie własnych wzorców poprawnej artykulacji i interpretowania tekstów w języku ojczystym;
- słuchanie i wykonywanie prostych poleceń, instrukcji, objaśnień;
- słuchanie krótkich tekstów literackich, wierszy i lektur czytanych przez nauczyciela i rówieśników;
- wdrażanie do słuchania wymagającego komunikacji i wzajemnego zrozumienia podczas wyjść i wycieczek do miejsc kultury (muzeum, teatr, wystawa);
- słuchanie wypowiedzi i prezentacji innych osób podczas uroczystości szkolnych, przedstawień okazjonalnych, świąt narodowych;

---

¹ Program nie uwzględnia treści z języka obcego.

- słuchanie literatury dziecięcej odtwarzanej za pomocą płyt CD, komputera lub tablicy interaktywnej;
- wdrażanie uczniów do przyjmowania postawy kulturalnego słuchacza poprzez panowanie nad nagłą chęcią wypowiedzi, czekaniem na swoją kolej, właściwą mimikę twarzy i gesty akceptacji (np. brawa, uśmiech, podniesiony kciuk).

2. Mówienie

- wypowiadanie się na temat własnych przeżyć, wydarzeń z życia, ilustracji, usłyszanego lub przeczytanego tekstu, obejrzanego filmu, scenki;
- dobieranie słownictwa odpowiedniego do sytuacji, używanie form grzecznościowych: „proszę”, „dziękuję”, „przepraszam”, znajomość form kulturalnego powitania i pożegnania i ich stosowanie;
- wyrażanie empatii i szacunku do rozmówcy poprzez dobieranie stosownej formy komunikacji werbalnej i własnego zachowania;
- używanie w rozmowie i wypowiedzi ustnej wyrazów i zwrotów określających stosunki czasoprzestrzenne (obok, nad, później, teraz itp.);
- właściwe artykułowanie głosek i wyrazów;
- dostosowanie tonu głosu do sytuacji, wpajanie nawyku dbałości o kulturę wypowiedzi;
- udzielanie ustnej odpowiedzi na postawione pytania, układanie pytań do konkretnych sytuacji;
- próby tworzenia kilkuzdaniowej ustnej wypowiedzi na temat obserwowanego obiektu lub sytuacji (np. ilustracji, przeprowadzonego doświadczenia);
- artykułowanie prośby o pomoc, o dodatkowe wytłumaczenie jakiegoś zagadnienia;
- wygłaszanie wierszy z pamięci;
- ćwiczenia oddechowe i artykulacyjne, w tym właściwe stosowanie pauzy, zmiany intonacji, tempa i siły głosu.

3. Czytanie

- przyporządkowywanie wyrazów do ilustracji i wskazanych przedmiotów z najbliższego otoczenia ucznia;
- manipulowanie klockami lub kartonikami z alfabetem i wyrazami;
- nabywanie kompetencji czytania przez wykorzystanie tablicy interaktywnej i komputera;
- czytanie zespołowe i indywidualne, ciche i głośne;
- kształcenie nawyków przyjmowania właściwej postawy podczas czytania, dbania o czystość rąk, prawidłowego oświetlenia i poszanowania książki;
- czytanie wyrazów, zdań, podpisów pod ilustracjami, krótkich tekstów literackich;
- właściwe intonowanie czytanych wyrazów, zwracanie uwagi na kropkę na końcu zdania;
- podejmowanie prób czytania z podziałem na role;
- wspólne czytanie fragmentów lektur wybranych przez nauczyciela;
- wyrażanie emocji i opinii na temat czytanego tekstu tonem głosu, mimiką, gestem, ruchem oraz za pomocą środków plastycznych i narzędzi interaktywnych;
- wyodrębnianie głównego bohatera w utworze literackim;
- ocenianie zachowania bohaterów i próby uzasadniania swojej oceny;
- rozpoznawanie i wskazywanie zdarzeń realnych oraz fantastycznych (bez wprowadzania pojęć);
- określanie nastroju utworu: smutny, wesoły, zabawny, budzący strach i grozę;
- wskazywanie w tekstach najpiękniejszych według ucznia fragmentów;
- ustne układanie opowiadań twórczych, np. dalszych losów bohatera, zmiana zakończenia baśni, opowiadania, legendy itp.

4. Pisanie

- ćwiczenie nawyku prawidłowego uchwytu przyborów piśmiennych;
- kreślenie szlaczków literopodobnych jako przygotowanie do pisania;
- pisanie liter po śladzie i samodzielnie;
- kształcenie płynności pisma, jego proporcji i rozmieszczenia w liniaturze;
- poprawne łączenie liter w wyrazach;
- układanie i zapisywanie wyrazów z rozsypanki literowej, w tym także zabawy z wykorzystaniem tablicy interaktywnej lub komputera;
- układanie zdań z rozsypanki wyrazowej za pomocą kartoników, tablicy interaktywnej, komputera i zeszytu ćwiczeń;
- przepisywanie wyrazów i krótkich zdań z tablicy, książki;
- podpisywanie ilustracji wyrazami i prostymi zdaniami;
- pisanie z pamięci;
- pisanie z zachowaniem właściwego rozmieszczenia liter w wyrazie;
- pisanie wyrazów z dwuznakami i spółgłoskami miękkimi;
- poznanie zasad pisowni wyrazów wielką literą na początku zdania oraz w imionach, nazwiskach, nazwach państw, miast, rzek;
- pisanie wyrazów z trudnościami ortograficznymi: „ó”, „rz”;
- pisanie wybranych wyrazów z „ą”, „ę” w różnych pozycjach w wyrazie.

5. Kształcenie językowe

- rozpoznawanie liter jako obrazu graficznego głosek;
- dzielenie wyrazów na głoski, litery, sylaby; wskazywanie i odczytywanie wszystkich znaków alfabetu;
- analiza i synteza wzrokowa wyrazów, wskazywanie głosek oraz sylab;
- wdrażanie do czytania wyrazów całościowo, bez dzielenia na głoski i sylaby;
- wyróżnianie samogłosek i spółgłosek w wyrazie;
- wskazywanie i przeliczanie wyrazów w zdaniu;
- wskazywanie zdań w tekście;
- wskazywanie rymów;
- rozpoznawanie zdań oznajmujących, pytających, wykrzyknikowych;
- układanie pytań do zdań oznajmujących;
- odnajdywanie (wskazywanie) czasowników (czynności) i rzeczowników;
- formułowanie zdań pojedynczych;
- odróżnianie utworów wierszowanych od pisanych prozą;
- rozróżnianie listu, życzeń, opowiadania, zagadki.

6. Samokształcenie

- odnajdywanie i prezentowanie wskazanych trudności ortograficznych w bliższym i dalszym otoczeniu z wykorzystaniem podstawowych technik cyfrowych, np. aparatu w telefonie;
- wykorzystywanie komputerowych programów edukacyjnych w zabawach ortograficznych;
- podejmowanie próby zapisu nowych, samodzielnie poznanych wyrazów i sprawdzanie poprawności ich zapisu z modelem zapisanym przez nauczyciela;
- wdrażanie do sprawdzania i poprawiania napisanego tekstu, także przy użyciu słowników ortograficznych lub aplikacji komputerowych;
- pisanie liter i prostych wyrazów z wykorzystaniem komputera;
- poszukiwanie wyjaśnień znaczeń nowych wyrazów i zwrotów, także przy użyciu zasobów internetowych;
- zabawy z mapą, odnajdywanie znanych sobie miejsc, eksplorowanie świata;

- wdrażanie do czytania książek i czasopism dziecięcych, założenie kącika czytelniczego;
- odszukiwanie, odczytywanie i rozumienie prostych, zakodowanych informacji: piktogramów, znaków informacyjnych, napisów i uproszczonych rysunków z wykorzystaniem dostępnych narzędzi: internetu, tablicy interaktywnej, piktogramów zamieszczonych w szkole, klasie, na korytarzach oraz podczas wyjść i wycieczek klasowych;
- interpretowanie głosem, ciałem, mimiką, gestem i ruchem wybranych form literackich: wiersza, fragmentu prozy lub dramatu (odpowiednio do poziomu ucznia);
- rozbudzanie zainteresowania czytelnictwem, poznawanie świata, praw nim rządzących i historii Polski dzięki lekturze; rola biblioteki szkolnej;
- posługiwanie się rekwizytami zgodnie z intencją interpretacyjną.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji polonistycznej

Zgodnie z wymogami podstawy programowej, pracę z uczniami w pierwszej klasie rozpoczynamy od okresu przygotowawczego. Zapoznujemy ich z budynkiem szkolnym, wybranymi pomieszczeniami oraz pracownikami. Ogólnie przedstawiamy system pracy i zasady panujące w szkole. Równocześnie nawiązujemy bliższe relacje z uczniami, poznajemy ich imiona i środowisko rodzinne. Zachęcamy dzieci do poznawania kolegów w klasie. W tym celu organizujemy zabawy integracyjne, proponujemy różne sposoby nawiązywania kontaktu, na przykład rozmowy, a także powoli przyzwyczajamy dzieci do angażowania się w życie klasy i szkoły.

Wspieramy wielokierunkową aktywność dziecka przez organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających eksperymentowanie, manipulowanie i nabywanie doświadczeń oraz poznawanie polisensoryczne, stymulujących jego rozwój we wszystkich obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym. Pozwalamy dzieciom manipulować na przedmiotach i modelach, budować z klocków, wykorzystywać nowoczesne środki edukacyjne (komputer, tablica interaktywna, aparat, dyktafon itp.).

Rozwijamy umiejętność prawidłowej wymowy za pomocą zabaw artykulacyjnych oraz ćwiczeń o charakterze syntaktyczno-syntetycznym i dźwiękonaśladowczym. Dzieci wykonują także ćwiczenia w zakresie analizy i syntezy słuchowej prostych wyrazów, z pominięciem takich, w których występują ubezdźwięcznienia zarówno w nagłosie, jak i w wygłosie. Zachęcamy do czynnego udziału w życiu klasy i szkoły, uczestnictwa w pokazach, aktywnego słuchania na apelach, podczas przedstawień i prezentacji. Słuchamy wypowiedzi dzieci o wrażeniach i przeżyciach z nimi związanymi. Zachęcamy uczniów do zadawania pytań, wyrażania własnych emocji, proszenia o pomoc i wsparcie.

Po okresie przygotowawczym następuje faza zasadnicza. Wprowadzamy litery, naukę czytania i pisania. Rozwijamy korelację funkcji wzrokowych, słuchowo-językowych, dotykowo-kinestetycznych i motorycznych przez ćwiczenia ruchowo-słuchowe lub ruchowo-słuchowo-wzrokowe (opracowane w podręcznikach).

Równocześnie z nauką czytania wprowadzamy naukę pisania. Początkowo dzieci piszą szlaczki literopodobne, by z czasem przejść do kreślenia liter, sylab i wyrazów. Proponujemy ćwiczenia odwzorowywania liter w powietrzu, na ławce czy plecach kolegi. Można też użyć plasteliny lub poprosić dzieci, aby odwzorowały literę za pomocą własnego ciała. Stopniowo przechodzimy do pisania całych wyrazów i prostych zdań. Pod koniec pierwszej klasy przeprowadzamy próby pisania poznanych wyrazów z pamięci lub ze słuchu.

Już od pierwszej klasy wprowadzamy elementy kształcenia literackiego. Wzorowo czytamy krótkie teksty literackie, fragmenty lektur, wiersze. Rozmawiamy na ich temat, zachęcamy uczniów do spontanicznych wypowiedzi i budowania prostych odpowiedzi na zadane pytania. Każdą inicjatywę dziecka nagradzamy, zachęcamy do dalszego wysiłku i

aktywności. Wskazujemy źródła, z których dzieci mogą czerpać wiedzę o literaturze: biblioteka szkolna, klasoteka, wybrane źródła internetowe.

Reagujemy na zauważone deficyty, kierujemy na badania, udzielamy pomocy. Ważne jest zapewnienie prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku dla uzyskania ciągłości procesów adaptacyjnych w odniesieniu do wszystkich dzieci, w tym rozwijających się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.

EDUKACJA MATEMATYCZNA

1. Stosunki przestrzenne i cechy wielkościowe

- określanie położenia przedmiotów względem obranego obiektu z wykorzystaniem najbliższego otoczenia;
- określanie położenia przedmiotów względem siebie oraz innego obserwatora;
- wskazywanie kierunków w przestrzeni z zastosowaniem pojęć: na prawo, na lewo, w górę, w dół, do przodu, do tyłu – ćwiczenia praktyczne z zastosowaniem elementów zabawy i ruchu;
- stosowanie znaków graficznych (strzałek) określających kierunki;
- stosowanie ze zrozumieniem określeń: za, przed, nad, pod, obok, w, do, wewnątrz, na zewnątrz;
- określanie odległości: dalej, bliżej;
- porządkowanie przedmiotów w sposób rosnący i malejący;
- numerowanie przedmiotów w ciągu;
- określanie następnych i poprzednich obiektów w serii;
- porównywanie przedmiotów według podanej cechy: mały – mniejszy, długi – dłuższy, wąski – szeroki, wysoki – niski itp.;
- tworzenie zbiorów według podanego warunku;
- klasyfikowanie obiektów według wyróżnionej cechy;
- określanie liczebności zbiorów, przeliczanie elementów;
- porównywanie liczebności zbiorów za pomocą pojęć: mniej, więcej, tyle samo;
- porównywanie liczebności zbiorów i zapis wyników pomiaru z użyciem znaków: $<$, $>$, $=$;
- tworzenie podzbiorów;
- wyznaczanie wspólnej części zbiorów.

2. Rozumienie liczb i ich własności

- rozumienie pojęcia liczby i cyfry;
- wyróżnianie jedności, dziesiątek i setek w zapisie liczbowym;
- przeliczanie od podanej liczby po 1, po 2, po 10 (do 100 dziesiątkami) w przód i wstecz;
- porządkowanie liczb w zakresie 20 z wykorzystaniem osi liczbowej, tworzenie ciągów liczb;
- porządkowanie liczb w zakresie 100 pełnymi dziesiątkami;
- zapisywanie liczb za pomocą cyfr od 0 do 20;
- zapisywanie liczb do 100 pełnymi dziesiątkami;
- rozkładanie liczb na składniki;
- świadomość aspektu kardynalnego, porządkowego i miarowego poznanych liczb;
- porównywanie dwóch liczb w pamięci, na konkretach i na liczbach z wykorzystaniem znaków: $<$, $>$, $=$;
- stosowanie sformułowań typu: o 1 większa, o 3 mniejsza.

3. Posługiwanie się liczbami

- wyjaśnianie istoty działań matematycznych – dodawania i odejmowania – oraz związków między nimi;
- obliczanie sum i różnic na konkretach (np. na palcach, patyczkach, klockach) w zakresie 20;
- obliczanie sum i różnic w pamięci;
- dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 20 bez przekraczania progu dziesiętkowego z uwzględnieniem poprawnego zapisu działania;
- dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 20 z przekroczeniem progu dziesiętkowego z uwzględnieniem poprawnego zapisu działania;
- stosowanie własnych strategii obliczeniowych;
- dodawanie do podanej liczby w pamięci i odejmowanie od podanej liczby w pamięci liczby jednocyfrowej i liczby 10;
- rozwiązywanie równania z niewiadomą w okienku.

4. Czytanie tekstów matematycznych

- rozwiązywanie prostych zadań z treścią;
- dostrzeganie problemu matematycznego i sposobu jego rozwiązania;
- podawanie i zapisywanie różnych strategii rozwiązania zadania z treścią za pomocą rysunków, równości z okienkiem, działań, układania liczmanów;
- rozwiązywanie prostych łamigłówek i zagadek matematycznych;
- próby tworzenia własnych zagadek matematycznych za pomocą aktywności plastycznej, technicznej, konstrukcyjnej, komputerowej;
- próby tworzenia treści zadania tekstowego do podanej formuły.

5. Rozumienie pojęć geometrycznych

- rozpoznawanie i nazywanie podstawowych figur geometrycznych: kwadrat, prostokąt, koło, trójkąt;
- odnajdywanie kształtów figur geometrycznych w otoczeniu przyrodniczym i architekturze;
- odtwarzanie kształtów figur za pomocą patyczków, klocków, poprzez cięcie, zginanie, łamanie oraz za pomocą komputera (np. w programie Paint);
- obrysowywanie kształtów figur geometrycznych;
- rysowanie odręczne figur geometrycznych (prostokąt i kwadrat) na siatce kwadratowej;
- dostrzeganie drugiej połowy figury symetrycznej, na przykład w kształcie motyla (symetria osiowa);
- kontynuowanie regularności w prostych motywach: szlaczki, rozety, ciągi (powielanie), także z wykorzystaniem programów komputerowych;
- rysowanie odcinków za pomocą linijki, mierzenie odcinków w zakresie 10 cm.

6. Stosowanie matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji

- przygotowanie do mierzenia przez wykonywanie pomiarów przedmiotów z najbliższego otoczenia za pomocą patyczków, włóczki, klocków, kredek, dłoni itp.;
- zapoznanie z linijką i pojęciem centymetra;
- pomiar długości przedmiotów (w zakresie 10 cm) za pomocą linijki i porównywanie długości mierzonych obiektów;
- ważenie przedmiotów na wadze szalkowej bez użycia odważników;
- określanie wagi badanych obiektów za pomocą pojęć: cięższy, lżejszy, tu mniej, tam więcej, tyle samo;
- odmierzanie płynów różnymi miarkami, w szczególności miarą litrową, wprowadzenie pojęcia „litr”;

- wykorzystanie umiejętności pomiaru podczas robienia sałatek i napojów;
- poznanie i rozróżnianie monet i banknotu 10-złotowego będących w obiegu;
- poznanie wartości nabywczej monet (przeliczanie monet, działania praktyczne kupna i sprzedaży), rozumienie pojęć: dług, reszta;
- wykorzystanie aplikacji kalkulatora podczas przeliczania wartości zakupów, otrzymywania reszty, przeliczania pieniędzy;
- przeliczanie dni tygodnia w ustalonej kolejności, poznanie pojęć tydzień i weekend;
- poznanie kalendarza, wymienianie nazw miesięcy w ustalonej kolejności, pojęcie roku;
- działania praktyczne wykorzystujące kalendarz papierowy i aplikację kalendarza (np. odszukiwanie dat własnych urodzin i imienin);
- zapoznanie z budową i przeznaczeniem zegara tarczowego;
- próby odczytywania pełnych godzin na zegarze w systemie 12-godzinny;
- rozpoznawanie znaków rzymskich od I do XII;
- wykorzystanie aplikacji komputerowych do przeliczenia, obliczania, porządkowania zapisu i liczmanów;
- wykorzystanie gier planszowych, warcabów, szachów do rozwoju myślenia strategicznego, logicznego i rozumienia zasad;
- wykorzystanie pojęcia symetrii osiowej podczas zajęć technicznych, plastycznych i komputerowych;
- wykorzystanie pojęcia i umiejętności kreślenia figur geometrycznych podczas zajęć technicznych, plastycznych i komputerowych;

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji matematycznej

Nauczanie matematyki w pierwszej klasie opieramy przede wszystkim na koncepcji czynnościowej Zofii Krygowskiej. Głównym celem metody jest zdobywanie przez ucznia wiedzy operatywnej za pomocą rozwiązywania zadań powiązanych z rzeczywistością. By opracować dane pojęcie w sposób czynnościowy, nauczyciel musi zaplanować takie ćwiczenia, które pozwolą uczniom przejść od czynności konkretnych, przez wyobrażone, do abstrakcyjnych. Uczniowie, manipulując konkretami, dokonują operacji matematycznych, następnie ilustrują je za pomocą liczmanów, a etapem finalnym jest zapis działań przyjętymi symbolami w zeszytach ćwiczeń. Część czasu przeznaczamy na zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, w których dzieci manipulują liczmanami, klockami, tangramami, modelami figur geometrycznych, kartonikami z liczbami lub za pomocą aplikacji komputerowych. Przydatne będą szachy, warcaby, gry strategiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego i logicznego oraz rozumienia zasad. Można zachęcać uczniów do tworzenia własnych gier, ustalania nowych reguł i zasad, opracowywania własnych strategii.

W pierwszych miesiącach nauki rozwijamy przede wszystkim czynności umysłowe ważne w uczeniu się matematyki. Wprowadzamy wówczas zabawy wspomagające orientację przestrzenną, polegające na określaniu położenia obiektów w przestrzeni, względem siebie i innego obserwatora. Ćwiczymy rozpoznawanie i nazywanie stron ciała („w prawej ręce trzymam ołówek”, „lewa noga jest uniesiona do góry”). Przydatne mogą się okazać ćwiczenia ruchowe, zabawy ze śpiewem, krótkie rymowanki, w których uczniowie pokazują odpowiednie strony ciała. Równocześnie ćwiczymy używanie określeń: na, pod, obok, za, przed, w, wewnątrz, na zewnątrz, dalej, bliżej. Przy ćwiczeniach tego typu wykorzystujemy rekwizyty (może to być kapelusz lub pudełko), wobec których będziemy rozmieszczać elementy. Nieocenionym źródłem ćwiczeń orientacji przestrzennej może się okazać zabawa na powietrzu. Naturalne otoczenie wykorzystujemy do tworzenia zbiorów, orientacji w terenie, utrwalenia określeń za, przed, nad, obok itp., przeliczania i liczenia, rozpoznawania

czterech podstawowych kształtów geometrycznych, dostrzegania zależności między pojęciami i przedmiotami, korelacji matematyki z innymi przedmiotami (np. matematyki z przyrodą, matematyki z architekturą, matematyki z działalnością ruchową).

Przed wprowadzaniem liczb wykonujemy działania na zbiorach. Dzieci manipulują liczmanami, by tworzyć zbiory według podanej cechy, przeliczać elementy w przód i w tył oraz od wybranego elementu w serii, przekładać obiekty z jednego zbioru do drugiego, zmieniając ich liczebność, dokonywać określeń następnych i poprzednich obiektów w serii. Przydatne mogą się tu okazać aplikacje komputerowe, dzięki którym dzieci łatwo mogą same tworzyć pewne ciągi, powielać czynności, dostrzegać rytm. Działania te mają na celu przygotowanie czynności umysłowych do tworzenia pojęć liczbowych i sprawności rachunkowych na sposób szkolny.

Do ważnych zagadnień należą określanie cech wielkościowych i pomiar. Prosimy dzieci, aby uporządkowały przedmioty w sposób rosnący lub malejący, porównały przedmioty według danej cechy: mały – mniejszy, długi – dłuższy, wysoki – niski, pamiętając o względności porównywanych obiektów („Asia jest wyższa od Oli, ale nie jest wyższa od pani”). Aby uniknąć abstrahowania, porównujemy obiekty dostępne dziecku (np. klocki Dienesa o różnej długości), zmieniamy ich położenie względem siebie, przykrywamy jeden drugim.

Przy wprowadzaniu cyfr operujemy pojęciami: liczba – cyfra. Obiekty zawsze przeliczamy (aspekt kardynalny liczby), manipulujemy nimi (zabieramy i dokładamy liczmany: o ile mniej, o ile więcej, porównujemy liczebność), ćwiczymy pisownię cyfry w powietrzu, na plecach kolegi, po śladzie, a dopiero później zapisujemy ją znakiem graficznym. W pierwszej klasie wprowadzamy zapis liczb w zakresie pierwszej dziesiątki, lecz czynnościowe przeliczanie elementów wykonujemy do 20. Wprowadzamy też dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 10 z uwzględnieniem poprawnego zapisu. Podczas wykonywania zadania z treścią najpierw obrazujemy jego treść za pomocą liczmanów, a następnie zapisujemy działania.

W zakresie kształcenia pojęć geometrycznych prosimy dzieci, aby odszukały w otoczeniu dane figury (prostokątne okno, kwadratowa podłoga, dach w kształcie trójkąta). Ćwiczenia takie można wykonywać w formie zabawy podczas spacerów. Dopiero na późniejszym etapie manipulujemy konkretnymi obiektami, nazywamy je, odszukujemy spośród innych prezentowanych elementów.

Dokonywanie pomiaru w pierwszej klasie zawsze musi się wiązać z działaniem czynnościowym. W tym celu stosujemy dostępne narzędzia: zegary, pojemniki litrowe, wagę, linijkę. Można też użyć niestandardowych elementów do pomiaru, na przykład własnej stopy, włóczki, klocków.

EDUKACJA SPOŁECZNA

1. Rozumienie środowiska społecznego

- nazywanie części własnego ciała; określanie własnych cech fizycznych: wzrostu, koloru oczu, włosów, płci;
- wyrabianie nawyku dbania o własny wygląd, rozumienie potrzeby częstego mycia rąk, kąpieli, mycia zębów jako warunku zdrowia;
- rozpoznawanie własnych możliwości intelektualnych, docenianie posiadanych zdolności i umiejętności, rozumienie ciągłej potrzeby doskonalenia umysłu;
- kształcenie umiejętności prezentowania siebie i grupy do której należy, posługiwanie się danymi szkoły i danymi osobowymi, także w kontekście zachowania bezpiecznej postawy w sytuacji nowej i przestrzeni wirtualnej;
- kształtowanie odwagi cywilnej, umiejętności przyznawania się do błędu, postawy odpowiedzialności za własne czyny i słowa;

- nabywanie umiejętności oceny własnego postępowania względem siebie, innych ludzi, zwierząt i przyrody z odniesieniem do takich wartości, jak godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przepraszenie, uznanie, uczciwość, wdzięczność;
- poznawanie sposobów odróżniania dobra od zła, wpajanie potrzeby bycia sprawiedliwym i nawyku pomagania słabszym;
- poznanie i stosowanie zasad bezpiecznego zachowania się w szkole i klasie; stosowanie pojęć umowa i porozumienie;
- systematyczne poznawanie praw ucznia i zasad bycia dobrym kolegą, nabywanie postawy poszanowania miejsca, w którym się uczy, utrzymywania dobrych relacji z całą społecznością szkolną, w tym ze wszystkimi pracownikami szkoły, uświadamianie prawa ucznia do godnego i bezstronnego traktowania jego osoby przez wszystkich członków społeczności szkolnej oraz prawa do szukania pomocy u nauczycieli i pedagoga szkolnego;
- poznawanie i wypełnianie obowiązków wynikających ze statusu bycia uczniem, wdrażanie do pomocy nauczycielowi i kolegom, nabywanie postawy sumiennego wypełniania obowiązków dyżurnego i poszanowania podręczników szkolnych, zeszytów i przyborów, czynne angażowanie się w życie klasy i szkoły, wdrażanie do obowiązkowego uczenia się i odrabiania prac domowych;
- wdrażanie do aktywnego życia szkolnego, zachęcanie do poszerzania wiedzy i umiejętności poprzez uczestnictwo w różnych formach zajęć pozalekcyjnych, kołach zainteresowań, konkursach przedmiotowych;
- wdrażanie do utrzymywania serdecznych kontaktów z kolegami, uczenie postawy bycia dobrym kolegą, mówienia sobie miłych słów;
- rozpoznawanie i nazywanie grup społecznych, które wzbudzają zainteresowanie ucznia;
- uczenie rozładowywania agresji, sporów, kłótni poprzez zastosowanie aktywnych metod i uświadomienie konieczności przyjmowania postawy pełnej tolerancji;
- poznanie i stosowanie zasad bezpiecznego poruszania się po ulicy w drodze do szkoły i do domu;
- poznanie i stosowanie zasad bezpiecznego planowania zabawy w domu i na świeżym powietrzu;
- znajomość nazwy swojej miejscowości, adresu i numeru telefonu do domu (rodziców) jako informacji ważnych dla własnego bezpieczeństwa;
- rozpoznawanie zagrożeń i nabywanie umiejętności rozsądnego zachowania się w sytuacjach zagrożenia, ćwiczenia w powiadamianiu służb ratowniczych (policja, straż pożarna, lekarz, weterynarz) – znajomość numerów alarmowych, prowadzenie rozmowy telefonicznej;
- rozumienie konieczności odpoczynku, ruchu na świeżym powietrzu, uprawiania sportów, odpowiedniej ilości snu.

2. Orientacja w czasie historycznym

- poznanie symboli narodowych: flaga, godło, hymn narodowy, biało-czerwony proporczyk;
- poznanie legendy o powstaniu państwa polskiego i związku legendy z powstaniem godła i barw narodowych;
- wdrażanie do godnego zachowania podczas śpiewania lub słuchania hymnu narodowego i poszanowania symboli narodowych;
- uczestniczenie w świętach narodowych, dniach pamięci narodowej i innych ważnych uroczystościach (np. dzień patrona szkoły);

- poznanie nazwy swojego kraju, jego umiejscowienia w Europie, poznanie pojęcia własnej narodowości;
- słuchanie legend dotyczących regionu zamieszkania oraz wybranych legend polskich;
- znajomość nazwy swojego miejsca zamieszkania (nazwa miasta, wsi, gminy, dzielnicy, ulicy);
- pamiętanie imion i nazwisk członków rodziny oraz stopnia pokrewieństwa;
- darzenie miłością i szacunkiem członków rodziny, identyfikowanie się z historią i tradycjami rodzinnymi;
- przedstawianie dorobku kulturalnego wielkich Polaków: Mikołaj Kopernik;
- kultywowanie polskich tradycji i zwyczajów (tradycje świąteczne).

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji społecznej

Wdrażanie treści programowych w zakresie edukacji społecznej zaczynamy od budowania przez dziecko obrazu samego siebie. Zachęcamy do badania własnej fizyczności (kolor oczu, włosów, wzrost), następnie przechodzimy do tworzenia własnego wizerunku. Jest to proces długotrwały, wymagający niestandardowych rozwiązań. Najlepiej wprowadzać dziecko w zagadnienie za pomocą przykładów z literatury, scenek dramatycznych i sytuacyjnych oraz filmików. Następnie omawiamy zaobserwowane sytuacje, prosimy o podawanie różnych rozwiązań problemów, oceniamy zachowanie i odnosimy się do własnych doświadczeń ucznia. Ważnym elementem kształcenia świadomości jest pozytywne wzmocnienie wyników pracy, prób pomocy innym, odpowiedniego zachowania w klasie i podczas zabawy. Należy pamiętać, że dziecko oczekuje potwierdzenia własnej działalności przez osobę dla niego znaczącą, dlatego należy rozważnie i sprawiedliwie dokonywać oceny. Z drugiej strony nie wolno zapominać, że uczeń bez przerwy podlega emocjom i nie zawsze radzi sobie ze skumulowaną energią. Wycucie i takt nauczyciela pozwolą rozładować napięcie i zrodzą w dziecku chęć poprawy.

Inną ważną płaszczyzną działania dziecka jest szkoła. Uczeń pierwszej klasy znajduje w niej same nowości: system dzwonek, ławki, tablicę, nową panią i dużą grupę dzieci. Szkoła jest duża, więc dziecko może się w niej czuć zagubione i niepewne. Na początku roku oprowadzamy dzieci po budynku szkolnym, pokazujemy znajdujące się w nim pomieszczenia, przedstawiamy pracowników. Ustalamy zasady bezpiecznego i kulturalnego zachowania się w klasie i na terenie placówki. Równocześnie poznajemy imiona uczniów (mogą mieć przypięte kartoniki z własnym imieniem). Organizujemy zabawy integracyjne, na przykład rozpoznawanie głosów koleżanek, tunel przyjaźni, opowiadamy o sobie i o tym, co nas cieszy, w co lubimy się bawić itp. Szczególną uwagę zwracamy na to, by sprawiedliwie i równo traktować dzieci, nie wyróżniać żadnych osób w klasie i równomiernie obdzielać pracą (pomocą nauczycielowi).

Już w trakcie pierwszego miesiąca nauczania staramy się poznać środowisko rodzinne uczniów. Nawiązujemy kontakt z rodzicami dziecka, krótko omawiamy poziom jego integracji w grupie rówieśniczej i chwalimy je. Poznajemy przy tym potrzeby rodziny, jej postawy wychowawcze, a w późniejszym etapie prowadzimy również pedagogizację, ustalając wspólny front oddziaływania wobec dziecka.

Stopniowo zachęcamy dzieci do poznawania środowiska lokalnego, korzystania z jego dorobku i działania na jego rzecz. Pierwszą taką sytuację stwarzamy już na początku roku szkolnego, organizując pasowanie na ucznia. Dzieci zapraszają na uroczystość członków rodziny (rodziców, rodzeństwo, dziadków), a także sąsiadów. Dzięki temu wzmocniamy więzi nie tylko rodzinne, ale i społeczne. Czasami bowiem sąsiadka jest dziecku równie bliska, jak ciocia, a możliwość pochwalenia się, że jest się już uczniem, ma dla niego duże znaczenie. W ramach poznawania środowiska lokalnego możemy też zorganizować wyjście do biblioteki publicznej znajdującej się blisko miejsca zamieszkania, zachęcić do

uczestnictwa w festynie sportowo-rodzinnym, organizować wycieczki krajoznawcze po najbliższej okolicy. Rozwijamy w ten sposób u dziecka poczucie odpowiedzialności za miejsce, w którym żyje, i uczymy dbania o estetykę swojego otoczenia (odnosi się to także do szkoły).

W pierwszej klasie zaczynamy też kształtować postawę patriotyczną. Koncentrujemy się na wywoływaniu pozytywnych uczuć w stosunku do ojczyzny, ukazujemy jej piękno i przybliżamy historię. Zabieramy uczniów na wycieczki do muzeów i miejsc pamięci narodowej, czytamy legendy i opowiadania, prezentujemy filmy i pokazy multimedialne o treści patriotycznej, rysujemy flagę Polski, zapoznajemy z hymnem narodowym. Powoli i stopniowo staramy się dzieciom przekazać, że stanowimy część większego świata, o który wspólnie musimy zadbać.

EDUKACJA PRZYRODNICZA

1. Rozumienie środowiska przyrodniczego

- rozpoznawanie pór roku z uwzględnieniem zachowania się zwierząt i roślin;
- obserwowanie pogody i prowadzenie obrazkowego kalendarza pogody z użyciem znaków i piktogramów oraz za pomocą aplikacji komputerowych;
- prowadzenie prostego doświadczenia (stany skupienia wody);
- rozpoznawanie i nazywanie owoców i warzyw naszych ogrodów i sadów;
- kształcenie praktycznych umiejętności uprawy roślin w klasowym kąci przyrody (obserwowanie wzrostu fasoli); nazywanie czynników sprzyjających wzrostowi roślin;
- sadzenie drzewek lub innych sadzonek;
- poznanie wybranych zagadnień przyrodniczych:
  - mieszkańcy łąki;
  - spulchnianie gleby przez dżdżownice;
  - zapylenie roślin przez owady;
  - szkodniki naszych roślin, niszczenie szkodników przez ptaki;
- poznanie pojęcia środowisko leśne: drzewa iglaste i liściaste, rozpoznawanie wybranych drzew po kształcie liści i szpilek;
- rozpoznawanie i nazywanie liści i owoców zbieranych podczas klasowych wyjść do parku i lasu;
- poznanie wybranych zagadnień przyrodniczych: zwierzęta dzikie, zwierzęta hodowlane, zwierzęta chronione;
- zwierzęta udomowione: kot, pies, chomik, papuga;
- tryb życia zwierząt hodowlanych i domowych oraz sposoby ich odżywiania;
- obowiązki wynikające z bycia hodowcą na podstawie prezentacji nauczyciela i własnych doświadczeń uczniów;
- zwierzęta na wsi;
- mieszkańcy polskich lasów (sarna, dzik, jeleń, żubr), środowisko życia;
- wędrówki ptaków;
- sposoby dzikich zwierząt na przetrwanie zimy – przygotowanie zapasów i legowiska przed zimą (niedźwiedź, wiewiórka, mrówka, zając, lis, żaba, borsuk, dzik, sarna);
- wdrażanie do oszczędzania wody jako niezbędnego źródła życia dla człowieka, roślin i zwierząt; prowadzenie doświadczeń (np. ile wody można zaoszczędzić przy myciu zębów);
- poznanie sposobów dokarmiania ptaków w czasie zimy, praktyczne wykorzystanie wiadomości (szkolny karmnik);
- rozpoznawanie śladów zwierząt;

- obserwacje przylotów ptaków, także za pomocą narzędzi internetowych (np. YouTube);
- stosowanie prostych przyrządów obserwacji (lupy, lornetki) podczas wyjść do parku i lasu;
- wdrażanie umiejętności gromadzenia informacji za pomocą kartki i ołówka, aparatu (np. w telefonie), dyktafonu;
- kształcenie praktycznych umiejętności segregowania śmieci oraz świadomości przyczyn i skutków gromadzenia się śmieci;
- uświadomienie konieczności korzystania z opakowań ekologicznych i wielokrotnego użytku, prezentowanie przykładowych opakowań.

2. Funkcje życiowe człowieka, ochrona zdrowia, bezpieczeństwo i odpoczynek

- poznanie zagrożeń wynikających z takich zjawisk przyrodniczych, jak: huragan, burza i pożar oraz sposoby zachowania się w sytuacji zagrożenia,
- kształcenie umiejętności wzywania pomocy: policja, pogotowie ratunkowe, straż pożarna;
- poznanie istoty pracy pracowników służb mundurowych: nauczyciel, leśnik, strażak, policjant, lekarz, ratownik (górski, wodny);
- kształcenie praktycznych umiejętności dostosowywania stroju do panujących warunków pogodowych na podstawie analizy informacji radiowych, telewizyjnych, wyszukanych w internecie; odczytywanie map pogodowych;
- przewidywanie wpływu pogody na życie człowieka, zwierząt i roślin;
- wpływ negatywnej działalności człowieka na zmianę środowiska przyrodniczego: wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci, zatrucie wód i powietrza, wywołanie pożarów lasów;
- znajomość wartości odżywczych warzyw i owoców oraz sposobów ich przechowywania i przetwarzania;
- poznanie pojęcia witaminy i ich wpływu na zdrowie człowieka, higiena spożywania owoców i warzyw;
- znajomość zagrożeń wynikających z przebywania w środowisku leśnym (zatrucie, niebezpieczne i chore zwierzęta, dezorientacja w terenie), ich rozpoznawanie i unikanie;
- wyrabianie nawyku dbania o higienę własną i otoczenia, także w odniesieniu do bezpiecznego i zdrowego korzystania z urządzeń cyfrowych;
- kształcenie umiejętności wykorzystywania naturalnego środowiska do odpoczynku i relaksu;
- rozróżnianie podstawowych znaków drogowych i praktyczne stosowanie zasad bezpieczeństwa na drodze publicznej, w środkach komunikacji miejskiej (transportu zbiorowego);
- rozpoznawanie piktogramów, znaków, symboli dotyczących zasad bezpieczeństwa w szkole, ćwiczenia praktyczne w odnajdywaniu drogi ewakuacyjnej, stosowanie się do sygnałów dźwiękowych (alarm).

3. Rozumienie przestrzeni geograficznej

- nazywanie zjawisk atmosferycznych charakterystycznych dla poszczególnych pór roku, w tym określanie opadów atmosferycznych (deszcz, śnieg, grad), temperatury (chłodniej, cieplej, ciepło, zimno), wiatru (wietrzyk, powiew, silny wiatr, wichura);
- stosowanie pojęć: dzień i noc;
- znajomość pojęcia czterech pór roku: lato, jesień, zima, wiosna;
- znajomość nazw miesięcy;
- określanie dni: coraz krótsze – coraz dłuższe;

- opady atmosferyczne: ulewa, deszcz, śnieg i związane z nimi skutki: powódź, mgła, jesienna szaruga i ich wpływ na człowieka;
- wiatr: kierunek i siła wiatru (wietrzyk, wiatr, silny wiatr, wichura, huragan) i jego skutki pozytywne i negatywne;
- powódź i jej skutki;
- zmiany atmosferyczne – na przedwiośniu i wiosną;
- poznanie zmian pogodowych spowodowanych następstwem pór roku;
- praktyczne wyznaczanie północy za pomocą patyczka i/lub własnego ciała;
- znaczenie lasu dla ludzi (od drzewa do książki), wpływ wyrębu lasu na zmiany środowiskowe;
- konieczność przestrzegania zasad kulturalnego zachowywania się w lesie;
- poznanie wybranych zagadnień geograficznych: określanie położenia i warunków naturalnych najbliższej okolicy i miejscowości, w której mieszka uczeń, wyróżnianie charakterystycznych miejsc (np. pomników przyrody);
- wskazywanie na mapie granic Polski i jej sąsiadów;
- wymienianie różnic między miastem a wsią;
- wyróżnianie charakterystycznych miejsc, np. związanych z ważną gałęzią przemysłu, a także miejsc kultury i sztuki w swoim regionie i Polsce;
- odczytywanie prostych planów i map, wskazywanie stolicy Polski, ważnych miast i własnej miejscowości;
- rozpoznawanie typowych krajobrazów Polski: nadmorski, nizinny, górski z wykorzystaniem map i sieci komputerowych.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji przyrodniczej

W pierwszej klasie wprowadzamy uczniów w świat przyrody głównie za pomocą ich własnych doświadczeń, obserwacji i wyciągania wniosków. Ma to związek zarówno z możliwościami umysłowymi dzieci w młodszym wieku szkolnym, ich nieumiejętnością abstrakcyjnego myślenia i tworzenia pojęć, jak i z czynnikiem emocjonalnym, wpływającym na umiejętność kodowania informacji. Im więcej bodźców do przeżywania dostarczymy dzieciom, tym lepiej będą zapamiętywać informacje.

Jak najczęściej organizujemy wyjścia do parku i lasu oraz wycieczki krajoznawcze po najbliższej okolicy. Przyniesione zbiory omawiamy, grupujemy, umieszczamy w kąciach przyrodniczych w klasie i rysujemy. Wyjścia nie muszą trwać długo. Wystarczy teren w pobliżu szkoły, aby dostrzec ptaki, różne kształty i kolory liści czy korę drzewa. Uczniowie na sobie doświadczają działania wiatru, przez co łatwiej zapamiętają, jakie funkcje pełni on w środowisku. Eksperymentujemy za pomocą typowych narzędzi (woreczki foliowe do szukania wiatru, patyczki) lub własnego ciała do określania północy itp. Pozwalamy dzieciom tworzyć samorzutne wypowiedzi, określać emocje i formułować spostrzeżenia. Zbieramy informacje, by potem pogrupować je i sklasyfikować według ustalonych standardów.

Nie zawsze jednak okoliczności sprzyjają spędzaniu czasu na zewnątrz. Wówczas działania opieramy na ilustracjach i pomocach do manipulowania (zestaw figurek i obrazków magnetycznych na tablicę i do manipulacji dla dzieci). Lekcje wzbogacamy muzyką i dźwiękami (odgłosy przyrody nagrane na płycie CD) oraz filmami. Pamiętamy o możliwości wykorzystania filmów i prezentacji na komputerach oraz nowoczesnych narzędzi dostępnych dziecku (np. aparat fotograficzny, telefon komórkowy, dyktafon).

Pozwalamy dzieciom opowiadać o własnych zwierzętach i rysować je. Podkreślamy potrzebę dbania o nie i zachowania rozwagi przy kontaktach z nimi. Możemy (jeśli to możliwe) zorganizować lekcję w zoo lub przy komputerze czy w bibliotece. Podczas omawiania zagadnień dotyczących wody zabieramy uczniów do łazienki. Tam w praktyczny sposób zapoznujemy dzieci z zasadami oszczędzania wody. Wdrażamy uczniów do dbania o

środowisko naturalne przez prezentowanie sposobów sadzenia roślin i dbania o nie. Zakładamy mały ogródek klasowy i wyznaczamy dyżurnych do podlewania kwiatów (kontrolujemy, jak uczniowie wywiązują się z zadania, obserwujemy rozwój roślin). Zapoznajemy dzieci z potrzebami roślin, z funkcjami, jakie spełniają w środowisku przyrodniczym, oraz ich wpływem na jakość życia ludzi.

Wykorzystujemy wszystkie możliwe środki do wzbogacania przeżyć dzieci i rozbudzenia zainteresowania danym zagadnieniem.

EDUKACJA PLASTYCZNA

1. Percepcja wizualna, obserwacja i doświadczenia

- rozpoznawanie i nazywanie barw podstawowych: niebieskiej, czerwonej, żółtej;
- rozpoznawanie i nazywanie podstawowych kształtów: owalnego, kwadratowego, trójkątnego, podłużnego, prostokątnego;
- rozpoznawanie i nazywanie podstawowych faktur: gładkiej, lśniącej, cienkiej, grubej, szorstkiej;
- określanie wielkości (duży – mały) i proporcji (większy od, mniejszy od);
- wyróżnianie różnic i podobieństw w wyglądzie tego samego przedmiotu ze względu na jego ułożenie i zmianę stanowiska osoby patrzącej;
- wyróżnianie cech ludzi ze względu na płeć, wiek i typ budowy ciała;
- wskazywanie charakterystycznych cech w wyglądzie zwierząt, różnic w budowie, umaszczeniu, poruszaniu się;
- wyróżnianie w otoczeniu kompozycji zamkniętych i otwartych oraz kompozycji o charakterze symetrycznym.

2. Ekspresja twórcza

- rysowanie ołówkiem, kredkami ołówkowymi i świecowymi, flamastrami, węglem, kredą;
- malowanie farbami plakatowymi i akwarelowymi;
- lepienie z plasteliny prostych form przestrzennych;
- wyklejanie kolorowym papierem (wydzieranka i wycinanka);
- tworzenie prac techniką kolażu;
- wyklejanie plasteliną form płaskich;
- wykonywanie prac plastycznych z wyobraźni i z pamięci, także do słuchanych dzieł literackich, muzycznych oraz przedstawień teatralnych;
- przedstawianie ruchu za pomocą linii prostych, falistych, łamanych;
- rozmieszczanie elementów na płaszczyźnie prostokątnej i owalnej; wykorzystanie różnych wielkości kartek;
- tworzenie wspólnych, grupowych prac plastycznych (plakat, reklama);
- wykorzystywanie materiałów przyrodniczych do tworzenia kompozycji płaskich i przestrzennych (liście, muszelki, kasztany, żołądź, trawa itp.);
- tworzenie wzorów i innych wytworów (szalik, czapka, kubek itp.) przy użyciu prostej aplikacji komputerowej;
- wykonywanie prostych rekwizytów do małych form scenicznych (kukielki, maskotki, ubrania dla lalek itp.);
- tworzenie przedmiotów charakterystycznych dla sztuki ludowej własnego regionu; odwzorowywanie wzorów i strojów ludowych z zachowaniem właściwych kształtów i kolorów.

3. Recepcja sztuk plastycznych

- poznawanie dziedzictwa kulturowego najbliższego regionu, tradycji środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego;
- odwiedzanie wystaw i muzeów;

- wykorzystanie przekazów multimedialnych do tworzenia własnych prac plastycznych;
- wypowiedzianie się na temat obserwowanych obiektów, dzieł sztuki, wytworów własnych i kolegów;
- zapoznanie z wybranymi dziedzinami działalności twórczej człowieka:
  - praca architekta – dom, w którym mieszkam;
  - architekt zieleni – rośliny w moim otoczeniu;
- rozpoznawanie architektury użytkowej na podstawie osiedla, na którym mieszka dziecko;
- poznawanie dzieł wybranych artystów polskich;
- rozpoznawanie i nazywanie dziedzin sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźba, architektura, ceramika, grafika komputerowa.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji plastycznej

W pierwszej klasie pozwalamy dziecku przede wszystkim realizować własne wyobrażenia i spostrzeżenia. Określamy oczywiście temat pracy, ale nie wymagamy dokładnego odtwarzania szczegółów. Jeśli na przykład inwencja ucznia podpowie mu, aby niebo miało różowy odcień, nie staramy się tego zmieniać. Ponieważ dzieci w tym wieku wykonują prace z pamięci, zajęcia rozpoczynamy od zebrania istotnych informacji na temat malowanego obiektu. Pomoże to im w przypomnieniu sobie istotnych szczegółów. Temat pracy plastycznej powinien być kompatybilny z przerabianym materiałem, stanowić uzupełnienie tematu dnia oraz dawać uczniom możliwość wyrażania emocji i spostrzeżeń.

Uczymy dzieci korzystania z różnorodnych form wyrazu artystycznego. Zwracamy uwagę na dobór techniki plastycznej, podłoża i narzędzi. Powoli, ale systematycznie wzbogacamy warsztat pracy ucznia także o nowoczesne środki wyrazu artystycznego. Wykorzystujemy tu takie pomoce i narzędzia, jak tablice interaktywne, programy komputerowe (np. Paint) i aparaty fotograficzne. Staramy się także wytłumaczyć (czasem podpowiedzieć), jak rozmieścić elementy na płaszczyźnie, aby praca była poprawna pod względem kompozycji. Zwracamy uwagę dzieci na korelację międzyprzedmiotową podejmowanych przez nie działań, związek plastyki z matematyką (architektura, projektowanie budynków i przedmiotów), historią (stroje ludowe, wzory, godło itp.), językiem ojczystym (film, teatr, opisy), czy grafiką komputerową (zaproszenia, plakaty, reklamy, wzornictwo).

Stosując różnorodne techniki, pozwalamy dzieciom tworzyć indywidualnie i grupowo (plakaty, reklamy bajek). Zachęcamy do współpracy, uczymy, jak odpowiednio zadbać o warsztat pracy. W początkowym okresie sami kierujemy pracami porządkowymi, a z biegiem czasu organizację, w miarę możliwości, powierzamy uczniom.

Po wykonaniu zadania i sprzątnięciu klasy prezentujemy wszystkie prace i omawiamy je kolejno, wydobywając z każdej to, co najpiękniejsze (kolorystyka, rozmieszczenie, ciekawa kompozycja, interesujący pomysł itp.).

EDUKACJA TECHNICZNA

1. Organizacja pracy

- kształcenie umiejętności przygotowania stanowiska pracy i zachowania bezpieczeństwa podczas jej wykonywania;
- kształcenie umiejętności planowania pracy, doboru narzędzi i materiałów;
- zapoznanie z zasadami bezpiecznego korzystania z narzędzi ostrych i elektrycznych;
- zapoznanie z zasadami bezpiecznego przechowywania narzędzi technicznych;
- zapoznanie z zasadami dotyczącymi utrzymania higieny podczas pracy (stosowanie czystych noży, niezalanie materiałów pokrytych klejem itp.);

- kształcenie umiejętności oceny pracy i wykonywanych projektów z uwzględnieniem takich wartości, jak systematyczność działania, pracowitość, konsekwencja, gospodarność oraz oszczędność wykorzystania czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń.

2. Znajomość informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania

- rozróżnianie materiałów: papiernicze, drewniane, szklane, włókiennicze, z tworzyw sztucznych, naturalne;
- zapoznanie z właściwościami poszczególnych materiałów: gładkie, szorstkie, twarde, miękkie, giętkie, sprężyste, łamliwe, lśniące, matowe;
- rozwijanie umiejętności wyboru materiału adekwatnego do realizacji wybranych zadań i właściwego jego stosowania;
- rozumienie i stosowanie prostych rysunków technicznych (schematów poglądowych);
- rozumienie i stosowanie schematów poglądowych i prostych instrukcji, także komputerowych;
- rozumienie podstawowych informacji technicznych dotyczących używanych urządzeń elektrycznych (np. piktogramy na żelazku), w tym komputera, telefonu, tabletu;
- obrysowywanie, wycinanie, składanie i sklejanie materiałów z papieru;
- łączenie, zespalande, przycinanie, przeplatanie, cięcie różnych materiałów, montowanie;
- krojenie, skrobanie, obieranie, mieszanie;
- techniki origami (bez użycia kleju);
- stosowanie różnych technik do wykonania pracy według własnego planu, projektu;
- zapoznanie z rodzajami budowli: domy mieszkalne, fabryki, budynki gospodarcze, sklepy;
- zapoznanie z podstawowymi środkami transportu: samolot, żaglówka, samochód osobowy, autobus, rower, pociąg;
- zapoznanie z pojęciem konstruowania form przestrzennych, np. model Układu Słonecznego (masa solna), łódka (papier), model budynku (karty, klocki), waga, ozdoby świąteczne (obrus, torebki, aniołki), instrumenty muzyczne (grzechotka z materiałów wtórnie odzyskanych, zużytych);
- ocena wartości urządzeń technicznych pod względem cech:
  - użytkowych: pralka, telewizor, radio, robot kuchenny, żelazko, komputer, telefon;
  - ekonomicznych: tanie i drogie przy zakupie;
  - estetycznych: ładne, brzydkie, nowoczesne.

3. Stosowanie narzędzi i obsługa urządzeń technicznych

- zapoznanie z ogólnymi zasadami działania urządzeń domowych: zegara, miksera, blendera, wagi; używanie ich pod nadzorem nauczyciela;
- posługiwanie się: nożyczkami, zszywaczem, dziurkaczem oraz prostymi urządzeniami elektrycznymi z gospodarstwa domowego;
- rozróżnianie narzędzi od urządzeń technicznych;
- poznanie zasad obsługi nowoczesnej technologii używanych w szkole: komputera, tabletu, kalkulatora, telefonu, aparatu cyfrowego, dyktafonu i możliwości ich stosowania.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji technicznej

Podczas zajęć technicznych w pierwszej klasie należy zwrócić szczególną uwagę na kształcenie umiejętności przygotowania stanowiska pracy i narzędzi potrzebnych do jej wykonania. Początkowo to nauczyciel decyduje, jakie materiały i narzędzia dziecko ma położyć na ławce i jak je rozmieścić, aby zachować bezpieczeństwo i nie przeszkadzać

innym. Później uczniowie sami będą umieli tego dokonać, nauczyciel jednak jest zobowiązany do stałego kontrolowania tych czynności i dbania o zapewnienie porządku i bezpieczeństwa.

Zadania podejmowane przez dzieci muszą być dostosowane do ich możliwości i zainteresowań. Uczymy tak, aby każdy uczeń mógł doprowadzić pracę do końca. Wykonanie grzechotki na lekcję muzyki czy ozdoby choinkowej w kształcie aniołka będzie cieszyć dzieci i nie przekroczy ich możliwości wykonawczych. Można się przy tym podpierać gotowymi wzorami (szablonami), które polecamy wyciąć, złożyć, skleić, a później ozdobić. Ważne jest, aby kolejne etapy pracy były dobrze omówione i jasne dla dzieci. Jeśli praca jest długa i dość skomplikowana, możemy podzielić ją na etapy i każdy etap tłumaczyć osobno.

Dzieci lubią być samodzielne, lecz nie zawsze radzą sobie z praktyką wykonania. Zwracamy więc szczególną uwagę na tych uczniów, którzy zatrzymują się w pracy (np. wycięli element, ale nie potrafią złożyć kartki w harmonijkę, lub nie mogą podjąć decyzji, jakiego użyć koloru). Nie zawsze trzeba za nie decydować, wystarczy wzmocnić je zachętą bądź pochwalić.

Podczas zajęć staramy się przekazać wiadomości o świecie, myśli technicznej i nowoczesnych technologiach. Na przykład przed wykonaniem domu z pudełka możemy porozmawiać z uczniami o zawodzie architekta, zwrócić uwagę na kształty budynków w najbliższym otoczeniu, przedstawić materiały do wykonania, ich fakturę, giętkość i kolor. Kształcenie umiejętności poznawczych i czynnościowych pozwoli dzieciom sprawniej nabywać wiadomości i umiejętności w zakresie innych treści edukacyjnych.

EDUKACJA INFORMATYCZNA

1. Rozumienie, analizowanie i rozwiązywanie problemów

- układanie obrazków, historyjek, znaków graficznych według instrukcji;
- porządkowanie zdań i poleceń w logicznym porządku;
- tworzenie prostych poleceń słownych dla określonego planu działania, np. zegnij kartkę wzdłuż dłuższego boku, zegnij kartkę wzdłuż krótszego boku, narysuj kropkę w górnym prawym rogu itp.;
- tworzenie sekwencji poleceń jako przygotowanie do programowania (np. doprowadzenie obiektu do wskazanego miejsca);
- rozwiązywanie zagadek, łamigłówek, magicznych kwadratów prowadzących do odkrywania algorytmów;
- zabawy w rozwiązywanie problemów metodą prób i błędów;
- ustne analizowanie instrukcji i poleceń.

2. Programowanie i rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych

- uruchamianie gier edukacyjnych według instrukcji;
- programowanie prostych sytuacji według instrukcji oraz własnych pomysłów w programach komputerowych: Scratch Jr, Scratch, Baltie;
- kształcenie umiejętności poruszania obiektem;
- programowanie prostych sekwencji sterujących obiektem;
- tworzenie sceny dla wyróżnionego obiektu;
- tworzenie prostych rysunków według określonego tematu, np. kartki świątecznej, flagi polskiej;
- powiększanie, pomniejszanie, kopiowanie, wklejanie i usuwanie elementów graficznych i tekstowych;
- tworzenie wyrazów i prostych zdań z wykorzystaniem materiału ortograficznego;
- prezentowanie projektów własnego pomysłu;

- użycie kalkulatora w prostych obliczeniach pieniężnych;
- sprawdzanie daty w aplikacji komputerowej;
- zapisywanie pracy we wskazanym miejscu, np. w folderze, pamięci komputera, zakładce;
- odszukiwanie prostych informacji w internecie przy użyciu komputera, tabletu, telefonu.

3. Posługiwanie się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi

- poznanie i nazywanie elementów zestawu komputerowego: monitor, komputer, klawiatura, myszka;
- kształcenie umiejętności sprawnego posługiwania się myszką i klawiaturą;
- poznanie i stosowanie podstawowego słownictwa dotyczącego pracy z komputerem: pulpit, plik, ikonka, internet, aplikacja itp.;
- kształcenie umiejętności uruchamiania i zamykania wskazanego programu, stacji dysków CD, internetu, aplikacji;
- zapoznanie z wybranymi narzędziami Przybornika edytora graficznego Paint: Prostokąt, Zaznacz, Wypełnij kolorem, Pędzel, Ołówek, Gumka, Linia, Tekst, Paleta kolorów (kolory podstawowe) jako podstawy do tworzenia własnej pracy artystycznej (np. proporzycyk, flaga Polski, powielanie kształtów, wypełnianie kolorem figur geometrycznych itp.);
- tworzenie prostych rysunków za pomocą narzędzi Przybornika;
- próby wykonywania poleceń z wykorzystaniem umiejętności kopiowania, usuwania, powiększania i pomniejszania elementów rysunku;
- zapoznanie z działaniem klawiszy: Enter, Delete, Alt, Caps Lock, Shift, Spacja w edytorze tekstu Word;
- nabywanie umiejętności kopiowania, wklejania, wycinania tekstu;
- pisanie prostego tekstu (wyrazów) według instrukcji;
- poznanie możliwości technicznych komputera i innych urządzeń nowoczesnej technologii.

4. Rozwijanie kompetencji społecznych

- organizowanie zajęć umożliwiających działanie w grupie;
- kształcenie umiejętności współpracy, zespołowego rozwiązywania problemów;
- kształcenie umiejętności wymiany doświadczeń, wzajemnego pomagania sobie w pracy z wykorzystaniem technologii;
- kształcenie umiejętności komunikowania się za pomocą komputera (sieci) i telefonu.

5. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa

- poznanie regulaminu pracowni komputerowej;
- poznanie podstawowych zasad bezpiecznego korzystania z komputera jako urządzenia zasilanego prądem;
- poznanie i stosowanie zasad higieny pracy przy komputerze: prawidłowa postawa i odległość od monitora podczas pracy, oświetlenie, czas pracy jako czynniki wpływające na zdrowie człowieka;
- dostarczanie wiedzy o zagrożeniach pochodzących z wykorzystywania nowoczesnych technologii i sposoby przeciwdziałania im;
- rozróżnianie pożądaných i niepożądaných działań innych osób, w tym uczniów korzystających z komputera, a zwłaszcza z sieci internetowej.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji informatycznej

Realizacja treści informatycznych w początkowej fazie powinna odbywać się w sali lekcyjnej przy użyciu klocek, liczmanów oraz planszowych i strategicznych gier

edukacyjnych. Jest to etap wprowadzający ucznia w świat języka informatyki. Układając sekwencje zdarzeń, np. przy użyciu klocków, uczeń intuicyjnie poznaje pojęcie „liniowej kolejności”. Liniowe nauczanie w przypadku informatyki jest bardzo istotne, bo na pierwszych umiejętnościach budowane będą kolejne.

W drugim etapie zapoznujemy uczniów z zasadami bezpieczeństwa podczas korzystania z komputera, przedstawiamy klawiaturę, podstawowe funkcje i programy. Wdrażamy uczniów do rozumienia poleceń i słownictwa (pulpit, kliknięcie, plik, aplikacja itp.), uruchamiania płyt CD, zamykania aplikacji i komputera.

Zajęcia informatyczne mają przygotować dzieci do rozwiązywania problemów z różnych dziedzin przy użyciu komputera oraz nauczyć ich wykorzystywać możliwości, jakie daje nowoczesna technologia i programowanie. Należy zatem przyjąć, że komputer w sali nie służy do zabawy, ale przede wszystkim jest narzędziem do pogłębiania wiadomości i rozwiązywania problemów z różnych dziedzin. Używamy go do przetwarzania tekstu, ćwiczeń o charakterze utrwalającym poznawane liter, kształtów geometrycznych, tworzenia ciągów, liczenia, porównywania itp.

Kiedy dzieci są już na etapie poznawania liter, możemy wprowadzić wstępne działania w programie MS Word (edytor tekstu). Praca powinna mieć charakter zabawy, zatem dajemy uczniom dużo czasu na wykonanie zadania. W początkowym okresie zadaniami będą najprostsze czynności (np. „Napiszcie literę „k”, „Napiszcie wielką literę P” itp.). Z biegiem czasu urozmaicamy ćwiczenia, wprowadzając pisanie prostych wyrazów i zdań. Następnie pokazujemy i omawiamy sposób kopiowania, wycinania i wklejania. Ważne jest stopniowe wprowadzanie wszystkich czynności (najlepiej pojedynczo) oraz ich utrwalanie i powtarzanie.

Dobrze by było, gdyby uczniowie mogli korzystać z kącika komputerowego w klasie (około trzech komputerów), jak również z pracowni komputerowej, w celu sprawdzenia i poszerzenia informacji potrzebnych do wykonania pracy z języka polskiego, kształcenia matematycznego i przyrodniczego czy podczas realizacji innych kompetencji edukacyjnych. Tłumaczymy uczniom, dlaczego umiejętność obsługi komputera jest przydatna w życiu codziennym oraz jak unikać zagrożeń spowodowanych nieprawidłowym korzystaniem z tego typu środka przekazu.

EDUKACJA MUZYCZNA

1. Słuchanie muzyki

- rozpoznawanie głosów: żeński – męski, sopran – bas;
- rozpoznawanie brzmienia: skrzypiec, fortepianu, fletów prostych;
- świadome i aktywne słuchanie muzyki;
- werbalne i niewerbalne wyrażanie doznań;
- słuchanie, poszukiwanie dźwięku z najbliższego otoczenia i jego identyfikacja, np. uderzenie kluczy, zamknięcie drzwi, kroki na korytarzu;
- słuchanie muzyki w połączeniu z aktywnością ruchową: tupaniem, klaskaniem itp.;
- udział w koncertach muzycznych, poznanie i stosowanie zasad kulturalnego zachowania się na koncercie i podczas śpiewania hymnu narodowego.

2. Ekspresja muzyczna. Śpiew

- powtarzanie głosem prostych melodii;
- śpiewanie piosenek z repertuaru dziecięcego;
- śpiewanie hymnu narodowego; poznanie zasad kulturalnego zachowania się w trakcie śpiewania hymnu narodowego;
- śpiewanie wybranych pieśni o charakterze narodowym;
- swobodne improwizacje wokalne na podany temat;
- improwizacje wokalne do wierszy, przysłów, rymowanek;

- wykonywanie śpiewanek i rymowanek;
- naśladowanie odgłosów zwierząt;
- śpiewanie różnych zestawów głosek, sylab, wyrazów z wykorzystaniem znanych melodii lub melodii własnych.

3. Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec

- wyrażanie nastroju i charakteru muzyki przez płaśnięcie i taniec;
- poruszanie się według utworzonych przez siebie układów ruchowych;
- reagowanie ruchem na zmianę tempa i dynamiki muzyki;
- odtwarzanie prostych schematów rytmicznych ruchem całego ciała i tataizacją, także z wykorzystaniem rekwizytów;
- tworzenie ruchowych ilustracji muzycznych do słuchanych utworów i piosenek;
- nauka podstawowych kroków, np. krakowiaka (cwał, obroty, wiatraczki), do podanej muzyki.

4. Gra na instrumentach muzycznych

- odtwarzanie prostych rytmów głosem i na instrumentach perkusyjnych;
- improwizowanie gry przy użyciu niestandardowych instrumentów własnego pomysłu: pudełek, papieru, folii, piszczałek, zabawek, roślin itp.
- ilustrowanie zjawisk akustycznych;
- swobodne granie na instrumentach perkusyjnych melodycznych i niemelodycznych, poszukiwanie dźwięków.

5. Formy zapisu dźwięku

- znajomość faktu, że muzykę można zapisać i odczytać;
- rozpoznawanie znaków notacji muzycznej (półnuty, ćwierćnuty, ósemki);
- tworzenie układów rytmicznych opisujących muzykę i odtwarzanie ich za pomocą piktogramów, rysunków, klocków;
- nagrywanie głosów, dźwięków, piosenek za pomocą dyktafonu, telefonu i komputera oraz odtwarzanie ich.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji muzycznej

W pierwszej klasie uczymy dzieci co najmniej 10 piosenek jednogłosowych, zwracając szczególną uwagę na swobodną postawę uczniów podczas śpiewania. Wprowadzenie ruchu w czasie wykonywania utworu ułatwi dzieciom zapamiętanie tekstu piosenki oraz w naturalny sposób uaktywni ich ekspresję twórczą. Kreatywność rozwijamy także przez wykorzystanie naturalnych efektów akustycznych: klaskanie, tupanie, pstrykanie, klaskanie, pocieranie, uderzanie. Na późniejszym etapie zapoznajemy dzieci z instrumentami perkusyjnymi niemelodycznymi: kastanietami, bębenkami, trójkątami, drewnkami, marakasami, tamburynami, za pomocą których odwzorowujemy proste tematy muzyczne i tworzymy akompaniamenty do piosenek. Część czasu poświęcamy na ćwiczenia aparatu oddechowego i głosowego. Ma to istotne znaczenie nie tylko ze względu na poprawianie możliwości wokalnych, lecz także usprawnia aparat mowy.

Staramy się często urozmaicać zajęcia ćwiczeniami związanymi z potrzebą wykonywania ruchu przez dzieci. Bieg, podskoki czy marsz uatrakcyjniają naukę i rozładują kumulującą się energię, a przy tym dostarczają praktycznej wiedzy na temat pulsu rytmicznego i zmiany tempa. Rozróżnianie podstawowych elementów muzyki wprowadzamy na bazie zabaw aktywizujących, na przykład zagadnienia „tempo szybkie i wolne”, „coraz szybciej – coraz wolniej” można swobodnie kreślić za pomocą ruchu, skojarzeń (wolno opadający liść, piórko – szybko spadający kamień) oraz słuchania przykładów muzycznych o jaskrawo zarysowanej linii melodycznej. Wskazane jest też tworzenie prac plastycznych będących odzwierciedleniem skojarzenia treści muzycznych z plastycznymi. Przy wprowadzaniu tonów wysokich i niskich oraz rodzajów głosów ludzkich: żeńskiego, męskiego, a także przy

rozpoznawaniu brzmienia: skrzypiec, fortepianu, fletów prostych, proponujemy wykorzystanie gotowych nagrań muzycznych. Po ich wysłuchaniu prosimy uczniów o wskazanie różnic brzmieniowych, doskonalimy też umiejętność rozpoznawania i nazywania wyróżnionych instrumentów i głosów ludzkich.

Rozwijamy wrażliwość muzyczną przez udział dzieci w koncertach muzycznych. Staramy się włączać muzykę podczas przerw śródlekcyjnych czy w trakcie tworzenia prac plastyczno-technicznych.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

1. Utrzymanie higieny osobistej i zdrowia

- zabawy utrwalające znajomość telefonów alarmowych;
- kształtowanie zdyscyplinowanej postawy koniecznej do zachowania bezpieczeństwa podczas zajęć ruchowych;
- rozumienie konieczności zmiany stroju na zajęcia ruchowe, dostosowania ubioru do warunków atmosferycznych i utrzymania w czystości rąk i całego ciała;
- wyjaśnianie znaczenia ruchu w procesie utrzymania zdrowia;
- kształcenie umiejętności posługiwania się podstawowymi przyborami do ćwiczeń zgodnie z ich przeznaczeniem;
- znaczenie systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń.

2. Sprawność motoryczna

- poznanie podstawowych pozycji wyjściowych i ustawień do ćwiczeń (postawa zasadnicza, rozkrok, wykrok, zakrok, stanie jedno nogi, klęk podparty, przysiad podparty, podpór przodem, podpór tyłem, siad klęczny, skrzyżny, skulony, prosty);
- trucht w oznaczonym terenie co najmniej 5 minut;
- biegi po prostej i slalomem;
- zabawy bieżne z przyborami;
- zabawy kształtujące szybkość, zwinność, skoczność;
- zabawy i ćwiczenia z przyborami, także nietypowymi, na przykład z gazetami;
- wykonywanie ćwiczeń przy drabinkach;
- pełzanie, czołganie się pod przeszkodą, marsz na czworakach;
- zwisy na drabince tyłem i przodem;
- zeskoki ze skrzyni w głąb;
- zabawy utrwalające umiejętność ustawienia do ćwiczeń;
- skoki przez skakankę;
- skoki obunogi i jedno nogi;
- „pajacyki”, „skoki zajęcze”, skoki zawrotne przez ławeczkę;
- skok w dal z miejsca;
- skok w dal techniką naturalną;
- zabawy i ćwiczenia utrwalające nawyk prawidłowej postawy;
- zabawy i ćwiczenia korekcyjne stóp;
- ślizgi na kocykach w klęku podpartym i w leżeniu przodem;
- ćwiczenia równoważne;
- przewrót w przód.

3. Formy rekreacyjno-sportowe

- gra w zbijaka;
- zabawy z nietypowym przyborami, na przykład z balonami;
- zabawy utrwalające zasady poruszania się po drogach;
- podania i chwytaki kółek ringo;

- zabawy rzutne z kólkami ringo;
- kozłowanie prawą i lewą ręką;
- rzuty woreczkami i piłeczkami palantowymi;
- gry i zabawy rzutne;
- podania i chwytaki piłki, zabawy rzutne;
- podania, przyjęcia i prowadzenie piłeczki do unihokeja;
- podania i przyjęcia piłki nogą;
- gry i zabawy z minipiłką nożną;
- zabawy na śniegu.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu wychowania fizycznego

W pierwszej klasie zajęcia wychowania fizycznego powinny przypominać zabawę. Włączamy do nich elementy gimnastyki, ćwiczenia kształtujące koordynację ruchową i orientację w przestrzeni oraz ćwiczenia wspomagające rozwój mięśni i wydolność organizmu.

Zajęcia powinny się odbywać zarówno w budynku szkolnym (minimum raz w tygodniu na sali gimnastycznej), jak i na boisku. Wymagamy od uczniów stroju i obuwia sportowego. Zwracamy także uwagę na zdejmowanie łańcuszków, okularów i innych elementów stanowiących potencjalne zagrożenie.

Każde zajęcia rozpoczynamy od ćwiczeń (zabaw) rozgrzewkowych. Zapobiegamy dzięki temu wystąpieniu kontuzji, urazów i bolesnych skurczy. Potem przechodzimy do ćwiczeń właściwych. Ważne jest, aby w tej fazie wykorzystywać różnorodne techniki ćwiczeniowe i dostępne narzędzia oraz angażować do zabaw wszystkie dzieci. Zajęcia kończymy ćwiczeniami relaksacyjnymi, których głównym celem jest wyciszenie.

Do zabaw włączamy biegi na dystansie 15 m (także na czas), biegi po prostej, slalomem, w sztafetach, po obwodzie koła z przyborami i bez przyborów. Zabawy z piłkami urozmaicamy ich toceniem, przenoszeniem, podrzucaniem oraz wstępną nauką kozłowania w miejscu i w ruchu. Do ćwiczenia koordynacji ruchowej uczniów wykorzystujemy skakanki, bieg z przeplataniem, skoki przez linę, ćwiczenia równoważne i skoczne. Zabawy w wyginanie ciała w koci grzbiet, ślimaka i fokę doskonale kształtują gibkość dolnego odcinka kręgosłupa. Dzieci lubią rywalizację i możliwość sprawdzenia się z innymi, dlatego organizujemy wyścigi zastępów. Włączamy do nich elementy przenoszenia (woreczków, kólek ringo, piłek), pełzanie, czołganie się pod przeszkodą, czworakowanie przodem i tyłem, skoki żabie i zajęcze. Stopniowo zwiększamy liczbę czynności wykonywanych podczas biegu z jednej na dwie lub więcej.

Od pierwszej klasy zwracamy uwagę dzieci na przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i uczciwej rywalizacji. Rozmawiamy z uczniami o pozytywnym wpływie ćwiczeń fizycznych na rozwój organizmu człowieka, ukazujemy sylwetki znanych sportowców jako osób, które warto szanować i naśladować. Przedstawiamy przykłady dobrych wzorców żywieniowych, omawiamy korzyści z picia mleka (budowa mocnych kości), jedzenia warzyw i owoców (witaminy) oraz mięsa (budowa i wzmacnianie mięśni).

ETYKA

1. Rozumienie podstawowych zasad i pojęć etyki

- systematyczne poznawanie wybranych praw dziecka;
- uświadamianie, że miłość i szacunek są warunkami szczęścia rodzinnego;
- uświadamianie, że wolność osobista i własne potrzeby nie mogą godzić w wolność osobistą innych ludzi;
- wyrabianie świadomości, że każdy człowiek ma w sobie piękno i dobroć;
- kształcenie potrzeby poszukiwania w sobie tego, co dobre i piękne;

- odkrywanie, że uczeń jest członkiem wspólnoty rodzinnej, klasowej, szkolnej, państwowej, religijnej;
- szanowanie odmienności poprzez poznanie elementów kultury innych krajów (dokonań artystycznych, naukowych, języka, tradycji) i religii;
- rozumienie i rozróżnianie pojęć dobra i zła na podstawie zachowania bohaterów opowiadań, wierszy, filmów rysunkowych i edukacyjnych, doświadczeń własnych i doświadczeń wyniesionych ze szkoły;
- uświadamianie, że to, co dobre i piękne, ma wpływ na jakość naszego życia i relację z innymi ludźmi;
- rozumienie konieczności przyznawania się do błędu i brania odpowiedzialności za własne czyny i słowa.

2. Stosowanie poznanych zasad

- dbanie o formę wypowiedzi, rozmowy, dyskusji jako podstawy poszanowania godności osobistej drugiego człowieka;
- kształcenie umiejętności określania swoich oczekiwań i potrzeb, nazywania emocji;
- wyrażanie szacunku względem innych ludzi poprzez kształcenie umiejętności właściwego zachowania w środkach komunikacji miejskiej, teatrze, kinie, szkole (witanie się, żegnanie, ustępowanie miejsca itp.);
- nabywanie postawy akceptowania odmiennych poglądów, życzliwego nastawienia do rozmówcy;
- wyrabianie więzi rodzinnych, społecznych, koleżeńskich przez organizację spektakli, wspólne organizowanie festynów i zabaw, przygotowywanie prezentów;
- kształtowanie odwagi przyznawania się do błędu, świadomość konieczności zadośćuczynienia za wyrządzoną krzywdę;
- szanowanie cudzej własności, nieprzywłaszczanie sobie cudzych rzeczy, oddawanie rzeczy znalezionych;
- rozwijanie się przez wspólne działanie na rzecz klasy, szkoły, społeczności lokalnej, środowiska społeczno-przyrodniczego;
- czerpanie szczęścia i satysfakcji ze wspólnie organizowanych imprez klasowych, pracy, zabawy;
- przeżywanie szczęścia z innymi, gratulowanie zwyciężającym (np. podczas zabaw ruchowych, konkursów, prezentacji własnych wytworów);
- identyfikowanie się z krzywdą najbliższych, wyrabianie wrażliwości na cudze nieszczęście – pomaganie kolegom, pożyczanie własnych przyborów, wspieranie innych w trudnych dla nich chwilach;
- współpraca na rzecz instytucji i potrzebujących, aktywne uczestnictwo w programach pomocy na rzecz innych (udział w akcjach charytatywnych);
- czerpanie ze źródeł historycznych, przeżyć narodowych, życia bohaterów i patrona szkoły jako przykładów do naśladowania;
- przestrzeganie zasad obowiązujących we wspólnocie.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu etyki

Ze względu na specyfikę dziecięcego rozumowania, treści z etyki wprowadzamy na podstawie analizy zachowania postaci literackich i bohaterów filmowych. Można też zastosować scenki dramatyczne lub odnieść się do historii kraju lub życiorysów znanych bohaterów (postaci historycznych).

Zadania powinny w taki sposób ukierunkowywać myślenie dzieci, aby w sposób jasny i konkretny zrozumiały, czym jest godność osobista, tolerancja, uczciwość czy integracja. Należy zatem prowadzić z uczniami dyskusje, stwarzać okazje do konfrontacji własnych

spostrzeżeń i odczuć, nazywać emocje. Dla tej grupy wiekowej etyka to zasady takiego zachowania się, które nie krzywdzi innych i nie poniża. Uczymy dzieci, że każdy człowiek ma wybór, w jaki sposób się zachować i jakie wartości cenić.

Przykłady powinny być bliskie dziecku. Na przykład wartość zaufania i odwagi cywilnej możemy wytłumaczyć, omawiając zachowanie osoby, która ze strachu przed przyznaniem się do błędu straciła zaufanie przyjaciela. Wskazujemy także na możliwość naprawy popełnionego błędu. Przyznanie się do winy, przeprosiny i zadośćuczynienie osobie pokrzywdzonej naprawiły błąd i nauczyły winnego, że każde działanie ma swoje skutki. Prosimy także dzieci, aby podawały przykłady, dlaczego warto zachowywać się etycznie, oraz co człowiek zyskuje, żyjąc uczciwie. Efekty pracy możemy wyróżnić, rysując omawiany element (np. serce dla oznaczenia miłości, zielony krążek dla oznaczenia tolerancji, scenę przyjaźni opartą na przeżyciach z opowiadania itp.).

Klasa II

EDUKACJA POLONISTYCZNA

1. Słuchanie

- słuchanie z intencją komunikacji i wzajemnego zrozumienia wypowiedzi nauczycieli, rówieśników i innych osób z otoczenia;
- słuchanie, rozumienie i wykonywanie poleceń, instrukcji, informacji, objaśnień;
- słuchanie i czytanie tekstów literackich, w tym wierszy, baśni, legend, opowiadań, opisów;
- słuchanie czytanych informacji zawartych w słownikach i encyklopedii, słuchanie objaśnień niezrozumiałych słów w nich zawartych lub używanych przez nadawcę;
- kształcenie kultury słuchania poprzez ćwiczenia związane z opanowywaniem chęci nagłego wypowiedzania się, podporządkowaniem się ustalonym w klasie (teatrze, muzeum) zasadom;
- słuchanie wypowiedzi innych osób podczas uroczystości szkolnych, koncertów, przedstawień teatralnych, apeli z okazji świąt narodowych;
- zachowanie kultury słuchania, nieprzerywanie osobie mówiącej, akceptowanie faktu, że rozmówca może mieć inne zdanie, przyjmowanie kulturalnej postawy ciała podczas słuchania;
- szukanie własnych wzorców poprawnej artykulacji i interpretacji słownej w języku ojczystym poprzez uważne słuchanie wskazanych wzorców (nauczyciela, artystów, innych uczniów).

2. Mówienie

- budowanie samodzielnych wypowiedzi na podany temat;
- recytowanie wierszy oraz krótkich tekstów prozatorskich;
- formułowanie pytań dotyczących sytuacji zadaniowych, wypowiedzi nauczyciela, uczniów lub innych osób z otoczenia;
- poszerzanie słownictwa czynnego, wspólne poszukiwanie ustnych wyjaśnień znaczeń nowych wyrazów i zwrotów;
- kształcenie umiejętności wypowiedzania się w uporządkowanej formie na tematy związane z własnymi przeżyciami i doświadczeniami oraz na temat wysłuchanego tekstu i wydarzeń kulturalnych;
- ustne formułowanie zdań pytających, oznajmujących i rozkazujących do tekstu literackiego lub wypowiedzi;
- tworzenie krótkich wypowiedzi ustnych, oceniających postępowanie bohaterów na podstawie ilustracji lub historyjki obrazkowej;
- ustne opowiadanie własnymi słowami krótkich tekstów literackich, w tym baśni i legend;
- formułowanie ustnej wypowiedzi, wiążącej własne doświadczenia ucznia z wydarzeniami przedstawionymi w utworze literackim i historyjce obrazkowej;
- układanie krótkich opowiadań według własnej inwencji i ich wygłaszanie, tworzenie w formie wypowiedzi ustnej dalszych losów bohaterów utworu i zmienianie zakończenia opowiadania;
- układanie i wypowiedzanie zdań na temat różnych przedmiotów jako przygotowanie do opisu;
- ustne opisywanie przedmiotów z otoczenia i ilustracji;
- stosowanie słów odpowiednio do sytuacji i intencji wypowiedzi; używanie zwrotów: „przepraszam”, „proszę”, „dziękuję”, „odmawiam”, „nie zgadzam się” itp.;
- wyrażanie własnych emocji i uczuć w formie wypowiedzi ustnej, ustne opisywanie uczuć innych ludzi (wdrażanie do słownego wyrażania empatii);

- wyrażanie w formie wypowiedzi ustnej tolerancji w stosunku do innych ludzi, ich wyglądu, pochodzenia, przekonań;
- rozwiązywanie problemów za pomocą rozmowy, komunikowanie się w zespole zadaniowym, jasne wypowiadanie własnych potrzeb i przekonań;
- składanie ustnego sprawozdania z wykonanej pracy i przeprowadzonego doświadczenia poprzez nadanie znaczenia czynnościom i doświadczeniom, tworząc charakterystyczne dla siebie formy wypowiedzi;
- ćwiczenia oddechowe i artykulacyjne usprawniające aparat mowy.

3. Czytanie

- analiza i synteza wzrokowa wyrazów;
- całościowe czytanie wyrazów i prostych zdań;
- płynne czytanie prostych tekstów opracowanych w toku zajęć;
- czytanie głośne i ciche oraz z podziałem na role prostych tekstów literackich, w tym wierszy, objaśnień i instrukcji;
- kształcenie nawyków obierania właściwej postawy skupienia podczas czytania tekstów drukowanych oraz zapisanych samodzielnie w zeszycie;
- doskonalenie umiejętności poprawnego czytania głośnego, cichego, indywidualnego i zbiorowego;
- czytanie i rozumienie znaków informacyjnych, piktogramów, napisów, skrótów typu: ul., s., dn., r., nr, godz.;
- wdrażanie do rozumienia i stosowania znaków przestankowych: kropki, przecinka, dwukropka, znaku zapytania, wykrzyknika;
- oddawanie głosem nastroju wiersza i jego tempa;
- wskazywanie w wierszu zwrotów poetyckich;
- określanie nastroju wiersza, wskazywanie fragmentów humorystycznych, wzruszających, budzących strach, smutnych;
- odszukiwanie i wskazywanie w tekście prostych informacji;
- wspólne czytanie wybranych fragmentów lektur;
- wdrażanie do samodzielnego czytania lektur, czasopism dziecięcych, literatury dziecięcej;
- wyrażanie emocji i opinii przez ekspresję ustną, ruchową (krótkie inscenizacje, drama), plastyczną i muzyczną;
- wyodrębnianie w utworze literackim głównego bohatera, postaci drugorzędnych, miejsca i czasu akcji, narratora, kolejnych zdarzeń;
- ocena zachowania bohaterów, wskazywanie wydarzeń zmieniających bohatera;
- wyodrębnianie wydarzeń realnych i fantastycznych, odróżnianie postaci realistycznych od fikcyjnych;
- wyszukiwanie najważniejszych fragmentów tekstu i wspólne tworzenie planu wydarzeń, jego porządkowanie i uzupełnianie;
- wskazywanie w tekście fragmentów trudnych do zrozumienia;
- rozumienie pojęć: zwrotka, refren, rym, tworzenie rymów;
- wspólne interpretowanie wybranych związków frazeologicznych i przysłów ludowych;
- interpretowanie głosem, ciałem, mimiką, gestem i ruchem wybranych form literackich (wiersze, fragmenty prozy lub dramatu), dobranych do poziomu ucznia.

4. Pisanie

- doskonalenie nawyku prawidłowego uchwytu przyborów piśmiennych;
- doskonalenie kształtu, proporcji i płynności pisma z uwzględnieniem wzrostu tempa pisania oraz rozmieszczenia tekstu ciągłego na stronie;

- przepisywanie wyrazów i krótkich zdań; wdrażanie do samokontroli w zakresie zgodności przepisanej treści z oryginałem;
- uzupełnianie luk w tekście wyróżnionymi wyrazami;
- układanie wyrazów z rozsypanek literowych i sylabowych oraz zdań z rozsypanek wyrazowych, także przy użyciu nowoczesnych technologii (komputer, tablica interaktywna);
- porządkowanie i zapisywanie zdań według planu wydarzeń;
- wspólne układanie i zapisywanie kilkuzdaniowych wypowiedzi na podany temat;
- pisanie z pamięci i ze słuchu opracowanych na zajęciach wyrazów, zdań i krótkich tekstów z określoną trudnością ortograficzną;
- wspólne i samodzielne pisanie listów do kolegów, członków rodziny; adresowanie kopert, także przy użyciu nowoczesnych technologii (komputer, tablica interaktywna);
- wspólne i samodzielne redagowanie życzeń;
- wspólne i samodzielne pisanie zaproszeń, także przy użyciu nowoczesnych technologii (komputer, tablica interaktywna);
- wspólne i samodzielne zapisywanie dialogu;
- tworzenie i pisanie swobodnych tekstów literackich;
- zbiorowe układanie krótkich opisów (np. wybranych postaci, przedmiotów z najbliższego otoczenia, zwierząt);
- utrwalenie zasad pisowni wyrazów wielką literą: początek zdania, imiona i nazwiska, nazwy własne kontynentów, państw, miejscowości, rzek, gór;
- utrwalanie pisowni dwuznaków i zmiękczeń;
- pisanie wyrazów z utratą dźwięczności na końcu wyrazu;
- pisanie „ą”, „ę” w różnych pozycjach w wyrazie na podstawie wyrazów występujących w omawianych tekstach;
- pisanie skrótów typu: ul., s., dn., r., nr, godz., cm, m, kg;
- utrwalanie pisowni wyrazów z „ó”, „rz”, „ż”, „ch”, „h” wymiennym; odmiana wyrazów jako uzasadnienie pisowni;
- ćwiczenia w pisowni wyrazów z „ó”, „rz”, „h”, „ż”, „ch”, „h” do zapamiętania;
- wprowadzenie reguły pisowni wyrazów z „rz” po spółgłoskach: p, b, t, d, k, g, ch, w, j;
- poznanie wyrazów będących wyjątkami od reguły ortograficznej: pszczoła, kształt, bukszan, pszenica;
- poznanie reguł pisowni wyrazów z zakończeniami: -ów, -ówka, ówna, -uje;
- porządkowanie wyrazów w kolejności alfabetycznej według pierwszej litery;
- dzielenie wyrazów przy przenoszeniu;
- stosowanie znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, pytajnika, wykrzyknika, dwukropka.

5. Kształcenie językowe

- rozpoznawanie i zapisywanie liter, głosek i sylab w wyrazie, określanie ich liczby;
- rozpoznawanie wyrazów w zdaniu, określanie ich liczby;
- wyróżnianie samogłosek i spółgłosek;
- rozpoznawanie zdań: oznajmujących, pytających, rozkazujących w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
- rozpoznawanie rzeczowników jako nazw osób, rzeczy, roślin i zwierząt;
- określanie liczby rzeczownika (pojedyncza i mnoga);
- określanie rodzajów rzeczownika w liczbie pojedynczej;
- rozpoznawanie czasowników jako wyrazów oznaczających czynności;
- określanie liczby pojedynczej i mnogiej czasownika (intuicyjnie);
- poznanie istnienia zgodności form czasownika i rzeczownika pod względem liczby;

- rozpoznawanie przymiotników jako określenia rzeczowników;
- tworzenie prostych wyrazów pochodnych, poznanie pojęcia: rodzina wyrazów;
- rozpoznawanie wyrazów o znaczeniu przeciwnym;
- poznanie pojęcia i rozpoznawanie wyrazów dźwiękonaśladowczych;
- formułowanie zdań pojedynczych;
- rozwijanie zdań pojedynczych;
- odróżnianie i nazywanie utworów wierszowanych od pisanych prozą;
- odróżnianie i nazywanie notatki, zagadki, listu, życzeń, opowiadania, opisu i listu.

6. Samokształcenie

- wdrażanie do zapisywania nowych, samodzielnie poznanych wyrazów i określeń;
- wdrażanie do samodzielnego sprawdzania poprawności zapisu wyrazów w słowniku ortograficznym;
- pobudzanie inwencji uczniów w zakresie szukania nowych informacji w różnych źródłach: atlasach, internecie, słownikach, encyklopedii, czasopismach dziecięcych;
- zachęcanie do tworzenia indywidualnych strategii uczenia się poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii, tworzenie plakatów, metaplanów lub za pomocą innych bliskich dzieciom metod;
- przygotowywanie przez uczniów i prezentowanie na forum klasy własnych zainteresowań, wydarzeń, doświadczeń.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji polonistycznej

W drugiej klasie wdrażamy dzieci do samodzielnego czytania głośnego i cichego, przy czym zwracamy uwagę na znaki interpunkcyjne i prawidłową artykulację. Zachęcamy do czytania z podziałem na role, z właściwą intonacją i w odpowiednim tempie. Prosimy, aby dzieci szukały w tekście prostych informacji i udzielały odpowiedzi na postawione pytania. Pracę z tekstem urozmaicamy zabawą w zmienianie zakończenia, układanie dalszego ciągu wydarzeń, prezentację krótkich scenek. Niektóre dzieci wstydzą się głośno wypowiadać i prezentować własne poglądy, dlatego można wprowadzić postać lalki, misia, pajacyka, które będą symbolicznie mówić za nie. Zachęcamy przy tym uczniów do formułowania zdań zawierających przymiotniki. W ten sposób ćwiczymy budowanie wielozdaniowej, samorzutnej wypowiedzi, opisu przedmiotu lub postaci.

Na początku roku sprawdzamy poziom zapamiętania liter, odwzorowywania ich i odszukiwania spośród innych. Uczniowie ćwiczą przepisywanie słów i zdań, układanie wyrazów z rozsypanek literowych i sylabowych oraz zdań z rozsypanek wyrazowych. Zwracamy uwagę na poprawny zapis (wielka litera na początku i kropka na końcu zdania), estetykę pisma i właściwe rozmieszczenie liter w liniaturze i na stronie zeszytu. Systematycznie wzbogacamy zasób słownictwa uczniów i umiejętności zapisywania nowych wyrazów, w tym z trudnościami ortograficznymi, dwuznakami i zmiękczeniami. Trudności ortograficzne uczniowie wyróżniają kolorem, a wyraz dzielą na głoski, litery, sylaby. Zachęcamy dzieci do samodzielności. Podpowiadamy, gdzie mogą szukać informacji, udostępniamy słowniki, atlasy, encyklopedie, komputery. Początkowo wspólnie, a później indywidualnie uczniowie redagują życzenia i listy. Uczymy adresowania kopert i wyjaśniamy znaczenie skrótów (ul., nr, Sz. P., dn.), w tym także matematycznych i geograficznych.

W ćwiczenia gramatyczne wplątamy elementy zabawy. Prosimy, aby uczniowie pokazywali ruchem ciała znaczenie czasowników i zgadywali nazwę przedmiotu na podstawie wymienionych przymiotników. Zabawa w ciepło, zimno pozwala znakomicie utrwalić rzeczowniki. Stosujemy także układanki, rozsypanki wyrazowe i obrazkowe oraz gry dydaktyczne. Wiedzę o języku poszerzamy o rozpoznawanie liczby i rodzaju rzeczownika oraz form czasownika. Tworzymy proste rodziny wyrazów, zwracając przy tym uwagę na wymianę niektórych liter („ó”, „rz” wymienne).

Podczas całorocznej pracy zachęcamy uczniów do własnych poszukiwań i prób pisarskich, a także do czytania książek i czasopism dziecięcych. Wspólnie organizujemy przedstawienia teatralne, które wystawiamy dla rodziców, dziadków, społeczności szkolnej i lokalnej. Nawiązujemy także stałą współpracę z biblioteką szkolną i lokalną (miejską, gminną, wojewódzką). Podczas lekcji bibliotecznej wskazujemy korzyści z pamięciowego opanowania alfabetu. Wdrażamy dzieci do prób tworzenia własnych krótkich pokazów na lekcjach. Mogą to być prezentacje ulubionych książek, zabawek lub pasji. Zachęcamy do samorzutnych wypowiedzi oraz zadawania pytań.

EDUKACJA MATEMATYCZNA

1. Rozumienie stosunków przestrzennych i cech wielkościowych

- określanie kierunków względem siebie i innych osób;
- wskazywanie kierunków w przestrzeni;
- stosowanie znaków graficznych (strzałek) określających kierunki;
- stosowanie ze zrozumieniem określeń: prawa, lewa, w górę, w dół, z przodu, z tyłu, nad, pod, obok także w stosunku do przedmiotów widzianych na obrazku lub fotografii;
- określanie odległości: dalej, bliżej;
- porządkowanie przedmiotów w sposób rosnący i malejący;
- klasyfikowanie przedmiotów pod względem wyróżnionej cechy wielkościowej, np. długości, masy, koloru itp.

2. Rozumienie liczb i ich własności

- tworzenie zbiorów według podanej cechy;
- określanie liczebności zbiorów;
- porównywanie liczebności zbiorów;
- określanie części wspólnej zbiorów, tworzenie sum zbiorów, wyróżnianie podzbiorów;
- liczenie wprzód i wstecz od podanej liczby: po 1, po 2, po 5, po 10 do 100;
- określanie kolejności, posługując się liczbą porządkową;
- pogłębienie znajomości liczb drugiej dziesiątki: struktura liczby dwucyfrowej, zapoznanie z dziesiętkowym systemem zapisywania liczb, wyróżnianie rzędów jedności i dziesiątek;
- porównywanie liczb dwucyfrowych z zastosowaniem znaków: $<$, $>$, $=$;
- porządkowanie liczb według ustalonej zasady: od największej, od najmniejszej itp.

3. Posługiwanie się liczbami

- dodawanie i odejmowanie jako działania wzajemnie odwrotne;
- poznanie i stosowanie własności dodawania – przemienność;
- stosowanie znaków czterech podstawowych działań;
- porównywanie różnicowe; rozwiązywanie równań z niewiadomą zapisaną w postaci okienka;
- rozszerzenie zakresu liczbowego do 30, później do 100;
- dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 100 bez przekraczania progu dziesiętkowego;
- dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 100 z przekroczeniem progu dziesiętkowego, zapisując w razie potrzeby częściowe wyniki działań;
- dodawanie do podanej liczby w pamięci i odejmowanie od podanej liczby w pamięci liczby jednocyfrowej i liczby 10;
- dodawanie do podanej liczby w pamięci i odejmowanie od podanej liczby w pamięci wielokrotności liczby 10;
- wyjaśnianie istoty działań matematycznych – mnożenia i dzielenia – oraz związków między nimi;

- mnożenie liczb w zakresie 30, poznanie związku mnożenia z dzieleniem;
- mnożenie przez 2 liczb dwucyfrowych (w zakresie 30), zapisując wyniki cząstkowe, jeśli uczeń ma taką potrzebę;
- przedstawianie działań na osi liczbowej;
- graficzne przedstawianie działań (grafy i tabele);
- stosowanie własnych strategii przy obliczaniu.

4. Czytanie tekstów matematycznych

- czytanie i analizowanie typowych prostych zadań z treścią;
- rozwiązywanie typowych zadań z treścią;
- analizowanie i rozwiązywanie zadań logicznych oraz zadań celowo źle sformułowanych;
- tworzenie własnej strategii rozwiązania zadania za pomocą równań z okienkiem, rysunków lub innych wybranych przez siebie metod;
- układanie treści zadania do podanego schematu lub rysunku;
- tworzenie łamigłówek matematycznych z wykorzystaniem aktywności artystycznej, technicznej, konstrukcyjnej lub prostych aplikacji komputerowych.

5. Rozumienie pojęć geometrycznych

- rozpoznawanie i nazywanie podstawowych figur geometrycznych (kwadrat, prostokąt, koło, trójkąt);
- odtwarzanie kształtów figur za pomocą patyczków, klocków;
- rysowanie figur przy użyciu linijki;
- wielokąty i ich cechy (pojęcia: bok, kąt, wierzchołek);
- rysowanie drugiej połowy figury symetrycznej (symetria osiowa);
- kontynuowanie regularności w prostych motywach: szlaczki, rozety;
- rysowanie odcinków za pomocą linijki, mierzenie odcinków w jednostkach długości (centymetr, metr);
- mierzenie długości boków figur geometrycznych oraz długości boków przedmiotów z najbliższego otoczenia;
- rozpoznawanie i kreślenie krzywej, łamanej, prostej, punktu;
- wskazywanie symetrii w środowisku przyrodniczym, w sztuce użytkowej, w klasie itp.

6. Stosowanie matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji

- klasyfikowanie przedmiotów z otoczenia przyrodniczego według wyodrębnionej cechy;
- wyodrębnianie rytmu w środowisku społeczno-przyrodniczym;
- mierzenie i zapis wyniku pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów;
- posługiwanie się jednostkami: centymetr, metr;
- ważenie przedmiotów, pojęcie ciężaru: 1 kg, 2 kg, 5 kg, 1 dag;
- odmierzanie płynów różnymi miarkami;
- mierzenie za pomocą termometru i odczytywanie temperatury (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera);
- łatwe obliczenia pieniężne: cena, ilość, wartość;
- stosowanie obliczeń pieniężnych w sytuacjach codziennych, wymagających takich obliczeń;
- zamiana złotych na grosze i odwrotnie; wskazywanie różnic w sile nabywczej złotych i groszy;
- szacowanie w prostych sytuacjach życiowych;
- zapisywanie daty, przeliczanie dni tygodnia;
- odczytywanie pełnych godzin na zegarze w systemie 12- i 24-godzinnym z uwzględnieniem pojęć: po południu, rano, wieczorem; proste obliczenia zegarowe;

- zapoznanie z pojęciem minuty; odczytywanie minut na zegarze, na przykład: „za piętnaście piąta”, „dziesięć minut po szóstej”;
- odczytywanie i zapisywanie liczb rzymskich do XII;
- stosowanie liczb rzymskich w sytuacjach codziennych (zegar, piętra budynków, nazwy miesięcy);
- wykorzystywanie gier planszowych, warcabów, szachów jako narzędzi do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego i logicznego oraz przekształcania.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji matematycznej

Na początku roku szkolnego sprawdzamy, co uczniowie zapamiętali z pierwszej klasy. Utrwalamy orientację przestrzenną, określanie kierunków względem siebie i innych obiektów, stosowanie znaków graficznych pokazujących kierunki oraz słów: prawa, lewa, w górę, w dół, z przodu, z tyłu, nad, pod, obok. Ćwiczenia w dalszym ciągu powinny opierać się w dużej mierze na manipulacji konkretnymi elementami oraz na wykorzystywaniu ułożenia ciała dziecka w określonej przestrzeni, także względem obrazka.

Następnie uczniowie utrwalają znajomość liczb w zakresie 10, przeliczają elementy w zbiorach, tworzą ciągi, wykonują czynności na osiach liczbowych. Dodają i odejmują liczby w zakresie 10, pamiętając o równoczesnym stosowaniu działań odwrotnych jako sprawdzenia.

Gdy uczniowie opanują już ten materiał, rozszerzamy zakres liczbowy do 20. Wprowadzamy pojęcie rzędu jedności i dziesiątek, umiejscowienia liczb na osi liczbowej i porównywania liczb za pomocą znaków $<$, $>$, $=$. Uczniowie ćwiczą rozkład liczby na składniki, opierając działania na czynnościowym rozkładzie za pomocą liczmanów, a później zapisują uzyskane dane. Dodawanie i odejmowanie w obrębie drugiej dziesiątki rozpoczynamy od działań bez przekroczenia progu dziesiątkowego. Następnie wprowadzamy pojęcie przekroczenia progu dziesiątkowego, opierając się na manipulowaniu konkretami. Przy obliczeniach sum i różnic każdorazowo wykonujemy działania odwrotne jako sprawdzenie poprawności obliczenia.

Na kolejnym etapie pracy rozszerzamy zakres liczbowy do 30. Uczniowie utrwalają pojęcie rzędu dziesiątek i jedności, przeliczają liczby w przód i w tył, od konkretnej liczby, licząc po 1, po 2, po 5, po 10. Dokonują porównywania i rozkładu liczb na dwa czynniki lub więcej. Wprowadzamy także pojęcie mnożenia i dzielenia liczb w zakresie 30, wykazujemy związek mnożenia z dzieleniem, przedstawiamy te działania za pomocą zbiorów i dodawania (w przypadku mnożenia). Pamiętamy, że choć kształcimy umiejętność mnożenia pamięciowego, w początkowym okresie pozwalamy dokonywać manipulacji na liczmanach. Niektóre dzieci długo uczą się mnożenia, trzeba im zatem umożliwić działania na konkretach przez tyle czasu, ile wymaga ich własne tempo rozwoju. W drugim semestrze uczniowie również przeliczają i zapisują liczby w zakresie 100 oraz wykonują działania w tym przedziale. Wprowadzamy obliczenia z przekroczeniem progu typu: $57 + 9$, $35 - 8$, a następnie przechodzimy do działań typu: $37 + 38$, $86 - 27$. Uczymy różnych strategii rozwiązywania problemu i pozwalamy uczniom wykorzystywać własne.

Przy opracowywaniu i rozwiązywaniu zadań z treścią staramy się, aby dzieci samodzielnie czytały ich treść. Sprawdzamy stopień zrozumienia, prosząc uczniów, by wskazywali dane i określali czynności konieczne do uzyskania rozwiązania. W dalszym ciągu stosujemy metodę czynnościową. Dzieci mogą przeliczać elementy na palcach, za pomocą liczmanów lub wykonanego rysunku. Wymagamy też udzielania odpowiedzi na pytanie postawione w zadaniu.

Podobnie jak w pierwszej klasie, uczniowie doskonają umiejętności praktyczne odczytywania wskazań zegara w systemie 12-godzinnym i prowadzą proste obliczenia zegarowe. Następnie uczą się odczytywać godziny w systemie 24-godzinnym. Mierzą i odczytują wskazania termometru (bez użycia pojęcia liczby ujemnej), porównują ceny

towarów, obliczają koszty zakupów, szacują, ważą z uwzględnieniem pojęcia ciężaru: 1 kg, 2 kg, 5 kg. Posługują się linijką, odmierzają odcinki i zapisują wyniki pomiaru, używając jednostek: centymetr, metr. Odtwarzają kształty poznanych figur geometrycznych (za pomocą patyczków, klocków, metaplanu, linijki). Wprowadzamy pojęcie symetrii osiowej, krzywej, łamanej, prostej, punktu. Przydatne w tym celu może być zintegrowanie tych treści z zajęciami komputerowymi, plastycznymi i technicznymi.

EDUKACJA SPOŁECZNA

1. Rozumienie środowiska społecznego

- rozwijanie umiejętności postrzegania siebie samego jako nierozdzielnej części życia społecznego i przyrodniczego;
- kształcenie umiejętności oceny własnego postępowania: względem siebie, innych ludzi, zwierząt i całej przyrody;
- rozpoznawanie i nazywanie upodobań, zainteresowań i oczekiwań własnych, swojej rodziny, innych dzieci w klasie;
- respektowanie określonych norm i zasad postępowania w grupach, do których uczęń należy (sportowych, naukowych, społeczności lokalnej);
- rozpoznawanie i nazywanie emocji, poznanie sposobów właściwego reagowania na nie;
- poznawanie własnych możliwości intelektualnych, kształtowanie potrzeby ciągłego doskonalenia umysłu, docenianie posiadanych zdolności i umiejętności;
- kształtowanie odwagi cywilnej, umiejętności przyznawania się do błędu i porażki, postawy odpowiedzialności za własne czyny i słowa;
- poznawanie sposobów odróżniania dobra od zła, potrzeby bycia sprawiedliwym, dobrym, odpowiedzialnym, honorowym, życzliwym, powściągliwym i pomocnym oraz nawyku pomagania słabszym i potrzebującym;
- wyrabianie nawyku dbania o własny wygląd i higienę osobistą, rozumienie potrzeby częstego mycia rąk, kąpieli, mycia zębów jako warunku zdrowia i powodzenia społecznego;
- przestrzeganie zasad bezpiecznego zachowania się w szkole, w domu, na ulicy, podwórku i w lesie, ostrożność wobec nieznanych zwierząt, nieprovokowanie sytuacji zagrażających bezpieczeństwu własnemu i innych;
- poznawanie zasad zachowania w sytuacjach zagrożenia (także w internecie), praktyczne ćwiczenia w powiadamianiu służb ratowniczych;
- identyfikowanie się z własną rodziną, społecznością lokalną, ojczyzną poprzez szanowanie i pielęgnowanie jej tradycji i zwyczajów (obchodzenia świąt państwowych, udział w festynach lokalnych z okazji Dnia Matki, Dnia Ojca, Dnia Babci itp.);
- znajomość imion i nazwisk członków rodziny najbliższej i dalszej, poznawanie zawodów swoich rodziców, krótkie opisywanie historii swojego rodu;
- okazywanie miłości i szacunku członkom rodziny, w tym dostrzeganie potrzeb członków rodziny;
- utrwalanie znajomości praw ucznia i zasad bycia dobrym kolegą, rozwijanie postawy poszanowania miejsca, w którym się uczy, utrzymywania dobrych relacji z całą społecznością szkolną, uświadamianie prawa ucznia do godnego i bezstronnego traktowania jego osoby przez wszystkich członków społeczności szkolnej oraz do szukania pomocy u nauczycieli i pedagoga szkolnego;
- utrwalanie i wypełnianie obowiązków wynikających ze statusu bycia uczniem, wdrażanie do pomocy nauczycielowi i kolegom, sumienne wypełnianie obowiązków dyżurnego, poszanowanie podręczników szkolnych, zeszytów i przyborów, czynne

angażowanie się w życie klasy i szkoły (Dzień Nauczyciela, klasowa wigilia, andrzejki, mikołajki, bal karnawałowy), wdrażanie do obowiązkowego uczenia się i odrabiania prac domowych;

- wdrażanie do aktywnego życia szkolnego i życia środowiska lokalnego poprzez zachęcanie do poszerzania wiedzy i umiejętności, uczestnictwo w różnych formach zajęć pozalekcyjnych, kołach zainteresowań, olimpiadach i konkursach, uczestniczenie w pracach na rzecz organizacji i stowarzyszeń (organizacje ekologiczne, pomoc niepełnosprawnym, hospicja, dom dziecka itp.);
- opowiadanie ciekawostek historycznych dotyczących regionu i kraju z odróżnianiem postaci fikcyjnych od realnych;
- rozumienie pojęcia Unii Europejskiej i znajomość jej symboli, rozróżnianie pojęć: kraj, język, stolica;
- przybliżanie różnic językowych, kulturowych i tradycji poprzez poznawanie życia dzieci z różnych krajów Europy i świata.

2. Orientacja w czasie historycznym

- słuchanie i opowiadanie legendy o powstaniu państwa polskiego;
- wyjaśnianie związku legendy z powstaniem symboli narodowych: flaga, godło, hymn narodowy, barwy narodowe;
- wprowadzenie pojęcia patriotyzmu, kształtowanie postawy patriotycznej;
- znajomość nazwy swojego miejsca zamieszkania (nazwa miasta, wsi, gminy, dzielnicy, ulicy), poznawanie związanych z nim legend i wybranych wątków historycznych;
- rozpoznawanie i wymienianie osób szczególnie zasłużonych, związanych z dziejami kraju i regionu; uczestnictwo w działalności kulturalnej regionu (wyjścia do miejsc pamięci narodowej, muzeum), rozwijanie postawy zainteresowania własnym regionem;
- rozpoznawanie polskiego munduru wojskowego i nazywanie jego części składowych;
- kształcenie umiejętności godnego i świadomego uczestnictwa w świątach narodowych i dniach pamięci narodowej, wykonanie kokardy narodowej i biało-czerwonego proporczyka;
- kształcenie postawy okazywania szacunku podczas śpiewania hymnu narodowego i wciągania flagi narodowej na maszt;
- zapoznanie z pojęciem patrona w związku z patronem szkoły lub miejscowości, w której mieszka uczeń;
- rozpoznawanie i rysowanie wybranych strojów ludowych, w tym stroju własnego regionu;
- zapoznanie z najważniejszymi zabytkami głównych miast leżących nad Wisłą;
- zapoznanie ze stolicami Polski (obecną i poprzednimi): Warszawą, Krakowem, Gniezmem;
- wyjaśnianie znaczenia wybranych zwyczajów i tradycji polskich;
- tworzenie drzewa genealogicznego własnej rodziny, opowiadanie jej historii;
- prezentowanie krótkich informacji o wielkich Polakach: alpinistka Wanda Rutkiewicz, papież Jan Paweł II.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji społecznej

W drugiej klasie utrwalamy i poszerzamy wiedzę dzieci z historii Polski. Przypominamy legendę o początkach państwa polskiego, wyjaśniamy związek między legendą a powstaniem godła i barw narodowych oraz hymnu. Rozpoznajemy umundurowanie polskiego wojska na wybranym przykładzie oraz stroje ludowe z różnych regionów, rozpoczynając od środowiska lokalnego. Urozmaicamy zajęcia o czynności praktyczne.

Wykonujemy proporczyk, flagę polską z papieru, kokardę narodową. Uświadamiamy dzieciom, w jaki sposób i dlaczego powinniśmy oddawać honor i cześć podczas wciągania flagi na maszt czy śpiewania hymnu narodowego. Budzimy zainteresowanie bliższym i dalszym otoczeniem dziecka. Wspólnie czytamy legendy i powiastki o charakterze patriotycznym, legendy o rejonie i okolicy, poznajemy najwspanialsze miasta Polski, w tym pierwszą i obecną stolicę naszego kraju. Urozmaicamy zajęcia wyjazdami do ważnych miejsc kultury (muzea, wystawy), bierzemy czynny udział w uroczystościach o charakterze patriotycznym. Budzimy poczucie przynależności do regionu i kraju, przedstawiając najwybitniejsze postacie z czasów minionych i współczesnych. Możemy przy tym sięgać do zasobów internetowych i bibliotecznych. Korzystamy też z wiedzy i zaangażowania samych uczniów – może któryś przygotowuje krótką lekcję (lub jej fragment) na zadany temat. Rozwijając zainteresowania, uświadamiamy uczniom ich przynależność do różnych grup społecznych i bycie częścią większej zbiorowości. Ukazujemy obowiązujące normy i zasady oraz potrzebę ich przestrzegania. Dążymy do zrównoważonego rozwoju poprzez rozwijanie siebie, własnych potrzeb i równoczesnego dostrzegania potrzeb grupy, rodziny, społeczności lokalnej.

W ramach wychowania dla bezpieczeństwa organizujemy wycieczki edukacyjne, a jeśli to możliwe – zapraszamy policjanta do szkoły. Ćwiczymy z uczniami praktyczne umiejętności powiadamiania służb ratowniczych o zagrożeniu (dzieci wykonują połączenia telefoniczne do straży pożarnej, policji, ratownictwa medycznego), pokazujemy filmy tematycznie związane z zagadnieniem bezpieczeństwa, prowadzimy pogadanki na temat zagrożeń czyhających w internecie, na podwórku, w domu, szkole i ze strony nieznanymi osobom dorosłych. Równocześnie budujemy atmosferę zrozumienia i akceptacji oraz kształcimy umiejętność mówienia o problemach i szukania pomocy.

W dalszym ciągu wzmocniamy więzi rodzinne i koleżeńskie. Uczymy wzajemnego troszczenia się o siebie, poświęcania czasu innym, udzielania wsparcia i pomocy. Wdrażamy do aktywnego uczestnictwa w życiu klasy i godnego reprezentowania szkoły poza jej terenem. Stwarzamy okazje do samodzielnej realizacji własnych pomysłów przez dzieci (np. organizacja zabawy andrzejkowej, przygotowanie gazetki ściennej). Zapoznujemy uczniów z ich prawami i obowiązkami, utrwalamy zasady bycia dobrym kolegą i uczniem. Wpajamy potrzebę bycia konsekwentnym i sprawiedliwym w działaniu. Wspólnie cieszymy się z sukcesów innych, wywieszamy dyplomy w klasie, chwalimy osiągnięcia zdobywane poza normalnym trybem nauki (np. sukcesy w dzudo, jeździe konnej, w szkole muzycznej).

EDUKACJA PRZYRODNICZA

1. Rozumienie środowiska przyrodniczego

- sprawowanie opieki nad klasowymi roślinami;
- prowadzenie kalendarza przyrody;
- zbieranie „darów” przyrody, określanie ich pochodzenia, nazwy, wyglądu, przeznaczenia (np. jako pokarm niektórych zwierząt);
- rozróżnianie warzyw i ich części jadalnych (np. marchew – korzeń, kalafior – kwiat);
- rozróżnianie owoców, krzewów i drzew owocowych naszych sadów;
- rozróżnianie owoców egzotycznych;
- znajomość wartości odżywczych warzyw i owoców, sposobów ich przechowywania i przetwarzania;
- zdobycie umiejętności przygotowania warzywnika do siewu i sadzenia, poznanie narzędzi i prac ogrodowych;
- poznanie prac polowych (orka i siew, żniwa) oraz maszyn rolniczych;
- zapoznanie z roślinami łąkowymi: bratek polny, mak, jaskier, mniszek lekarski, koniczyna, rumianek;

- rozpoznawanie chwastów (oset, perz, pokrzywa, skrzyb polny), poznanie ich wpływu na wzrost roślin;
- rozpoznawanie i nazywanie kwiatów ogrodowych: aster, malwa, nagietek;
- budowa i rola kwiatu;
- rozróżnianie szkodników roślin (mszyce, ślimaki) i zwierząt pożytecznych (biedronka, jeż);
- poznanie zwierząt żyjących lub spotykanych na łące: mysz polna, zając, liczne owady;
- rozróżnianie i nazywanie zbóż naszych pól;
- wskazywanie różnic między sadem, ogrodem a łąką;
- zapoznanie z obiegiem wody w przyrodzie;
- znajomość sposobów zabezpieczania drzew i niektórych kwiatów przed zimą;
- rozszerzenie wiadomości na temat sposobów dokarmiania ptaków i innych zwierząt;
- obserwacja wzrostu roślin, określanie warunków potrzebnych im do wzrostu;
- rozróżnianie rodzajów lasu: liściasty, iglasty i mieszany, rozpoznawanie drzew po kształcie liści i owocach;
- rozpoznawanie i nazywanie warstw lasu;
- poznanie wpływu temperatury na zachowanie się liści jesienią;
- poznanie budowy grzyba, rozróżnianie grzybów jadalnych i trujących;
- poznanie mieszkańców polskich lasów: zaskroniec, jaszczurka, żmija, żaba, salamandra, kos, szpak, sowa, dzięcioł;
- rozszerzanie i utrwalenie wiedzy na temat sposobów dzikich zwierząt na przetrwanie zimy: przygotowanie zapasów i legowiska przed zimą (niedźwiedź, wiewiórka, mrówka, zając, lis, żaba, borsuk, dzik, sarna);
- obserwowanie zmian w parku wiosną: wzrost liści, kwiatów, budzenie się zwierząt;
- rozszerzanie wiedzy na temat rozpoznawania śladów zwierząt;
- obserwowanie powrotu ptaków i zakładania gniazd lęgowych;
- rozumienie znaczenia zniszczeń, jakie człowiek powoduje w przyrodzie (zaśmiecanie lasów, nadmierny hałas, kłusownictwo);
- znajomość zagrożeń dla środowiska naturalnego ze strony człowieka (wypalanie łąk itp.);
- zwierzęta hodowlane: ssaki (krowa, owca, koza, świnia, koń), ptaki (indyk, kura, kaczka, gęś), znaczenie hodowli w życiu człowieka, obowiązki hodowcy;
- zwierzęta egzotyczne – rozpoznawanie i nazywanie wybranych zwierząt, rozpoznawanie dźwięków przez nie wydawanych, obserwacja zwierząt w zoo;
- odpowiednie zachowanie wobec nieznanymi i dzikich zwierząt;
- prowadzenie działań na rzecz ochrony przyrody;
- praktyczne poznanie wiadomości z zakresu segregacji śmieci, recyklingu oraz oszczędzania wody i elektryczności;
- zapoznanie z zasobami Ziemi i przedmiotami użytkowymi wykonanymi z poszczególnych zasobów.

2. Funkcje życiowe człowieka, ochrona zdrowia, bezpieczeństwo i odpoczynek

- nabywanie umiejętności: racjonalnego odżywiania się, dostosowania ubioru do warunków pogodowych, kontrolowania stanu zdrowia u lekarza i stomatologa oraz stosowanie się do ich zaleceń;
- wdrażanie do higienicznego spożywania owoców i warzyw, znajomość witamin i ich wpływu na funkcjonowanie organizmu człowieka;
- przygotowywanie zdrowego posiłku;
- rozpoznawanie i nazywanie grzybów trujących i jadalnych, umiejętność zachowania się podczas grzybobrania w otwartej przestrzeni;

- znajomość i stosowanie zasad bezpieczeństwa dotyczących zbierania, przechowywania i spożywania grzybów;
- znajomość i stosowanie zasad bezpiecznego i kulturalnego zachowywania się w lesie, świadomość ryzyka zarażenia się chorobami zwierzęcymi (wścieklizna) i poznanie sposobów ich unikania;
- kształcenie umiejętności praktycznego dbania o ciało: higiena osobista, nazywanie części ciała i najważniejszych narządów wewnętrznych;
- poznanie nazw narządów zmysłu, rola zmysłów w percepcji otaczającego świata;
- poznanie wybranych zawodów: lekarz, pielęgniarka, weterynarz, leśniczy, pracownik poczty – listonosz, policjant, strażak, żołnierz i istoty ich działania w służbie innym;
- praktyczne ćwiczenia w posługiwaniu się numerami alarmowymi;
- poznanie danych osobowych (imię, nazwisko, adres zamieszkania, adres szkoły, numer telefonu) jako warunku skutecznego powiadamiania służb ratowniczych;
- poznanie drogi listu od nadawcy do adresata, wysłanie listu do bliskich;
- utrwalanie znajomości znaków drogowych, zasad ruchu drogowego i bezpieczeństwa w środkach transportu zbiorowego;
- przypomnienie zasad bezpieczeństwa w szkole, przypomnienie drogi ewakuacyjnej, praktyczne ćwiczenia ewakuacji;
- rozpoznawanie piktogramów i planów dróg ewakuacyjnych;
- rozpoznawanie zagrożeń w przestrzeni wirtualnej, kształcenie umiejętności rozwiązywania problemu, pytania i szukania pomocy u nauczyciela, rodzica, policjanta;
- poznanie i stosowanie zasad bezpiecznego korzystania z urządzeń cyfrowych (komputer, telefon itp.) z uwzględnieniem wpływu tych urządzeń na zdrowie użytkownika;
- pozytywne znaczenie nowych technologii dla życia człowieka.

3. Rozumienie przestrzeni geograficznej

- odczytywanie mapy fizycznej Polski: wyróżnianie głównych miast i stolicy oraz największych rzek: Wisły, Odry, Warty, Bugu;
- wyróżnianie na mapie typowych krajobrazów: nizinnego, górskiego, nadmorskiego;
- wskazywanie Polski oraz państw z nią sąsiadujących na mapie Europy;
- poznanie nazw kontynentów, warunki życia na Antarktydzie;
- obserwacja pogody, uzupełnianie kalendarza pogody, określanie skutków ruchu obrotowego Ziemi (dłuższe noce, krótsze dni, niższa temperatura);
- poznanie przyrządów do obserwacji przyrody (termometr, barometr, ciśnieniomierz, wiatromierz);
- wyznaczanie kierunków głównych na podstawie cienia;
- odczytywanie wskazań termometru (bez użycia pojęcia liczby ujemnej), budowa termometru;
- przyswojenie wiadomości na temat śniegu (czym jest śnieg, czy można pić wodę z roztopionego śniegu) poprzez doświadczenia, obserwacje, dyskusje, wyciąganie wniosków;
- stosowanie prostych przyrządów obserwacji (lupy, lornetki) podczas wyjść do parku i lasu;
- odczytywanie prostych planów, znaków kartograficznych na mapie, tworzenie prostych planów najbliższego terenu;
- wykorzystanie aplikacji komputerowych do odczytu pogody, mapy, rozkładu jazdy itp.;
- wykorzystanie aplikacji komputerowych do wyznaczania lub odszukiwania wskazanego miejsca w terenie (wpisywanie adresu).

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji przyrodniczej

W drugiej klasie pogłębiany wiadomości dotyczące zmian zachodzących w przyrodzie w poszczególnych porach roku (uczniowie wyróżniają nazwy pór roku oraz ich charakterystyczne cechy). Łączymy elementy wiedzy z obserwacją odlotów i przylotów ptaków oraz zachowania się zwierząt w okresie jesiennym (w tym celu wychodzimy do lasu i parku). Prowadzimy proste doświadczenia przyrodnicze z użyciem lornetek i lupy. Zbieramy i uzupełniamy obiekty w klasowym kąciku przyrodniczym. Systematyzujemy wiedzę w zakresie temperatury, opadów atmosferycznych i wiatru oraz omawiamy ich wpływ na życie ludzi, zwierząt i roślin.

Wprowadzamy pojęcia związane ze zdrową żywnością oraz uczymy stosować w praktyce zasady zdrowego odżywiania się. Kontynuujemy obserwacje w kąciku przyrodniczym. Zapoznajemy uczniów z typowymi chwastami (ostem, perzem, pokrzywą, skrzypem) i ich wpływem na rośliny rosnące w ogrodzie i na łące. Uczymy rozróżniać zwierzęta pożyteczne (biedronka, jeż) i szkodniki roślin (mszyce, ślimaki).

Zachęcamy do poznawania przyrody rodzimej (rodzajów lasów i występujących w nich drzew oraz mieszkańców polskich lasów). Uwzględniamy przy tym zawody związane z tą tematyką (leśnik, weterynarz) oraz przypominamy zasady bezpiecznego i kulturalnego zachowania się w lesie, nieszkodzenia zwierzętom ani przyrodzie.

Zapoznajemy uczniów ze zwierzętami egzotycznymi żyjącymi na innych kontynentach. Organizujemy wyjście do zoo w celu bezpośredniej obserwacji dzikich gatunków zwierząt, warunków ich życia i sposobu poruszania się. Odczytujemy wskazówki zamieszczone na tabliczkach przy klatkach. Wprowadzamy pojęcie zwierząt pod ochroną i zapoznajemy uczniów z obowiązkami hodowcy.

Jak najczęściej stosujemy różnorodne techniki i narzędzia dostępne w klasie. Wykorzystujemy mapy, plany i piktogramy, a także nowoczesne technologie – szukamy wskazanego adresu, analizujemy mapę pogody w aplikacji komputerowej, odszukujemy ważne informacje we wskazanych miejscach w sieci. Dostarczamy wiedzy o użyteczności takich działań, ale także wskazujemy na ryzyko pojawiania się różnorodnych zagrożeń. Omawiamy z uczniami metody przeciwdziałania im i możliwości skutecznej ochrony. Dbamy, aby każde dziecko знаło adres miejsca zamieszkania i szkoły oraz ważne numery telefonów. Uświadamiamy konieczność ochrony danych osobowych – własnych i innych osób z otoczenia.

EDUKACJA PLASTYCZNA

1. Percepcja wizualna, obserwacje, doświadczenia

- wykorzystanie przekazów multimedialnych i dzieł sztuki do tworzenia własnych prac plastycznych (z uwzględnieniem elementarnej wiedzy o prawach autorskich);
- wypowiedzanie się na temat obserwowanych obiektów i dzieł sztuki;
- określanie kształtu, wielkości i proporcji obserwowanych obiektów;
- określanie różnic i podobieństw w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej;
- określanie faktury, łączenie różnych faktur;
- usytuowanie w przestrzeni, posługiwanie się określeniami: dalej, bliżej, tak samo jak, na lewo, na prawo, w środku, nad, pod, pomiędzy;
- nazywanie wskazanych barw, poznanie tonacji barw (np. jasny niebieski – ciemny niebieski), mieszanie kolorów (kolory podstawowe i pochodne), palety barw (barwy ciepłe i zimne);
- posługiwanie się symetrią jedno- i wieloosiową;

- wyróżnianie w najbliższym otoczeniu kompozycji zamkniętej: mozaiki na dywanie, swetrze, przedmiotach użytkowych;
- wyróżnianie w najbliższym otoczeniu kompozycji otwartej: chmury, firany, pościel itp.;
- wyróżnianie cech charakterystycznych i indywidualnych ludzi: płeć, budowa ciała, kolor skóry, oczu itp.;
- określanie podobieństw i różnic w wyglądzie zwierząt.

2. Ekspresja twórcza

- rysowanie ołówkiem, kredkami, flamastrami, węglem, tuszem, patykami, kredą;
- wyrażanie emocji, uczuć, nastrojów i zachowań poprzez malowanie farbami plakatowymi i akwarelowymi (za pomocą pędzli i palców);
- lepienie z plasteliny i modeliny form płaskich i przestrzennych;
- wyklejanie kolorowym papierem, gazetą, makulaturą, ścinkami tekstylnymi, tworzenie prac techniką kolażu;
- rzeźbienie prostych form przestrzennych w masie solnej, glinie, modelinie;
- wykonywanie prac plastycznych z wyobraźni, pamięci, według modelu;
- powielanie za pomocą kalki, stempli, korka, aplikacji komputerowych prostych rytmów, figur, znaków, szlaczek;
- wykonywanie rekwizytów muzycznych z naturalnych i odzyskanych materiałów;
- przedstawianie ruchu za pomocą linii;
- rozmieszczanie elementów na różnokształtnych płaszczyznach; wykorzystanie różnych wielkości kartek;
- tworzenie indywidualnych i grupowych prac plastycznych (plakat, reklama, zaproszenie itp.), także przy wykorzystaniu aplikacji komputerowych;
- eksperymentowanie za pomocą koloru, plam; tworzenie barw pochodnych;
- wykorzystywanie materiałów przyrodniczych do tworzenia kompozycji płaskich i przestrzennych (liście, muszelki, kasztany, żołądźce, trawa itp.);
- wykonywanie prostych rekwizytów do małych form scenicznych (kukiełki, maskotki, ubrania dla lalek itp.).

3. Recepja sztuk plastycznych

- zapoznanie z wybranymi dziedzinami działalności twórczej człowieka, stosowanie terminów:
  - malarstwo, malarz, obraz, forma płaska, reprodukcja,
  - rzeźbiarstwo, rzeźbiarz, rzeźba, forma przestrzenna,
  - scena, scenograf, scenografia, kostium,
  - architektura, architekt, projekt, makieta,
  - rzemiosło artystyczne, sztuka użytkowa;
- rozpoznawanie architektury użytkowej, przemysłowej, mieszkaniowej;
- poznawanie dzieł wybranych artystów polskich i zagranicznych;
- rozpoznawanie i nazywanie podstawowych gatunków dzieł malarskich: pejzaż, portret;
- poznanie terminów: oryginał – kopia;
- poznawanie dziedzictwa kulturowego najbliższego regionu, dzieł sztuki, zabytków, tradycji środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego;
- odwiedzanie wystaw i muzeów.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji plastycznej

W drugiej klasie wzbogacamy warsztat pracy artystycznej głównie przez poszukiwania nowych rozwiązań. Pozwalamy dzieciom na eksperymentowanie, tworzenie form płaskich oraz płaskorzeźb i form przestrzennych. Zachęcamy do wykorzystywania

naturalnych okazów przyrodniczych i innych dostępnych materiałów (sznurek, tkanina, wycinki z gazety). Podczas takich lekcji omawiamy rodzaje faktur, kształty, barwy, linie.

Przedstawiamy wybrane przykłady działalności człowieka, korzystając z dostępnych książek, ilustracji, środków audiowizualnych. Zachęcamy uczniów do tworzenia albumów i prostych prezentacji komputerowych (np. „Zaprojektuj nowy model odkurzacza”).

Na tym etapie możemy zorganizować warsztaty plastyczne w plenerze. W tym celu wystarczy wyjść na boisko. Umiejętności dzieci starajmy się wykorzystać podczas organizacji prezentacji i pokazów, na przykład z okazji Dnia Babci i Dnia Dziadka, walentynek itp.

Pokazujemy dzieciom sztukę lokalną. Wychodzimy do muzeów i galerii sztuki oraz omawiamy zgromadzone tam eksponaty, zwracając uwagę na odmienności stylów (bez wprowadzania nazewnictwa epok), kolorystykę, tematykę. Po powrocie prosimy dzieci, aby stworzyły własne dzieło na podstawie zdobytej wiedzy.

Poszerzamy wiedzę uczniów o aspekt innowacji technologicznych. Pozwalamy tworzyć prace plastyczne przy użyciu aplikacji komputerowych. Zwracamy uwagę na umiejętność rozmieszczenia elementów na płaszczyźnie, możliwość powielania i kopiowania. Podczas zajęć można także wykorzystać aparat fotograficzny.

EDUKACJA TECHNICZNA

1. Organizacja pracy

- doskonalenie umiejętności przygotowania stanowiska pracy i zachowania bezpieczeństwa podczas jej wykonywania;
- doskonalenie umiejętności planowania pracy, doboru narzędzi i materiałów;
- doskonalenie umiejętności zagospodarowania materiałów;
- stosowanie zasad dotyczących utrzymania higieny podczas pracy;
- stosowanie zasad dotyczących bezpieczeństwa podczas pracy;
- kształcenie umiejętności oceny pracy i wykonywanych projektów z uwzględnieniem takich wartości, jak systematyczność działania, pracowitość, konsekwencja, gospodarność, oszczędność wykorzystania czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń.

2. Znajomość informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania

- doskonalenie umiejętności rozróżniania materiałów: papiernicze, drewniane, szklane, włókiennicze, z tworzyw sztucznych, naturalne;
- doskonalenie umiejętności rozpoznawania właściwości i wykorzystania poszczególnych materiałów: gładkie, szorstkie, twarde, miękkie, giętkie, sprężyste, łamliwe, lśniące, matowe;
- rozwijanie umiejętności wyboru materiału adekwatnego do realizacji wybranych zadań;
- rozumienie i stosowanie prostych rysunków technicznych (schematów poglądowych);
- obrysowywanie, wycinanie, składanie i sklejanie materiałów z papieru;
- łączenie, zespalanie, przycinanie, przeplatanie, cięcie różnych materiałów oraz ich montowanie;
- stosowanie połączeń nierozłącznych (klejenie, wiązanie, szycie, zszywanie, sklejanie) i rozłącznych (spinanie spinaczami, wiązanie sznurkiem);
- krojenie, skrobanie, obieranie;
- zapoznanie z rodzajami maszyn i urządzeń:
  - wytwórcze – narzędzia, przyrządy;
  - informatyczne – komputer, telefon komórkowy;
- zapoznanie z rodzajami budowli: domy mieszkalne, fabryki, budynki gospodarcze, sklepy, punktowce;
- zapoznanie z wybranymi wynalazkami, ich historią i twórcami (np. telefon, prąd elektryczny, druk);

- zapoznanie z historią tworzenia wybranych wynalazków: od gęsiego pióra do długopisu, od tary do pralki, od łuczywa do żarówki;
- zapoznanie z historią tworzenia wybranych wynalazków: rozwój motoryzacji, lotnictwa, telefonu.

3. Stosowanie narzędzi i obsługa urządzeń technicznych

- stosowanie zasad bezpiecznego korzystania z narzędzi ostrych i elektrycznych;
- stosowanie zasad bezpiecznego przechowywania narzędzi technicznych;
- posługiwanie się: nożyczkami, zszywaczem, dziurkaczem oraz prostymi urządzeniami elektrycznymi gospodarstwa domowego;
- stosowanie zasad bezpiecznego korzystania z telefonu, komputera, dyktafonu jako urządzeń elektrycznych;
- posługiwanie się prostymi narzędziami pomiarowymi (linijka, taśma miernicza).

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu zajęć technicznych

W drugiej klasie pogłębiamy umiejętności dzieci nabyte w poprzednim roku nauki. Zapoznajemy ich z różnymi rodzajami maszyn i urządzeń, także informatycznych (komputer, telefon). Oceniamy ich wartość użytkową, ekonomiczną i estetyczną. Podczas doskonalenia czynności technologicznych uczymy rozumienia i wykonywania prostych rysunków technicznych (schematów poglądowych), dobierania narzędzi i umiejętnego ich stosowania w praktyce. Dzieci wykonują różnorodne czynności: wycinanie, składanie, łączenie, zespalanie. Zapoznają się z właściwościami poszczególnych materiałów i odkrywają możliwości ich łączenia – dowiadują się, że niektóre materiały nie łączą się ze sobą lub że łączenie ich jest niezwykle trudne.

Stosujemy różnorodne metody pracy: indywidualną i grupową. Zachęcamy uczniów do twórczości, realizacji własnych pomysłów, a także do pomagania sobie nawzajem i dzielenia się wiedzą. Uczymy dzieci oceny własnych wytworów, uwzględniając przy tym wkład pracy w wykonanie zadania, poniesione koszty, umiejętne wykorzystanie materiałów oraz bezpieczne i właściwe stosowanie narzędzi i urządzeń technologicznych. Prace uczniów prezentujemy na wystawach klasowych i podczas spektakli teatralnych (dekoracje) oraz wręczamy jako prezenty.

Włączamy różne treści z innych zakresów edukacji przez zastosowanie ich w praktyce. Aranżujemy zajęcia o zdrowej żywności, układamy menu, wykonujemy sałatkę owocową oraz kanapki. Uczymy krojenia, łączenia składników, dobierania smaków. Wdrażamy do zachowania higieny podczas pracy, estetycznego podawania posiłków, kulturalnego jedzenia. Zapoznujemy uczniów z historią tworzenia wynalazków (rozwój motoryzacji, lotnictwa, od tary do pralki).

EDUKACJA INFORMATYCZNA

1. Rozumienie, analizowanie i rozwiązywanie problemów

- wydawanie komunikatów jako wstęp do programowania (rysowanie według instrukcji typu: przyłóż kredkę do kartki, przesuń kredkę w lewą stronę i w górę, oderwij kredkę);
- wydawanie szczegółowych instrukcji w zabawie typu: zrób krok do przodu, pochyl się, wyciągnij rękę, chwyć przedmiot;
- układanie obrazków i tekstów dotyczących typowych codziennych czynności według instrukcji;
- układanie puzzli, rozwiązywanie zagadek, łamigłówek z elementami algorytmu jako wstęp do programowania;
- budowanie modeli z klocków, przestawianie, łączenie elementów z wykorzystaniem algorytmu;

- kształcenie umiejętności przewidywania i analizowania konkretnych sytuacji – układanie instrukcji jak puzzli.

2. Programowanie i rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych

- wykonywanie pojedynczych poleceń w programie Scratch Jr;
- praca z programem Scratch Jr – programowanie prostych historyjek, ruchu elementów, powielanie (sekwencje), zapisywanie we wskazanym miejscu;
- wyszukiwanie map pogody za pomocą internetu;
- wykorzystanie map Google do odnajdywania wskazanego adresu, ulicy, obiektu;
- odnajdywanie informacji w internecie na wskazany temat, np. życiorys Jana Pawła II, nazwa zawodu, wykorzystanie słownika ortograficznego;
- tworzenie rysunków, zaproszeń, podziękowań, kart świątecznych itp. w programie Paint;
- rysowanie linii prostych, łamanych, krzywych, figur geometrycznych z wykorzystaniem programu Paint;
- zapoznanie z aplikacją kalendarz, odczytywanie i wskazywanie dat i miesięcy;
- zapoznanie z aplikacją kalkulator i jego funkcjami (komputer, telefon);
- zapisywanie prostych zdań i historyjek w programie Word;
- nabywanie umiejętności podstawowego formatowania tekstu: zmiana czcionki, jej rozmiaru i koloru, podkreślenie, pogrubienie, kursywa;
- korzystanie z aplikacji Notatka w telefonie;
- nagrywanie i odtwarzanie dźwięku za pomocą komputera i telefonu;
- dokumentowanie obrazu za pomocą aparatu cyfrowego i próby zapisu zdjęć we wskazanym miejscu na komputerze.

3. Posługiwanie się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi

- kształcenie umiejętności analizowania i rozbijania dużych problemów na małe, łatwe do rozwiązania krok po kroku;
- kształcenie umiejętności rozumienia programowania jako rozmowy z komputerem, tworzenia dla niej instrukcji;
- dostrzeganie zależności w posługiwaniu się komputerem, aparatem cyfrowym i telefonem;
- kształcenie nawyku wykorzystywania nowoczesnych technologii do szybkiego i samodzielnego rozwiązywania problemów;
- kształcenie umiejętności właściwego wyboru aplikacji do rozwiązania problemu;
- wdrażanie do wykorzystywania zasobów internetowych w swojej pracy.

4. Rozwój kompetencji społecznych

- kształcenie umiejętności współpracy, zespołowego rozwiązywania problemów;
- kształcenie umiejętności wymiany doświadczeń, wzajemnego pomagania sobie w pracy;
- kształcenie umiejętności komunikowania się za pomocą komputera (sieci) i telefonu.

5. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa

- stosowanie zasad bezpiecznego korzystania z komputera jako urządzenia zasilanego prądem;
- stosowanie zasad higieny pracy przy komputerze: prawidłowa postawa podczas pracy, oświetlenie, czas pracy;
- rozpoznawanie i nazywanie zagrożeń wynikających z korzystania z komputera, a w szczególności tych, które wpływają na zdrowie emocjonalne i kontakty społeczne, także między samymi uczniami;
- umiejętne rozpoznawanie zagrożeń wynikających z korzystania sieci internet i sposoby ich unikania.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji informatycznej

Na początku drugiej klasy utrwalamy już poznany materiał. Uczniowie ćwiczą włączanie i wyłączenie komputera, uruchamianie wybranych programów, posługiwanie się myszką i klawiaturą komputerową w podstawowym zakresie.

Po tym okresie stopniowo rozszerzamy wiadomości dotyczące klawiatury, rozpoznawania funkcji i umiejętności ich stosowania. W edytorze graficznym Paint uczymy korzystać z narzędzi: AeroGRAF, Pipeta i Krzywa oraz rozszerzamy umiejętności zastosowania kolorów o kolory niestandardowe. Prosimy dzieci o dorysowanie elementów do obrazu podstawowego, zmianę kolorów, podpisanie dzieła, nadanie tytułu, skopiowanie. Na podstawie stworzonych przez siebie prac uczniowie mogą wymyślać opowiadania lub tworzyć ilustracje do znanych lektur, opowiadań, historyjek.

Bogacimy też wiedzę i umiejętności uczniów w zakresie posługiwania się edytorem tekstu MS Word. Wprowadzamy elementy formatowania tekstu: zmianę czcionki, jej rozmiaru i koloru, podkreślenie, pogrubienie i kursywę. Polecamy tworzenie zdań (lub krótkich opowiadań – to zadanie dla dzieci, które wykazują chęć i możliwości twórcze na tym etapie), uczymy kopiować, wklejać i wycinać fragmenty tekstu. Aby praca nie była dla uczniów zbyt mozolna i nudna, stosujemy ciekawe, żartobliwe historyjki umożliwiające nie tylko ćwiczenie samego posługiwania się klawiaturą i funkcjami programu, lecz także budzące żywe, spontaniczne reakcje.

W drugiej klasie zapoznujemy dzieci z aplikacją Kalkulator. Określamy jego przydatne funkcje i możliwości zastosowania. Dobrze jest połączyć te treści z ćwiczeniami matematycznymi. Można polecić uczniom dokonanie prostych obliczeń za pomocą Kalkulatora, a potem sprawdzić otrzymane wyniki w klasie. Te praktyczne umiejętności nie tylko przydają się dzieciom, lecz także sprawiają im dużo radości i satysfakcji.

Wspieramy rozwój mechanizmów prowadzących do nabywania konkretnych kompetencji samodzielnego uczenia się. Korzystamy zatem z sieci internet, wyszukujemy informacje, odczytujemy mapy pogodowe, ustalamy trasy dojazdu, adres itp. Wskazujemy na związek umiejętności programowania z życiem codziennym człowieka. Działanie bankomatów, telefonów, pralki czy telewizora opiera się na programach tworzonych przez programistów. Zachęcamy dzieci do podejmowania własnych prostych działań programistycznych. Uczymy wprawiać elementy w ruch, zmieniać ich kolejność i kolor, przewidywać i analizować sytuacje. Rozbudzamy kreatywność i przedsiębiorczość oraz współpracę i dzielenie się zdobytą wiedzą i doświadczeniem.

Nie zapominamy o prowadzeniu dyskusji dotyczącej zachowania bezpieczeństwa i higieny pracy z komputerem. Już w drugiej klasie uczniowie informują, że tracą poczucie czasu podczas zabawy z tym urządzeniem. Dlatego ustalamy sposoby dbania o higienę oczu i kręgosłupa przez: odpowiednie oświetlenie i odległość od monitora oraz właściwe wykorzystanie czasu pracy. Można zachęcić dzieci do stosowania sygnału dźwiękowego oznaczającego wyczerpanie limitu czasu. Po jego upływie zachęcamy do odejścia od monitora.

EDUKACJA MUZYCZNA

1. Słuchanie muzyki

- wydobywanie dźwięków z przedmiotów znajdujących się w otoczeniu dziecka (papier, kredki, klocki, butelki szklane i plastikowe itp.);
- akompaniowanie do piosenek i zabaw ruchowych z wykorzystaniem naturalnych efektów akustycznych: klaskanie, tupanie, uderzanie, pstrykanie, klaskanie itp.;
- reagowanie na ustalone sygnały dźwiękowe także podczas zabawy lub innej aktywności ucznia;

- rozpoznawanie i nazywanie różnych głosów z otoczenia;
- odróżnianie dźwięków muzycznych: wysokie – niskie, ciche – głośne, długie – krótkie;
- odróżnianie i nazywanie dwóch głosów ludzkich (sopran i bas);
- odróżnianie dźwięków instrumentów muzycznych (fortepian, skrzypce, flet prosty);
- rozróżnianie tempa: szybkie – wolne;
- rozróżnianie dynamiki: głośno – cicho;
- rozróżnianie na podstawie słuchanego utworu muzyki: smutnej, wesołej, skocznej (tanecznej), marszowej;
- kształcenie właściwej postawy skupienia podczas słuchania utworów muzycznych.

2. Ekspresja muzyczna. Śpiew

- śpiewanie wyliczanek, nucenie znanych melodii podczas zabawy;
- śpiewanie różnych zestawów głosek i sylab do znanych melodii i melodii własnych;
- naśladowanie głosów zwierząt;
- rytmizowanie tekstów, przysłów, wierszy ze zmianą tempa, dynamiki, artykulacji i intonacji głosu;
- swobodne improwizacje wokalne na podany temat;
- wymyślanie ilustracji dźwiękowych do tekstów i obrazów;
- improwizowanie zakończenia do tematów rytmicznych i melodii;
- improwizowanie zjawisk akustycznych;
- poznanie co najmniej 10 piosenek jednogłosowych w skali od c¹ do d²;
- śpiewanie hymnu Polski (wszystkie zwrotki);
- śpiewanie wybranych pieśni o charakterze patriotycznym i historycznym;
- śpiewanie zbiorowe i indywidualne w klasie, podczas przedstawień teatralnych, uroczystości szkolnych, świąt;
- zwracanie uwagi na poprawną i swobodną postawę podczas śpiewania, regulację oddechu;
- usprawnianie aparatu głosowego przez ćwiczenia: oddechowe, dykcyjne, intonacyjne, emisyjne.

3. Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec

- odtwarzanie ruchem (marsz, bieg, podskoki, płasy), gestem, tataizacją wartości nut, prostych rytmów i wzorów rytmicznych;
- reagowanie ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum, dynamiki;
- interpretowanie ruchem schematu rytmicznego AB;
- inscenizowanie piosenek;
- zabawy ruchowe ze śpiewem;
- poruszanie się i tańczenie do ulubionych utworów muzycznych z wykorzystaniem i bez wykorzystania rekwizytów;
- wykorzystywanie sekwencji i układów muzycznych podczas zabawy i animacji;
- poznanie tańców ludowych (najlepiej z własnego regionu) oraz podstawowych kroków i figur krakowiaka;
- tańczenie charakterystycznych układów ruchowych dla wybranych krajów Europy lub świata, np. elementy tańca greckiego (Zorba), walc wiedeński.

4. Gra na instrumentach muzycznych

- wykonywanie prostych tematów rytmicznych (ludowych, dziecięcych, popularnych) z użyciem instrumentów perkusyjnych;
- wykonywanie instrumentów perkusyjnych niemelodycznych z dostępnych materiałów bliskich dziecku (pudełek, papieru, butelek, idiofonów itp.) i eksperymentowanie akompaniamentu za ich pomocą;

- stosowanie gestów dźwiękotwórczych (tupanie, pstrykanie, klaskanie, uderzanie dłońmi o uda i blat stołu);
- granie prostych tematów rytmicznych oraz akompaniamentów do piosenek na instrumentach perkusyjnych niemelodycznych (kastaniety, marakasy, tamburyna, bębenki, trójkąty, drewnianka);
- eksperymentowanie i poszukiwanie dźwięków, fragmentów znanych melodii przy użyciu dzwonek, ksylofonu, fletu podłużnego lub fleciku polskiego (flażoletu);
- granie prostych melodii i akompaniamentów na instrumentach melodycznych (dzwonki, flety).

5. Znajomość form zapisu dźwięku

- poznanie znaków notacji muzycznej: półnuta, ćwierćnuta, ósemka, pauza, pięciolinia, klucz wiolinowy.
- poznanie nazw literowych i solmizacyjnych dźwięków, fonogestyka;
- poznanie różnych form zapisu dźwięków za pomocą aplikacji nagrywarki komputerowej, dyktafonu, telefonu i notacji muzycznej;
- kodowanie dźwięków za pomocą klocków, piktogramów, obrazków;
- odkodowywanie utworzonego w zabawie zapisu (szyfru);
- korzystanie z wybranego zapisu melodii podczas gry na dzwonekach, ksylofonie, flecie podłużnym lub flażolecie;
- rozróżnianie podstawowych elementów muzyki: melodii (rozpoznanie jej kierunku), rytmu (takt, metrum na 2 i 3).

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji muzycznej

W drugiej klasie w dalszym ciągu usprawniamy aparat głosowy przez stosowanie ćwiczeń emisyjnych, intonacyjnych, dykcyjnych i oddechowych. Śpiew wzbogacamy dźwiękami wydobywanymi za pomocą przedmiotów z najbliższego otoczenia: kredek, klocków, różnych naczyń. Pokazujemy dzieciom, że każdy obiekt wydaje jakiś dźwięk: niski lub wysoki, głośny lub cichy, miły lub niemiły dla ucha. Na późniejszym etapie wprowadzamy grę na dzwonekach i flecie prostym. Początkowo prosimy dzieci, aby w dowolny sposób wydobywały dźwięki z instrumentu, a następnie uczymy odwzorowywać proste melodie lub tworzyć własne kompozycje.

Bardzo ważnym elementem jest kształcenie słuchania muzyki jako elementu bogacenia siebie, własnej wrażliwości oraz rozumienia świata. Wskazujemy, że muzykę można wykorzystywać do budowania i określania nastrojów, rozładowania emocji, pobudzania się. Kształcenie słuchu muzycznego łączymy z elementami matematyki przez tworzenie ciągów rytmicznych i odtwarzanie ich na różne sposoby. Wykorzystujemy też nowoczesne technologie do zapisu i odtwarzania dźwięku.

Inscenizujemy zabawy ruchowe do piosenek i muzyki (marsz, bieg, podskoki, gesty, sylaby rytmiczne). Tworzenie inscenizacji ruchowych do muzyki opieramy na ustalonym schemacie oraz na wymyślaniu własnych układów ruchowych. Wprowadzamy też układanie rytmizowanych tekstów, przysłów, piosenek, wierszy z uwzględnieniem zmiany tempa, dynamiki, artykulacji i intonacji głosu.

Uczymy rozpoznawania wartości nut (półnut, ćwierćnut, ósemek, pauz), prostych rytmów i wzorów rytmicznych. Ćwiczenia te są niezwykle ważne ze względu na umożliwienie dzieciom praktycznego poznania zapisu, odczytu wartości nut oraz przeliczania ich w takcie jako wstępu do gry na instrumentach. Wprowadzając nazwy literowe i solmizacyjne dźwięków, równocześnie ćwiczymy fonogestykę.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

1. Utrzymanie higieny osobistej i zdrowia

- przestrzeganie zasad i konieczności przebierania się w stosowny strój przed zajęciami i po nich;
- kształcenie nawyku utrzymywania w czystości rąk i całego ciała jako jednego z warunków zachowania zdrowia;
- dobieranie właściwego stroju do warunków pogodowych, pory roku i miejsca ćwiczeń;
- przestrzeganie zasad rozgrzewki przed zajęciami sportowymi;
- wdrażanie zabaw kształtujących nawyk prawidłowej postawy;
- przestrzeganie zasad bezpiecznego zachowania podczas zajęć ruchowych;
- posługiwanie się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem;
- zachowywanie prawidłowej postawy podczas chodzenia, stania i siedzenia.

2. Sprawności motoryczne

Sprawność fizyczna

- marszbieg 10-minutowy z pokonywaniem naturalnych przeszkód;
- biegi po prostej i slalomem;
- starty z różnych pozycji, zabawy bieżne;
- pełzanie i czołganie się pod przeszkodami;
- leżenie przewrotne i przerzutne;
- biegi sztafetowe;

Trening zdrowotny

- wykonywanie ćwiczeń utrwalających znajomość pozycji wyjściowych;
- zabawy utrwalające umiejętność ustawienia do ćwiczeń;
- skoki obunóż i jednonóż;
- skok w dal techniką naturalną;
- odbicia i skoki z odskoczni na materac;
- skoki przez skakankę w miejscu i w biegu;
- ćwiczenia równoważne, ćwiczenia równoważne na ławeczce;
- zabawy i ćwiczenia korekcyjne;
- ślizgi na kocykach w klęku podpartym i w leżeniu przodem;
- pokonywanie torów przeszkód z ćwiczeniami kształtującymi siłę mięśni posturalnych;
- przewroty w przód, ćwiczenia kształtujące gibkość;
- podania i chwytaki piłki oburącz, zabawy rzutne;
- rzuty piłeczką palantową;
- rzuty kółkami ringo;
- kozłowanie piłki prawą i lewą ręką, po prostej i slalomem;
- prowadzenie i podania piłki nogą, strzały do bramki.

3. Różne formy rekreacyjno-sportowe

- gra w dwa ognie;
- odbicia balonu i piłki plażowej sposobem górnym i dolnym;
- układanie i respektowanie zasad w zabawach samorzutnych;
- gry: „pięć podań” i „żywy kosz”;
- gra w uproszczoną minipiłkę nożną;
- prowadzenie i podania piłeczki kijem – gra w unihokeja;
- gra w uproszczonego unihokeja;
- zabawy utrwalające zasady poruszania się po drogach;
- zabawy utrwalające znajomość telefonów alarmowych;
- zabawy na śniegu, zjazdy na sankach, jazda na łyżwach;
- jazda na rowerze, hulajnodze, rolnach;
- kształcenie postawy szacunku dla przegranych;
- akceptowanie zwycięstwa drużyny przeciwnej;

- kształcenie postawy respektującej prawo do błędu, słabszej sprawności fizycznej, ograniczeń.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu wychowania fizycznego

W drugiej klasie w dalszym ciągu kształcimy koordynację ruchową i orientację w przestrzeni. Prowadzimy ćwiczenia oparte na reagowaniu na sygnały, ich umiejętnym rozpoznawaniu i kojarzeniu z zachowaniem (np. klaśnięcie to leżenie tyłem, uderzenie w tamburyn – chód kaczy itp.). Doskonalimy technikę posługiwania się sprzętem. Ćwiczymy rzuty piłką oburącz i jednorącz, a także łapanie piłki, toczenie oraz kozłowanie w marszu, w biegu i w pozycji stojącej. Dla uatrakcyjnienia zajęć wprowadzamy zasady gier zespołowych: minikoszykówki i w dwa ognie. Do gier zespołowych dołączamy najpierw pojedyncze ćwiczenia toczenia piłek kijami hokejowymi, a na późniejszym etapie – gry w uproszczonego unihokeja.

Doskonalimy technikę skoków z miejsca i z rozbiegu, podskoki obunóż i jednonóż, ćwiczenia równoważne i pełzanie. Sprawdzamy umiejętności dzieci w zakresie biegu na 30 m ze startu wysokiego i niskiego oraz marszobiegu przez 10–15 min bez pokonywania przeszkód w terenie i z ich pokonywaniem. Rozwijamy wytrzymałość i siłę u dzieci.

Wpajamy uczniom potrzebę ruchu i zabaw ruchowych oraz przekonanie, że jest to środek przeciwdziałania krzywicy, zmęczeniu, agresji i chorobom. Kształcimy postawę przestrzegania zasad zdrowej rywalizacji i przyjmowania porażki. Uczymy dobierania zabaw dostosowanych do wieku i warunków zewnętrznych (teren, pogoda) oraz przestrzegania zasad właściwego ubioru podczas zajęć ruchowych. Uwrażliwiamy na konieczność dbania o higienę osobistą i odzież. Zapoznujemy uczniów ze znaczeniem właściwego odżywiania się i z zasadami bezpiecznego zażywania leków.

ETYKA

1. Rozumienie podstawowych zasad i pojęć etyki

- poznawanie praw dziecka;
- kształcenie pojęcia godności jako wartości osobistej każdego człowieka;
- wskazywanie, że wolność słów i czynów ma granice ze względu na dobro i poszanowanie innych osób;
- rozumienie, że miłość i szacunek są warunkami szczęścia rodzinnego;
- poznanie terminu wspólnoty (klasowej, rodzinnej, szkolnej, lokalnej, narodowej);
- poznanie zasad współżycia we wspólnocie;
- poznanie pojęcia samotności, izolacji, odrzucenia jako niesprzyjających rozwojowi osobistemu i odczuwaniu szczęścia;
- kształcenie pojęcia dobra i zła jako wartości przeciwstawnych;
- kształcenie pojęcia własności własnej, cudzej, państwowej.

2. Stosowanie poznanych zasad

- stwarzanie okazji do prezentowania praw dziecka, np. podczas apelu czy w prezentacji multimedialnej;
- stwarzanie okazji do wyrażania szacunku i autonomii, prezentowania własnego zdania, oczekiwania zrozumienia;
- rozwijanie umiejętności określania swoich oczekiwań i potrzeb, nazywania emocji poprzez udział w naradach klasowych, pracy zespołowej itp.;
- stwarzanie okazji do pomocy słabszym, chorym, instytucjom charytatywnym;
- występy dla rodziny, klasy, środowiska lokalnego;
- angażowanie się uczniów w życie społeczności klasowej, szkolnej, lokalnej jako wspólnoty, którą współtworzy;

- czerpanie radości ze współpracy, współdziałania, tworzenia w grupach zadaniowych na rzecz siebie, grupy, rodziny, społeczności lokalnej, państwa;
- wskazywanie różnic w postępowaniu bohaterów utworów literackich i konsekwencji ich działań z uwzględnieniem pojęć dobrej i złej postawy;
- wskazywanie konsekwencji działań podejmowanych przez człowieka i ich wpływu na środowisko rodzinne, szkolne, przyrodnicze, technologiczne, lokalne, państwo itp.;
- kształtowanie odwagi przyznawania się do błędów i postawy naprawczej;
- szanowanie cudzej własności (także szkolnej, państwowej), nieprzywłaszczanie sobie cudzych rzeczy, oddawanie rzeczy znalezionych.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu etyki

Realizując treści w drugiej klasie, nadal opieramy się na analizie zachowania bohaterów literatury dziecięcej (czytanki szkolne, baśnie, legendy). Stosujemy metodę dramy i prezentujemy sytuacje za pomocą scenek sytuacyjnych. Prosimy dzieci o wyrażanie odczuć, jakich doznawały, odgrywając swoje role. Ustalamy i omawiamy problem oraz nazywamy emocje. Możemy również stworzyć metaplan dotyczący zachowania wyróżnionej postaci i określić znaczenie przeciwstawnych zachowań dla życia własnego i innych ludzi. Przy tak zorganizowanych zajęciach dzieciom łatwiej będzie zrozumieć, dlaczego etyczne zachowanie ma tak dużą wartość w życiu. Sięgajmy też czasem po mądrość przysłów ludowych. „Jak ty komu, tak on tobie” czy „Mądrej głowie dość dwie słowie” nigdy nie stracą na ważności, a dzieciom pomogą zrozumieć, dlaczego w naszym życiu potrzebna jest mądrość starszych i pielęgnowanie tradycji.

Dążymy w codziennych sytuacjach do wskazywania i kształcenia takich cech, jak odwaga, prawdomówność, chęć niesienia pomocy. Nie każemy dzieci za szczerze wyznawanie prawdy, analizujemy ich zachowania, wspólnie odnajdujemy sposoby wyjścia z trudnych sytuacji. Wdrażamy także postawę brania odpowiedzialności za własne czyny; wskazujemy, że każde działanie rodzi pewne określone konsekwencje dla nas samych i dla innych. Uświadamiamy, że istotą działań człowieka jest szczęście jego samego, a także innych osób w naszym otoczeniu.

Klasa III

EDUKACJA POLONISTYCZNA

1. Słuchanie

- słuchanie i rozumienie dłuższych wypowiedzi;
- słuchanie i rozumienie poleceń, instrukcji, informacji, objaśnień prostych i złożonych;
- słuchanie i czytanie utworów literackich, w tym tekstów o charakterze historycznym i innych przekazów zawierających niestandardowe (np. staropolskie) słownictwo;
- słuchanie audycji radiowych i innych nagrań utrwalonych nowoczesnymi metodami, w tym treści o tematyce społecznej i przyrodniczej;
- słuchanie tekstów interpretowanych artystycznie, przedstawień teatralnych, koncertów muzycznych i interpretowanie ich treści zgodnie z wzorcami artykulacyjnymi w języku ojczystym;
- uważne słuchanie wypowiedzi innych osób podczas przedstawień, świąt narodowych, dnia patrona szkoły z zachowaniem postawy adekwatnej do sytuacji;
- słuchanie i czytanie informacji zawartych w słownikach i encyklopediach, pytanie o znaczenie niezrozumiałych słów w nich zawartych lub używanych przez nadawcę;
- zachowanie kultury słuchania, nieprzerywanie osobie mówiącej toku wypowiedzi, akceptowanie faktu, że rozmówca może mieć inne zdanie, przyjmowanie kulturalnej postawy ciała podczas słuchania.

2. Mówienie

- doskonalenie samodzielnych wypowiedzi na podany temat;
- udzielanie prostych i złożonych odpowiedzi ustnych na pytanie;
- budowanie dłuższych wypowiedzi ustnych dotyczących omawianego problemu, zagadnienia, ilustracji;
- tworzenie i wygłaszanie ustnego opisu postaci i przedmiotu;
- ustne weryfikowanie sądów na podstawie gromadzonego materiału i uzasadnianie własnego zdania;
- doskonalenie komunikacji ustnej podczas współpracy w zespołach i dyskusji; poznanie zasad prowadzenia rozmów telefonicznych;
- poszerzanie słownictwa czynnego, wspólne objaśnianie niezrozumiałych pojęć i zwrotów;
- doskonalenie poprawności gramatycznej wypowiedzi ustnej, formułowanie ustne zdań pytających, oznajmujących i rozkazujących do danego tekstu literackiego lub wypowiedzi;
- stosowanie właściwej intonacji podczas wypowiedzi, wyrażanie emocji i uczuć w formie wypowiedzi ustnej;
- dbałość o kulturę języka podczas wypowiedzi;
- ustne opowiadanie tekstów literackich, baśni i legend według planu;
- formułowanie ustnej wypowiedzi na temat powiązania własnych doświadczeń z wydarzeniami przedstawionymi w utworze literackim i historyjce obrazkowej;
- układanie opowiadań według własnej inwencji i ich wygłaszanie, tworzenie w formie wypowiedzi ustnej dalszych losów bohaterów utworu, zmienianie zakończenia opowiadania;
- porządkowanie własnej wypowiedzi, poprawianie błędów, dbałość o formę i zasady wypowiedzi;
- rozwiązywanie problemów za pomocą rozmowy, komunikowanie się w zespole zadaniowym, jasne wyrażanie własnych potrzeb i przekonań;
- ćwiczenia oddechowe i artykulacyjne.

3. Czytanie

- płynne czytanie tekstów literackich, wierszy, instrukcji z zastosowaniem znaków przestankowych;
- czytanie głośne dialogów z podziałem na role z uwzględnieniem właściwej intonacji;
- czytanie ciche ze zrozumieniem treści;
- czytanie ze zrozumieniem haseł i objaśnień słownikowych i encyklopedycznych, odczytywanie i rozumienie skrótów;
- odczytywanie informacji praktycznych zawartych na wykresach, w tabelach, na prostych diagramach, w rozkładach jazdy itp.;
- doskonalenie umiejętności poprawnego czytania głośnego, cichego, indywidualnego i zbiorowego (dialog);
- analiza i interpretacja czytanych tekstów kultury na podstawie wzorców artystycznych (czytanych przez lektorów, aktorów);
- odróżnianie wydarzeń istotnych od mniej istotnych, postaci istotnych od mniej istotnych, bohaterów realnych od fikcyjnych, bytów rzeczywistych od medialnych;
- odszukiwanie i wskazywanie w tekście informacji dotyczących poszczególnych wydarzeń, czasu, miejsca akcji i bohaterów oraz wskazywanie wydarzeń zmieniających postępowanie bohatera;
- wdrażanie do samodzielnego czytania lektur, czasopism dziecięcych, literatury dziecięcej;
- oddawanie głosem nastroju wiersza i jego tempa;
- wyróżnianie w wierszu zwrotów poetyckich, interpretowanie ich własnymi słowami, tworzenie własnych zwrotów poetyckich;
- prowadzenie eksperymentów dotyczących przekształcania tekstów, układania dalszych wydarzeń, zmiany zakończenia;
- wyodrębnianie w utworze literackim głównego bohatera, miejsca i czasu akcji, narratora, kolejnych zdarzeń;
- odróżnianie wydarzeń realistycznych od fantastycznych, istotnych od mniej znaczących;
- wyróżnianie postaci realistycznych i fantastycznych, pierwszo- i drugoplanowych, opisywanie i wskazywanie cech charakterystycznych dla bohaterów, wskazywanie bohatera pozytywnego i negatywnego;
- wspólne tworzenie planu wydarzeń, jego porządkowanie i uzupełnianie;
- wspólne odszukiwanie podstawowych cech wiersza, opowiadania, bajki, baśni;
- określanie nastroju utworu literackiego oraz interpretowanie jego wartości dydaktycznej;
- zapoznanie z pojęciami: drukarnia, biblioteka, księgarnia, teatr;
- czytanie i interpretowanie treści not prasowych, krótkich artykułów z czasopism dla dzieci;
- wprowadzenie pojęć: reżyser, pisarz, scenograf, aktor, kamerzysta, inspicjent;
- inscenizowanie małych form teatralnych;
- interpretowanie głosem, ciałem, mimiką, gestem i ruchem wybranych form literackich: wiersza, fragmentu prozy lub dramatu (dobranego do poziomu ucznia);
- wspólne interpretowanie wybranych związków frazeologicznych i przysłów ludowych.

4. Pisanie

- doskonalenie techniki i tempa pisania, jego czytelności, płynności, rozmieszczenia w liniaturze i na stronie;
- przepisywanie wyrazów, zdań, dłuższych form wypowiedzi: sprawozdań, opisów;

- uzupełnianie luk w tekście wyróżnionymi wyrazami w odpowiedniej formie oraz wyrazami samodzielnie dobieranymi, także z wykorzystaniem nowoczesnych technologii;
- tworzenie planu wydarzeń i porządkowanie zdań;
- pisanie z pamięci i ze słuchu opracowanych na zajęciach wyrazów, zdań i tekstów z określoną trudnością ortograficzną;
- wspólne i samodzielne układanie oraz zapisywanie wypowiedzi, opisów, opowiadań złożonych z 6–10 zdań na podany temat;
- samodzielne pisanie listów do kolegów i członków rodziny, adresowanie kopert;
- wypisywanie blankietów nadawczych na paczkę, list polecony;
- samodzielne pisanie życzeń, zaproszeń, ogłoszeń, podziękowań, notatek do klasowej kroniki;
- tworzenie i pisanie swobodnych tekstów literackich;
- pisownia nazw własnych wielką literą;
- pisanie „ą”, „ę” w różnych pozycjach w wyrazie oraz w czasownikach w czasie przeszłym;
- utrwalenie pisowni wyrazów z „ó”, „rz”, „ż”, „ch”, „h” wymiennym; odmiana wyrazów jako uzasadnienie pisowni;
- utrwalenie w pisowni wyrazów z „ó”, „rz”, „ż”, „ch”, „h” do zapamiętania;
- utrwalenie pisowni wyrazów z „rz” po spółgłoskach: p, b, t, d, k, g, ch, w, j;
- utrwalenie pisowni wyrazów z zakończeniami: -ów, -ówka, -ówna, -uje;
- zapisywanie wybranych pojęć dotyczących różnych dyscyplin naukowych;
- utrwalenie i poszerzenie pisowni wyjątków od reguł ortograficznych;
- stosowanie znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, pytajnika, wykrzyknika, dwukropka;
- stosowanie przecinka przy wyliczaniu i kropki w niektórych skrótach;
- pisownia przeczenia „nie” z różnymi częściami mowy;
- utrwalenie i poszerzenie pisowni skrótów (ul., s., dn., r., nr, godz., m.in., itp., itd., np.);
- poprawne zapisywanie liczebników z podziałem na liczebniki główne i porządkowe;
- stosowanie słownika ortograficznego, także za pomocą aplikacji komputerowych.

5. Kształcenie językowe

- doskonalenie umiejętności wyróżniania samogłosek i spółgłosek oraz podziału wyrazu na sylaby (w tym przenoszenie wyrazów);
- wyróżnianie w wypowiedziach zdań, w zdaniach wyrazów, w wyrazach głosek i liter;
- układanie wyrazów w kolejności alfabetycznej, korzystanie ze słowników i aplikacji komputerowych;
- rozwijanie zdań pojedynczych;
- przekształcanie zdań pojedynczych w złożone;
- układanie złożonych zdań oznajmujących;
- przekształcanie zdań oznajmujących w pytające i odwrotnie;
- rozróżnianie i stosowanie w odpowiedniej formie czasowników, rzeczowników i przymiotników;
- odmiana czasownika przez liczby, osoby i czasy (intuicyjnie);
- poszerzenie wiadomości o rzeczowniku (zjawiska pogodowe);
- znajomość rodzajów rzeczownika w liczbie pojedynczej (wraz z przyporządkowanym mu przymiotnikiem);
- stopniowanie przymiotników (intuicyjnie);
- tworzenie rodziny wyrazów, szukanie wyrazów pokrewnych, o znaczeniu bliskoznacznym i przeciwnym;
- poznanie różnych sposobów komunikowania się;

- poznanie budowy opowiadania;
- odróżnianie i nazywanie utworów wierszowanych od pisanych prozą;
- rozróżnianie budowy notatki, zagadki, listu, życzeń, podziękowań, ogłoszenia.

6. Samokształcenie

- pisanie wolnych tekstów, tworzenie gazetek klasowych i szkolnych, samodzielne wybieranie ich tematyki;
- korzystanie z różnorodnych źródeł wiedzy: aplikacji komputerowych, zasobów internetowych, atlasów, map, czasopism popularnonaukowych, literatury dziecięcej dla poszerzania wiedzy i kształcenia wykorzystania wiedzy w praktyce;
- budowanie atmosfery szacunku i zaufania poprzez kierowanie działań uczniów na samodzielne rozwiązywanie problemów i eksplorację świata;
- szukanie i budowanie indywidualnych strategii uczenia się z użyciem nowoczesnych technologii, własnych zainteresowań i możliwości psychoruchowych.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji polonistycznej

Na początku roku sprawdzamy, w jakim stopniu uczniowie zapamiętali materiał z lat poprzednich. Jeśli okaże się, że nie został on przyswojony w stopniu wystarczającym, należy go utrwalić. Problemy mogą dotyczyć kształtu liter rzadko stosowanych (h, f, zasady zmiękczeń).

W zakresie mówienia zachęcamy dzieci do tworzenia dłuższych wypowiedzi wielozdaniowych. Aby to było możliwe, staramy się zadawać pytania otwarte, dajemy uczniom czas na zastanowienie się. Unikamy krytykowania. Każdą próbę wypowiedzi uznajemy za dobrą, każdą wypowiedź akceptujemy. Aby dać możliwość tworzenia coraz bogatszych wypowiedzi, stosujemy metodę burzy mózgów i metaplanu. W ten sposób przygotowujemy słownictwo, z którego uczniowie mogą korzystać. Zapoznajemy dzieci z zasadami kulturalnej dyskusji, uczymy prowadzenia wywiadów (można korzystać z nagrywarki i po skończonym ćwiczeniu prezentować wyniki pracy), stwarzamy sytuacje do ożywionej rozmowy (wykorzystujemy scenki dramatowe, fragmenty filmów, nagrania, prezentacje multimedialne), rozwijamy umiejętność analizy tekstów literackich, w tym wierszy. W klasie trzeciej wzbogacamy także wiedzę uczniów o literaturze. Kształcimy umiejętności rozróżniania prozy od poezji, wskazywania elementów realistycznych i fantastycznych, wyróżniania bohaterów pierwszo- i drugoplanowych, miejsca i czasu akcji oraz występujących po sobie głównych zdarzeń.

Zachęcamy dzieci do tworzenia wypowiedzi pisemnych. Podobnie jak w drugiej klasie, uczniowie tworzą teksty o charakterze listu, życzeń okazjonalnych, swobodnych wypowiedzi. Samodzielnie lub wspólnie układają plan wydarzeń (na jego podstawie wypowiadają się ustnie i pisemnie). Kształcimy także umiejętność rozwijania zdań pojedynczych i zaczynamy uczyć budowania zdań złożonych. Tematykę wypowiedzi poszerzamy o treści społeczne, przyrodnicze, z życia kraju, regionu i świata. Zachęcamy do wykorzystywania różnorodnych źródeł tekstowych i uzasadniania swojego stanowiska.

Wymagamy umiejętności płynnego czytania, rozumienia treści i odszukiwania informacji zamieszczonych w tekście. Utrwalamy umiejętności czytania cichego i głośnego oraz czytania tekstów z podziałem na role. Nie ograniczamy się przy tym do standardowych tekstów z literatury dziecięcej, ale wprowadzamy również teksty o charakterze informacyjnym, fragmenty artykułów z czasopism, noty prasowe i hasła encyklopedyczne.

W zakresie poszerzania wiedzy gramatycznej zwracamy uwagę na umiejętność praktycznego stosowania odmiany czasownika (bez terminologii). Możemy przy tym wykorzystywać takie pomoce, jak kartoniki z wyrazami, plansze rysunkowe, modele, krzyżówki, dydaktyczne gry planszowe i komputerowe. Nieustannie kształcimy umiejętności

poprawnego pod względem ortograficznym zapisywania wyrazów (zwracamy uwagę na stosowanie zasad pisowni, odmianę wyrazów, tworzenie rodziny wyrazów, zmiękczenia i zgrubienia). W całym procesie edukacji wykorzystujemy możliwości, jakie dają nam nowoczesne technologie. Urozmaicamy zajęcia pracą przy komputerze, wykorzystujemy zasoby internetowe, pozwalamy uczniom na czerpanie informacji i wiedzy z użyciem tych technologii. Pobudzamy wyobraźnię, pozwalając dzieciom czerpać radość i satysfakcję z samodzielnie przygotowanych lekcji, dzielenia się wiedzą i własnymi pasjami. Budujemy atmosferę zrozumienia i zaufania, dając uczniom możliwość stosowania samodzielnie wybranych metod, technik i narzędzi do nauki.

EDUKACJA MATEMATYCZNA

1. Rozumienie stosunków przestrzennych i cech wielkościowych

- określanie kierunków względem siebie i innych osób;
- wskazywanie kierunków w przestrzeni z uwzględnieniem kierunków pośrednich;
- stosowanie znaków graficznych (strzałek) określających kierunki;
- stosowanie ze zrozumieniem określeń: prawa, lewa, na ukos, w górę, w dół, z przodu, z tyłu, nad, pod, obok;
- posługiwanie się pojęciami: pion, poziom, skos;
- określanie odległości, dokonywanie pomiarów za pomocą linijki;
- porównywanie przedmiotów pod względem wyróżnionej cechy wielkościowej, np. długości lub masy.

2. Rozumienie liczb i ich własności

- rozszerzenie zakresu liczbowego do 1000: struktura liczby dwucyfrowej i trzycyfrowej;
- wyróżnianie rzędów jedności, dziesiątek i setek, posługując się liczbą porządkową;
- przeliczanie do przodu i do tyłu po 1, dziesiątkami od danej liczby w zakresie 100 i setkami od danej liczby w zakresie 1000 oraz wybrane liczby w zakresie miliona (np. 1500, 10 000, 500 000);
- zapisywanie i odczytywanie liczb w zakresie 1000;
- porównywanie słowne i z użyciem znaków: $<$, $>$, $=$ dwóch dowolnych liczb w zakresie 1000;
- porządkowanie liczb od najmniejszej do największej i odwrotnie;
- stosowanie sformułowań typu: o 7 mniejsza, o 2 większa.

3. Posługiwanie się liczbami

- dodawanie liczb w zakresie 100 bez przekraczania i z przekroczeniem progu dziesiątkowego (bez algorytmów działań pisemnych) typu: $56 + 3$, $38 + 7$, $45 + 30$, $28 + 37$;
- sprawdzanie wyników dodawania za pomocą odejmowania;
- odejmowanie liczb w zakresie 100 bez przekraczania i z przekroczeniem progu dziesiątkowego (bez algorytmów działań pisemnych) typu: $37 - 7$, $65 - 8$, $38 - 20$, $59 - 39$, $93 - 46$;
- sprawdzanie wyników odejmowania za pomocą dodawania;
- dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 1000 bez przekraczania progu dziesiątkowego typu: $180 - 80$, $150 + 20$;
- dodawanie do podanej liczby w pamięci i odejmowanie od podanej liczby w pamięci: liczby jednocyfrowej, liczby 10, liczby 100 oraz wielokrotności 10 i 100 w prostych przykładach, np. $999 - 1$, $900 - 20$, $800 + 100$, $700 - 200$;
- stosowanie przemienności dodawania;
- porównywanie różnicowe;
- rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w okienku;

- mnożenie i dzielenie liczb w zakresie 100, świadomość związku mnożenia z dzieleniem;
- mnożenie liczb dwucyfrowych przez 2 oraz liczb mniejszych od 20 przez 10 z zapisywaniem częściowych wyników działań według własnych strategii, jeśli uczeń ma taką potrzebę;
- sprawdzanie wyników mnożenia za pomocą dzielenia i odwrotnie;
- obliczanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę).

4. Czytanie tekstów matematycznych

- rozwiązywanie zadań z treścią wymagających wykonania jednego działania (w tym porównywania różnicowego, ale bez porównywania ilorazowego);
- rozwiązywanie wybranych zadań złożonych;
- wyróżnianie problemu matematycznego i przedstawianie możliwości (strategii) jego rozwiązania;
- dokonywanie typowych dla życia codziennego obliczeń pieniężnych z uwzględnieniem pojęć: cena, ilość, wartość w zadaniach z treścią;
- tworzenie łamigłówek matematycznych, szarad, magicznych kwadratów, zagadek, rebusów z wykorzystaniem techniki, plastyki, narzędzi interaktywnych, aplikacji komputerowych.

5. Rozumienie pojęć geometrycznych

- rozpoznawanie i nazywanie figur geometrycznych: kwadrat, prostokąt, koło, trójkąt (także w różnym ułożeniu i w sytuacji, gdy zachodzą na siebie);
- mierzenie odcinków i rysowanie odcinków o podanej długości;
- odwzorowywanie figur geometrycznych;
- mierzenie długości boków figur geometrycznych (w centymetrach, milimetrach, metrach);
- mierzenie długości boków i obliczanie obwodu kwadratu, prostokąta, trójkąta (w centymetrach, milimetrach, metrach);
- wyjaśnianie związków między jednostkami długości, posługiwanie się wyrażeniami dwumianowanymi;
- wyjaśnianie pojęcia kilometr;
- rozpoznawanie i kreślenie krzywej, łamanej, prostej, odcinka, punktu;
- rysowanie odręcznie prostokątów (w tym kwadratów) z wykorzystaniem siatki kwadratowej;
- wyróżnianie symetrii w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka;
- rysowanie drugiej połowy figury symetrycznej;
- rysowanie figur w powiększeniu i pomniejszeniu;
- kontynuowanie regularności w szlaczkach, rozetach i innych prostych motywach.

6. Stosowanie matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji

- porównywanie i porządkowanie kilku przedmiotów według określonych cech: grubości, długości, ciężaru, szerokości, wysokości, prędkości;
- mierzenie i zapis wyniku pomiaru z oznaczeniem jednostek (cm, m, mm, km);
- używanie pojęcia kilometr w sytuacjach życiowych, pojawiających się w zadaniach matematycznych;
- odmierzanie płynów różnymi miarkami, wprowadzenie określeń: pół litra, ćwierć litra;
- odczytywanie temperatury (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera);

- dokonywanie prostych obliczeń pieniężnych (na monetach i banknotach), praktyczne stosowanie obliczeń pieniężnych w sytuacjach codziennych, używanie jednostek monetarnych: zł, gr;
- zamiana złotych na grosze i odwrotnie, rozróżnianie nominałów na monetach i banknotach, wskazywanie różnic w ich sile nabywczej;
- zapisywanie daty (w tym miesiący cyframi arabskimi i rzymskimi), przeliczanie dni tygodnia i miesiący, odczytywanie kalendarza, rozumienie pojęć: kwartał, pół roku;
- odczytywanie godzin na zegarze ze wskazówkami i elektronicznym, w systemie 12- i 24-godzinnym, z uwzględnieniem pojęć: doba, godzina, minuta, sekunda, kwadrans; proste obliczenia zegarowe;
- posługiwanie się stoperem, aplikacjami telefonu, tabletu, komputera w określaniu trwania czasu, przewidywania godziny, wskazań zegara;
- odczytywanie dat za pomocą kalendarza tradycyjnego, telefonu, aplikacji komputerowych i tabletu;
- utrwalenie znajomości liczb rzymskich co najmniej do XII, wskazywanie na praktyczne zastosowanie znaków rzymskich;
- ważenie przedmiotów, zapis wskazań wagi z oznaczeniem jednostek, używanie określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram, tona, ze zrozumieniem zależności między tymi jednostkami; proste obliczenia bez zamiany jednostek i wyrażeń dwumianowanych w obliczeniach formalnych;
- dzielenie na dwie i cztery równe części na konkretach;
- wskazywanie i nazywanie części: pół, trzy czwarte, dwa i pół, ćwierć (czwarta część), cztery równe części czyli całość;
- gra w warcaby, szachy, gry planszowe usprawniające umiejętności myślenia strategicznego, rozwiązywania problemów, budowania zasad, przekształcania i tworzenia własnych strategii;
- przekształcanie gier, tworzenie własnych strategii i zasad organizacyjnych;
- wdrażanie do wykorzystywania nabywanych umiejętności do badania i eksplorowania świata i rozwoju osobistego.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji matematycznej

W trzeciej klasie kontynuujemy dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 100 bez przekraczania i z przekroczeniem progu dziesiątkowego. Utrwalamy pojęcie dziesiątkowego systemu zapisywania liczb, przemienności dodawania (później także mnożenia) oraz dodawania i odejmowania jako działań wzajemnie odwrotnych. Pod koniec trzeciej klasy rozszerzamy zakres liczbowy do 1000 i wyżej na prostych przykładach. Wyróżniamy rzędy jedności, dziesiątek, setek i tysięcy. Dodajemy i odejmujemy liczby w zakresie do 1000 bez przekraczania progu dziesiątkowego.

Nadal ćwiczymy umiejętność mnożenia liczb w zakresie 30, by po okresie powtórzeniowym cyklicznie rozszerzać zakres mnożenia do 100. Równocześnie wykorzystujemy zasadę odwrotności w celu ćwiczenia dzielenia. Mnożymy przez 2 liczby dwucyfrowe. Dokonujemy prostych obliczeń w zakresie czterech działań.

Doskonalimy umiejętność rozwiązywania zadań tekstowych wymagających zapisu w postaci jednego działania (w tym na porównywanie różnicowe, ale bez porównywania ilorazowego), łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w okienku, typowych dla życia codziennego obliczeń pieniężnych. Utrwalamy pojęcie czasu, umiejętność odczytywania godzin na zegarze w systemie 24-godzinnym oraz odczytywania liczb rzymskich do XII (te liczby stosujemy także przy zapisywaniu miesiący w dacie). Wprowadzamy pojęcia: doba, kwadrans, pół godziny. Uczymy łatwych obliczeń zegarowych przy wykorzystaniu sytuacji bliskich dzieciom. W działaniach tych wykorzystujemy

komputery, łączymy działania z zajęciami technicznymi (np. wykonanie zegara do pomiaru czasu lub wagi do pomiaru ciężaru), zajęciami plastycznymi i budowaniem z klocków; prowadzimy doświadczenia.

Zagadnienie ważenia przedmiotów w trzeciej klasie rozszerzamy o pojęcia: pół kilograma, dekagram, gram. Przy ważeniu używamy odważników, a wyniki zapisujemy za pomocą skrótów (kg, dag, g). Nie stosujemy zamiany jednostek ani wyrażeń dwumianowych w obliczeniach formalnych. Rozumienie części tłumaczymy poprzez działania praktyczne: dzielimy kartkę na pół, czekoladę na cztery części, wyróżniamy część czwartą (ćwierć) i trzy czwarte.

Wprowadzamy pomiar za pomocą linijki, a wyniki zapisujemy z oznaczeniem jednostek (cm, m, mm). Pojęcie kilometra używamy tylko w sytuacjach życiowych, opierając się raczej na intuicji uczniów niż ich pełnej świadomości tej miary. Przy okazji dokonywania pomiarów ćwiczymy umiejętność kreślenia figur geometrycznych (kwadrat, prostokąt) o określonej długości boków. Wprowadzamy pojęcie obwodu i dokonujemy prostych obliczeń obwodów wskazanych figur (kwadrat, prostokąt, trójkąt). Utrwalamy pojęcia krzywej i łamanej, prostych równoległych i poziomych, symetrii osiowej oraz umiejętność rysowania figur w powiększeniu i pomniejszeniu.

EDUKACJA SPOŁECZNA

1. Rozumienie środowiska społecznego

- określanie własnych cech fizycznych, potrzeb i zainteresowań;
- wyrażanie i rozwijanie własnych możliwości intelektualnych poprzez aktywne uczestnictwo w życiu klasy i szkoły;
- kształtowanie potrzeby ciągłego doskonalenia umysłu, doceniania posiadanych zdolności i umiejętności;
- określanie własnych odczuć w interakcji ze środowiskiem, rozpoznawanie i nazywanie emocji, znajomość podziału emocji na pozytywne i negatywne oraz poznanie sposobów właściwego reagowania na nie;
- rozwijanie umiejętności oceny własnego postępowania: względem siebie, innych ludzi, zwierząt i przyrody, odnosząc się do takich wartości, jak godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przeproszenie, uznanie, uczciwość, wdzięczność;
- kształtowanie odwagi cywilnej, umiejętności przyznawania się do błędów i porażki, postawy odpowiedzialności za własne czyny i słowa;
- wyrażanie siebie, własnej indywidualności poprzez kulturę słowa, wygląd, zainteresowania, zachowanie;
- poznawanie sposobów odróżniania dobra od zła, wpajanie potrzeby bycia sprawiedliwym i nawyku pomagania słabszym;
- wyrabianie nawyku dbania o własny wygląd i higienę osobistą jako warunku zdrowia i powodzenia społecznego;
- kształcenie umiejętności krytycznego postrzegania nowych, nieznanymi sytuacji;
- uczenie postawy asertywności wobec ludzi budzących niepokój, namawiających do łamania zasad i praw, także w internecie lub za pomocą telefonu;
- wdrażanie do właściwego reagowania w sytuacji realnego zagrożenia (np. załamanie lodu, tonięcie, omdlenie, próba wtargnięcia obcego do domu, pożar itp.);
- kształcenie umiejętności powiadamiania służb ratowniczych;
- kształcenie umiejętności prowadzenia akcji ratującej życie przez podejmowanie praktycznych działań ratujących życie i zdrowie, znajomość wyposażenia apteczki;
- przestrzeganie zasad bezpieczeństwa podczas kontaktu z nieznanymi osobami dorosłymi, także tymi poznanymi za pośrednictwem internetu;

- rozumienie konieczności odpoczynku, potrzeby ruchu na świeżym powietrzu, uprawiania różnych dyscyplin sportu, odpowiedniej ilości snu;
- rozwijanie umiejętności otwartego mówienia o problemach, strachu, lękach; poznawanie możliwości i sposobów ich pokonywania;
- poznawanie i respektowanie potrzeb własnej rodziny, okazywanie miłości i szacunku jej członkom;
- świadomość własnej godności i potrzeby jej poszanowania przez pozostałych członków rodziny;
- szanowanie i pielęgnowanie tradycji i zwyczajów swojej rodziny (obchodzenie świąt, urodzin, Dnia Matki, Dnia Ojca, Dnia Babci itp.);
- wypełnianie obowiązków domowych;
- podejmowanie samorzutnych prób pomocy najbliższym, troska o estetykę mieszkania i własnego pokoju;
- rozumienie konieczności dostosowania własnych oczekiwań do zasobów ekonomicznych rodziny;
- opiekowanie się młodszym rodzeństwem, pomaganie chorym i starszym członkom rodziny;
- utrwalanie znajomości praw ucznia i zasad bycia dobrym kolegą, rozwijanie potrzeby poszanowania miejsca, w którym się uczy, utrzymywania dobrych relacji z całą społecznością szkolną, w tym ze wszystkimi pracownikami szkoły, uświadamianie prawa ucznia do godnego i bezstronnego traktowania jego osoby przez wszystkich członków społeczności szkolnej oraz prawa do szukania pomocy u nauczycieli i pedagoga szkolnego;
- wypełnianie obowiązków wynikających ze statusu bycia uczniem, pomaganie nauczycielowi i kolegom, sumienne wypełnianie obowiązków dyżurnego, poszanowanie podręczników szkolnych, zeszytów i przyborów, czynne angażowanie się w życie klasy i szkoły, przestrzeganie obowiązku uczenia się i odrabiania prac domowych;
- wdrażanie do aktywnego życia szkolnego, zachęcanie do poszerzania wiedzy i umiejętności poprzez uczestnictwo w różnych formach zajęć pozalekcyjnych, kołach zainteresowań, olimpiadach i konkursach, prezentacji własnych wytworów i dokonań drogą elektroniczną (zamieszczanie prac na stronie internetowej szkoły);
- wdrażanie do utrzymywania pozytywnych kontaktów z kolegami, uczenie postawy akceptacji i zrozumienia, reagowanie na kłopoty i przeżycia kolegów;
- uczenie rozładowywania agresji, sporów, kłótni poprzez zastosowanie aktywnych metod oraz rozwijanie postawy tolerancji i empatii;
- wdrażanie do pracy zespołowej, przyjmowania roli lidera, odpowiedzialnego uczenia się i komunikacji, także za pomocą nowych technologii;
- wymienianie krajów wchodzących w skład Unii Europejskiej, utrwalanie pojęć: kraj, język, stolica, symbole narodowe, symbole UE;
- wyszukiwanie informacji na temat wspólnych działań Polski i jej partnerów z UE, porozumień i umów grup społecznych, np. stowarzyszeń pomocy chorym i niepełnosprawnym dzieciom, organizacji ekologicznych itp.;
- wskazywanie podobieństw i różnic między Europejczykami, poznawanie ich wkładu w tworzenie wspólnego dziedzictwa kulturowego (np. klasycy literatury dziecięcej);
- angażowanie się na rzecz potrzebujących w Polsce i na świecie, wspieranie akcji humanitarnych;
- przybliżanie podobieństw i różnic językowych, kulturowych i tradycji poprzez poznanie życia dzieci z Polski i różnych krajów Europy i świata;
- przybliżanie działalności międzynarodowych organizacji (ONZ, UNICEF).

2. Orientacja w czasie historycznym

- poznawanie historii swojej miejscowości, jej zabytków i ciekawych miejsc;
- kształcenie postawy opiekuńczej w stosunku do swojej miejscowości, wdrażanie do: dbania o czystość w miejscu zamieszkania, nieniszczenia mienia wspólnego, bycia dumnym członkiem społeczności lokalnej;
- zachęcanie do współuczestnictwa w ważnych wydarzeniach lokalnych, odwiedzania miejsc pamięci narodowej i ośrodków kulturalnych;
- kształcenie umiejętności bycia przewodnikiem po swojej okolicy, pokazywania tego, co w niej piękne i wartościowe;
- kształcenie umiejętności opowiadania legend związanych z założeniem państwa polskiego, swojego miasta, najbliższej okolicy;
- rozbudzanie potrzeby interesowania się rozwojem swojego miasta, regionu, wsi;
- poznawanie ważnych wydarzeń i postaci historycznych własnego państwa, w tym pierwszego władcy i króla Polski, obecnego prezydenta, ważnych historycznie wydarzeń związanych z historią kraju;
- prezentowanie informacji o wielkich Polakach (Fryderyk Chopin, królowa Jadwiga, król Stefan Batory, noblistka Maria Skłodowska-Curie, nauczycielka – cichociemna gen. Elżbieta Zawacka „Zo”);
- uczestniczenie w wydarzeniach państwowych, świętach narodowych, dniu patrona szkoły;
- kształcenie postawy godności i szacunku dla symboli narodowych i stosowanych z nimi działań: podczas wciągania flagi na maszt, wnoszenia sztandaru, śpiewania hymnu narodowego itp.;
- odczytywanie z mapy sąsiadów Polski oraz nazw innych krajów europejskich;
- poznanie dorobku minionych epok, ich wartości dla rozwoju człowieka i użyteczności w dniu dzisiejszym: cyfry arabskie i rzymskie, papier, mydło, instrumenty muzyczne, druk itp.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji społecznej

W trzeciej klasie w znacznym stopniu poszerzamy wiedzę i umiejętności w zakresie zachowania bezpieczeństwa. W tym wieku dzieci nabywają przekonania o własnej samodzielności, przestają się bać oddalania się od domu, zaczynają wyjeżdżać na kolonie i obozy. Chętniej niż w latach poprzednich podejmują ryzyko i popisują się przed rówieśnikami. Do zadań nauczyciela należy zatem uświadomienie uczniom nie tylko ich praw, ale także obowiązków wynikających z samodzielności. Wprowadzamy zatem zasady korzystania ze ścieżek rowerowych, uczymy rozpoznawać zagrożenia na stokach narciarskich i trasach wspinaczkowo-spacerowych w górach. Powtarzamy też zasady reagowania w sytuacjach zagrożenia, wzywania pierwszej pomocy, dbania o bezpieczeństwo podczas podróży. Zwracamy uwagę na bezpieczne korzystanie z internetu i zagrożenia związane ze znajomościami zawieranymi za pośrednictwem nowoczesnych technologii.

Wdrażamy do poznawania potrzeb rodziny i reagowania na nie. Uczymy przejścia z postawy oczekującej do postawy spełniającej oczekiwania. Uwrażliwiamy na dostosowywanie oczekiwań do zasobów ekonomicznych i możliwości własnej rodziny. Stawiamy za cel opiekowanie się młodszym rodzeństwem, pomaganie chorym i słabszym oraz starszym członkom rodziny.

W zakresie życia w szkole wymagamy dbania o powierzone obowiązki i przestrzegania panujących w niej zasad. Wspólnie ustalamy kodeks postępowania w klasie i konsekwentnie pilnujemy jego przestrzegania. Zasady można spisać na kartce i poprosić, aby każde dziecko złożyło podpis na znak zgody. Zachęcamy również uczniów do poszerzania wiedzy przez

uczestnictwo w różnych kołach przedmiotowych, do prezentowania własnych umiejętności na pokazach i spektaklach teatralnych, a także brania udziału w konkursach tematycznych.

Wzmacniamy postawę obywatelską i proeuropejską przez zapoznanie uczniów z historią Polski, własnej miejscowości i regionu oraz zwiedzanie zabytków i ciekawych miejsc. Wdrażamy do dbania o obiekty, z których korzystamy, oraz do nieniszczenia mienia publicznego i własnego. Zachęcamy dzieci, aby interesowały się problemami regionu, pozwalamy na tworzenie rozwiązań obserwowanych problemów (za pomocą metody burzy mózgów) oraz na zabawę w wybrane zawody (architekt, budowniczy okrętów itp.). Przedstawiamy dziedzictwo kulturowe Polski i innych krajów, czytamy książki autorów obcojęzycznych oraz bawimy się w gry i zabawy sportowo-ruchowe o pochodzeniu europejskim.

EDUKACJA PRZYRODNICZA

1. Rozumienie środowiska przyrodniczego

- rozpoznawanie zwierząt i roślin charakterystycznych dla poszczególnych regionów Polski (praca z mapą);
- poznanie zależności pokarmowych w świecie roślin i zwierząt (łańcuch pokarmowy, organizmy mięsożerne, roślinożerne, wszystkożerne);
- podział zwierząt na ptaki, ssaki, owady (cechy charakterystyczne);
- poznanie etapów rozwoju żaby;
- poznanie etapów rozwoju motyla;
- stosowanie prostych przyrządów obserwacji (lupa, lornetki) podczas wyjść do parku i lasu;
- sprawowanie opieki nad klasowymi roślinami;
- prowadzenie kalendarza przyrody na podstawie obserwacji pogody;
- planowanie obserwacji i przeprowadzanie doświadczeń związanych z wodą: trzy stany skupienia wody, filtrowanie wody, wyporność różnych obiektów (gumka, ołówek, kartka papieru, korek itp.);
- tworzenie notatek z obserwacji, wyjaśnianie istoty obserwowanych zjawisk (topnienia lodu, parowania itp.) za pomocą procesów przyczynowo-skutkowych i czasowych;
- obserwowanie ptaków (wędrówki, gniazda) i nazywanie wybranych gatunków;
- znajomość sposobów dzikich zwierząt na przetrwanie zimy: przygotowanie zapasów i legowiska przed zimą (niedźwiedź, wiewiórka, mrówka, zając, lis, żaba, borsuk, dzik, sarna);
- odszukiwanie w różnych zasobach, w tym internetowych, informacji dotyczących środowiska przyrodniczego;
- uświadomienie, że wypalanie łąk i ściernisk jest działalnością człowieka zagrażającą środowisku przyrodniczemu (zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, niszczenie siedlisk dzikich zwierząt);
- uświadomienie znaczenia lasu dla ludzi oraz wpływu wyrębu lasu na zmiany środowiskowe;
- wprowadzenie pojęć: park narodowy, rezerwat przyrody, zwierzęta i rośliny chronione w Polsce;
- budowa rośliny;
- poznanie prac wiosennych w ogrodzie;
- poznanie etapów uprawy ziemniaka;
- poznanie roślin zbożowych, okopowych, włóknistych i oleistych z uwzględnieniem ich użytkowego przeznaczenia;
- przypomnienie budowy kwiatu;

- ssaki i ptaki oraz ich potomstwo, cechy ssaków i ptaków, przystosowanie do życia w danym środowisku;
- zwierzęta egzotyczne, charakterystyka ich cech zewnętrznych, środowiska naturalnego i odżywiania;
- poznanie warunków życia w środowisku wodnym;
- poznanie ekosystemów wód słodkich i słonych;
- poznanie budowy ryby i jej przystosowań do życia w środowisku wodnym.

2. Funkcje życiowe człowieka, ochrona zdrowia, bezpieczeństwo i odpoczynek

- utrwalenie wiadomości na temat istoty pracy służb mundurowych (policjant, strażak, służby medyczne) oraz ich użyteczności w służbie innym;
- kształcenie praktycznych umiejętności posługiwania się telefonem alarmowym i danymi osobowymi, podstawy ratowania życia;
- znajomość wartości odżywczych warzyw i owoców, odróżnianie soków słodzonych, czytanie etykiet;
- znajomość witamin i ich wpływu na organizm człowieka, stosowanie zasad higienicznego spożywania owoców i warzyw;
- nauka sporządzania zdrowych przekąsek – wykonanie sałatek, kanapek itp.;
- kształcenie kultury spożywania posiłków, znajomość konsekwencji zjadania ich w nadmiarze ze szczególnym zwróceniem uwagi na posiłki niezdrowe (tłuste, przetworzone, z dodatkiem chemii, słodzone);
- utrwalenie części ciała i wybranych organów wewnętrznych człowieka za pomocą manekina, planszy interaktywnych lub sieci komputerowych;
- rozumienie konieczności dbania o higienę ciała, estetykę własną i otoczenia jako warunków zachowania zdrowia fizycznego i psychicznego;
- wyróżnianie sposobów odpoczynku, wpływu ciszy na zdrowie psychiczne i fizyczne;
- poznanie znaczenia wody w przyrodzie, skutki jej niedoboru, korzyści i zagrożenia;
- uświadomienie potrzeby oszczędzania wody, tworzenie haseł, plakatów, tekstów o znaczeniu popularnonaukowym za pomocą środków plastycznych, technicznych, nowoczesnej technologii;
- wyróżnianie zagrożeń i sposobów bezpiecznego zachowania w sytuacjach niebezpiecznych dla człowieka: burza (w lesie, nad wodą, w otwartej przestrzeni, w górach), ulewne deszcze i powódź, susza;
- stosowanie zasad bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń cyfrowych, poznanie zagrożeń, istnienie nieprawdziwych informacji w przestrzeni wirtualnej i publicznej;
- wyróżnianie pozytywnego i negatywnego wpływu technologii (telewizja, telefon, komputer itp.) na zdrowie człowieka.

3. Rozumienie przestrzeni geograficznej

- poznanie kompasu, jego budowy i działania, określanie kierunków stron świata;
- odczytywanie mapy fizycznej, poznanie legendy mapy; nazywanie charakterystycznych elementów krajobrazów: nadmorskiego, nizinnego, górskiego;
- określanie położenia i charakterystycznych warunków ukształtowania terenu własnej miejscowości;
- opisywanie najważniejszych cech najbliższego terenu, miejscowości: składniki przyrody, zakłady i przemysł, miejsca kultury, pomniki przyrody, zabytki, parki krajobrazowe i narodowe;
- zapoznanie z kopalniami węgla i soli w Polsce;
- zbieranie informacji o Polsce, jej dobrach naturalnych, ważnym gospodarczo przemyśle, dokonaniach kulturalnych i sportowych; tworzenie projektu z wykorzystaniem internetu i programów komputerowych (np. prezentacja PowerPoint);

- zbieranie informacji o Warszawie – charakterystyczne obiekty, znaczenie stolicy dla całego kraju, położenie na mapie;
- czytanie i tworzenie planów, dróg rowerowych, odszukiwanie adresów itp. z wykorzystaniem map, narzędzi technicznych, nowoczesnej technologii;
- poznanie modelu kuli ziemskiej (globus), obieg Ziemi wokół Słońca, ruch obrotowy Ziemi;
- zapoznanie z pojęciami: Układ Słoneczny, gwiazda, planeta;
- poznanie i stosowanie pojęcia doby;
- utrwalanie wiadomości: pory roku (daty rozpoczęcia), nazwy miesięcy, dni tygodnia;
- utrwalanie wybranych zagadnień przyrodniczych:
  - temperatura: pojęcia chłodniej – cieplej, dni coraz krótsze – coraz dłuższe, odczytywanie wskazań termometru (bez używania pojęcia liczby ujemnej);
  - opady atmosferyczne (ulewa, deszcz, śnieg, grad) i związane z nimi oznaczenia na mapie pogodowej;
  - skutki powodzi i wichury, sposoby przeciwdziałania żywiołom naturalnym;
- wiatr: kierunek i siła wiatru (wietrzyk, wiatr, silny wiatr, wichura, huragan, trąba powietrzna) i jego skutki (np. osuszanie prania, rozsiewanie nasion, strącanie liści, poruszanie żagliówek, przemieszczanie chmur, niszczenie infrastruktury budowlanej, wrywanie drzew);
- rozróżnianie naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych;
- rozróżnianie wód płynących i stojących;
- zapoznanie z pojęciami: źródło, dopływ, nurt, koryto, ujście rzeki;
- poznawanie nazw oceanów i odszukiwanie ich na mapie;
- znajomość charakterystycznych cech kontyentów.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji przyrodniczej

W trzeciej klasie rozszerzamy wiadomości z zakresu zmian zachodzących w przyrodzie. Utrwalamy pojęcie doby, nazwy pór roku, miesięcy i dni tygodnia. Powtarzamy zagadnienia dotyczące zjawisk atmosferycznych i niszczycielskich żywiołów oraz ich skutków. Opisujemy sposoby zapobiegania katastrofom naturalnym.

Prowadzimy doświadczenia związane z wodą (trzy stany skupienia, wyporność) oraz zapisujemy wnioski badawcze. Zapoznajemy dzieci ze stronami świata oraz z ich rozpoznawaniem na mapie i w terenie. Zaznajamiamy uczniów z legendą mapy fizycznej oraz prowadzimy zabawy w odszukiwanie miejsc (np. miejsc zamieszkania dziadków, położenia rzek, pasm górskich). Przedstawiamy uczniom model kuli ziemskiej oraz zapoznajemy z pojęciami: Układ Słoneczny, gwiazda, planeta. Możemy przy tym wykorzystać film edukacyjny, model Układu Słonecznego, prezentację multimedialną itp.

W dalszym ciągu pogłębiany wiedzę uczniów w zakresie rozróżniania i nazywania drzew, krzewów, warzyw i owoców. Omawiamy wartości odżywcze niektórych pokarmów oraz sposoby ich przechowywania i przetwarzania. Zapoznajemy uczniów z podstawowymi zagadnieniami dotyczącymi roślin zbożowych i okopowych oraz włóknistych i oleistych z uwzględnieniem ich przeznaczenia. Pogłębiany również wiedzę na temat chwastów, szkodników roślin, zwierząt pożytecznych, a także ich wpływu na wzrost roślin i plony.

Wykorzystujemy dary jesieni do ćwiczeń mających na celu rozpoznawanie drzew po kształcie liści i owocach. Wprowadzamy pojęcia związane z rodzajami lasów, warstwami lasu oraz ich cechami (wysokość, rodzaje roślinności). Omawiamy wędrówki ptaków i pokazujemy uczniom, jak wyglądają gniazda lęgowe. Przypominamy zasady zachowania się w przypadku spotkania z dzikim zwierzęciem (zwłaszcza jeśli towarzyszą mu młode). Uświadamiamy dzieciom znaczenie lasu w życiu człowieka oraz wpływ wyrębu drzew na zmiany środowiskowe (wykorzystujemy metodę burzy mózgów).

Poszerzamy wiedzę uczniów na temat zwierząt domowych i hodowlanych. Odnosimy się do obserwacji poczynionych przez dzieci oraz do już nabytej przez nie wiedzy, uzupełniając ją o brakujące elementy. Wspólnie z uczniami ustalamy obowiązki hodowcy (odnosimy się przy tym do doświadczeń dzieci, które mają zwierzęta domowe) oraz omawiamy znaczenie hodowli dla człowieka (pierz, skóra, wełna, mięso, jajka, mleko). Prezentujemy zwierzęta egzotyczne, korzystając ze środków audiowizualnych, plansz oraz map. Wprowadzamy także pojęcie kłusownictwa i uświadamiamy jego wpływ na obniżenie populacji zwierząt dziko żyjących.

Przez cały czas uświadamiamy dzieciom konieczność zachowania bezpieczeństwa podczas pracy, odpoczynku i zabawy. Powtarzamy ćwiczenia dotyczące ratowania zdrowia i życia, powiadamiania służb ratowniczych, dostrzegania zagrożeń naturalnych (burza, huragan, powódź) i reagowania na nie. Zachęcamy do korzystania z nowoczesnej technologii oraz samodzielnego tworzenia (w grupach lub indywidualnie) prezentacji, modeli, pokazów.

EDUKACJA PLASTYCZNA

1. Percepcja wizualna, obserwacje i doświadczenia

- wypowiedzanie się na temat obserwowanych obiektów i dzieł sztuki;
- obserwowanie i rozpoznawanie dzieł wzornictwa sztuki użytkowej;
- określanie kształtu obserwowanych obiektów (płaski, wklęsły, wypukły, kwadratowy, trójkątny, owalny, sercowaty, podłużny, spiczasty, nieregularny);
- określanie faktury (szorstka, gładka, miękka, twarda) materiału jako wyrazu artystycznego;
- poznanie pojęcia przestrzeni i jej głębi oraz elementów perspektywy;
- posługiwanie się terminami: barwy ciepłe i zimne, mieszanie kolorów, paleta barw;
- obserwowanie i nazywanie linii (ciągła, przerywana, gruba, cienka, długa, krótka, jasna, ciemna).

2. Ekspresja twórcza

- wykorzystanie przekazów multimedialnych i dzieł sztuki do tworzenia własnych prac plastycznych (z uwzględnieniem elementarnej wiedzy o prawach autorskich);
- wykorzystanie aplikacji komputerowych (np. Paint) do tworzenia grafiki (zaproszenie, kartka okazjonalna itp.);
- tworzenie kompozycji scenicznej w programie, np. Scratch lub Baltic;
- rysowanie ołówkiem, kredkami, flamastrami, węglem, tuszem, patykami, kredą;
- malowanie farbami plakatowymi i akwarelowymi;
- lepienie z plasteliny i modeliny;
- wydzieranie, wyklejanie kolorowym papierem, tworzenie prac techniką kolażu, składanie papieru;
- rzeźbienie form przestrzennych w masie solnej lub glinie;
- tworzenie przedmiotów użytkowych;
- tworzenie płaskorzeźby;
- przedstawianie znanych obiektów, muzyki, rytmu, odczuć za pomocą abstrakcyjnych środków wyrazu;
- wykonywanie prac plastycznych z wyobraźni, z pamięci i według modelu;
- ilustrowanie scen i sytuacji inspirowanych wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem i muzyką;
- przedstawianie ruchu za pomocą linii z uwzględnieniem perspektywy;
- rozmieszczanie elementów na różnokształtnych płaszczyznach różnej wielkości; stosowanie zasad kompozycji otwartej i zamkniętej;
- próby tworzenia perspektywy i głębi;
- tworzenie wspólnych, grupowych prac plastycznych (plakat, reklama);

- tworzenie okładki do książki, stosowanie liternictwa artystycznego;
- eksperymentowanie za pomocą koloru, plam; tworzenie barw pochodnych;
- wykorzystywanie materiałów przyrodniczych do tworzenia kompozycji płaskich i przestrzennych (liście, muszelki, kasztany, żołędzie, trawa itp.);
- wykonywanie prostych rekwizytów do małych form scenicznych (kukielki, maskotki, ubranka itp.).

3. Recepja sztuk plastycznych

- poznawanie dziedzictwa kulturowego regionu, dzieł sztuki, zabytków, tradycji środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego;
- obserwowanie sztuki współczesnej i dawnej oraz wypowiedzanie się na jej temat;
- zapoznanie z wybranymi dziedzinami działalności twórczej człowieka, stosowanie terminów:
  - malarstwo: artystyczne, ludowe,
  - sztuka użytkowa: ceramika, tkactwo, meblarstwo, moda,
  - grafika: komputerowa, użytkowa,
  - pejzaż, portret, autoportret, szkic, kolaż, martwa natura, scena rodzajowa;
  - rodzaje dzieł sztuki (fotografia artystyczna, obraz, kolaż, abstrakcja, rzeźba, instalacja);
- rozumienie znaczenia muzeów i galerii sztuki w kulturze;
- rozpoznawanie dzieł architektury i sztuki;
- wyjaśnianie pojęć: miniatura obrazu lub rzeźby;
- poznawanie dzieł wybranych artystów polskich i zagranicznych.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji plastycznej

W trzeciej klasie kształtujemy świadomość dzieci w zakresie odbioru artystycznego, wykonawstwa i nazewnictwa. Przybliżamy sztukę najbliższego regionu, wprowadzamy charakterystyczne dla niej wzory i kolory, odwzorowujemy je na płaszczyźnie i w przestrzeni. Utrwalamy terminy: pejzaż, portret, kolaż. Wykonujemy z uczniami prace w tych technikach. Prezentujemy im także portrety i dzieła wybranych artystów w taki sposób, aby stanowiły podstawę dla własnej inwencji artystycznej dzieci.

W dalszym ciągu przybliżamy sztukę użytkową, starając się uwrażliwić uczniów na potrzebę otaczania się rzeczami estetycznymi i dbania o ich wygląd. Przy realizacji tych treści zwracamy również uwagę na wybrane dzieła architektury i sztuki należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury. Podczas prac twórczych wykorzystujemy nowoczesne narzędzia. Tworzymy grafiki komputerowe. Programując gry, zwracamy uwagę na piękno kompozycji i scenerię. W zasobach internetowych wyszukujemy przykłady malarstwa, rzeźby, architektury.

Podczas aktywności twórczej pogłębiany umiejętności uczniów w zakresie kompozycji, stosowanych technik, doboru narzędzi i środków. Wprowadzamy pojęcia abstrakcji i perspektywy. Zachęcamy dzieci do stosowania tych pojęć podczas wykonywania prac plastycznych. Pracę organizujemy w taki sposób, aby można było odkrywać zarówno indywidualne możliwości ucznia, jak i ćwiczyć współpracę w grupach. Podczas pracy zespołowej dbamy o wykorzystanie pomysłów każdego dziecka, zachęcamy do eksperymentowania i równego dzielenia się pracą.

Pogłębiany wiedzę uczniów z zakresu stosowania barw i mieszania kolorów. W tym celu ćwiczymy mieszanie wybranego koloru i tworzenie jego odcieni (jaśniejszego i ciemniejszego) poprzez dodanie bieli i czerni. Jednym z przykładów zastosowania tej techniki jest malowanie zimowego krajobrazu za pomocą niebieskiej farby łączonej w różnym natężeniu z farbą białą.

EDUKACJA TECHNICZNA

1. Organizacja pracy

- doskonalenie umiejętności planowania pracy, doboru narzędzi i materiałów;
- doskonalenie umiejętności zagospodarowania materiałów oraz przygotowania miejsca pracy i narzędzi;
- przypomnienie zasad bezpiecznego posługiwania się narzędziami i urządzeniami technicznymi;
- ocena projektów, wysiłku włożonego w wykonanie zadania, efektu pracy, współpracy, gospodarności i zastosowanych technologii;
- stosowanie różnorodnych technik, narzędzi i urządzeń, w tym nowoczesnej technologii.

2. Znajomość informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania

- rozumienie i wykonywanie prostych rysunków technicznych (schematów poglądowych);
- odczytywanie podstawowych informacji technicznych, także za pomocą komputera;
- stosowanie się do instrukcji (również multimedialnej) obsługi narzędzi i urządzeń;
- doskonalenie umiejętności rozróżniania materiałów: papiernicze, drewniane, szklane, włókiennicze, z tworzyw sztucznych, naturalne;
- doskonalenie umiejętności określania właściwości poszczególnych materiałów: gładkie, szorstkie, twarde, miękkie, giętkie, sprężyste, łamliwe, lśniące, matowe;
- doskonalenie umiejętności posługiwania się: nożyczkami, zszywaczem, dziurkaczem, igłą oraz prostymi urządzeniami elektrycznymi gospodarstwa domowego;
- obrysowywanie, wycinanie, składanie i sklejanie materiałów z papieru;
- łączenie, zespalandie, przycinanie, przeplatanie, cięcie materiałów różnych i ich montowanie;
- tworzenie przedmiotów użytkowych;
- nawlekanie igły, szycie ścięgiem prostym, przyszywanie (guzika);
- krojenie, skrobanie, obieranie (sałatka, kanapki, stemple);
- wykonanie modelu lampki i dekoracji świątecznej z użyciem prądu elektrycznego;
- wykorzystywanie własnego planu i strategii do wykonania pracy, modelu, przedmiotu.

3. Stosowanie narzędzi i obsługa urządzeń technicznych

- zapoznanie z rodzajami maszyn i urządzeń:
  - transport: samochody, statki, samoloty;
  - wytwórcze: narzędzia i przyrządy;
  - informatyczne: komputer;
- rozwijanie umiejętności oceny wartości urządzeń technicznych pod względem ich cech:
  - użytkowych: pralka, telewizor, radio, robot kuchenny, żelazko, komputer, telefon;
  - ekonomicznych (cena, koszty eksploatacji, energooszczędne użytkowanie);
  - estetycznych: ładne, brzydkie, nowoczesne;
- utrwalenie zasad bezpiecznego korzystania z narzędzi ostrych i elektrycznych;
- utrwalenie zasad bezpiecznego używania i przechowywania narzędzi technicznych.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji technicznej

W trzeciej klasie uczniowie sprawnie posługują się narzędziami, potrafią dobrać materiał odpowiedni do wykonania danego zadania, znają już wiele technik. Można zatem wprowadzić trudniejsze elementy czynności technologicznych. Zrobienie makiety terenu nie jest łatwe dla drugoklasisty, ale w trzeciej klasie uczniowie chętnie wykonują zadania złożone. Podczas prezentacji tematu lekcji nie zawsze trzeba określać, co dokładnie i w jaki sposób dzieci mają wykonać. Dobrze jest zainicjować takie działania, które pozwolą im samodzielnie dobrać

tematykę do określonego celu. W tym wypadku szczególnie sprawdza się praca zespołowa. Uczniowie wspólnie analizują problem, podają swoje pomysły i dokonują wyboru. Podział pracy na ogół przebiega bez problemów. Warto jednak zwrócić uwagę na to, czy nie doszło na tym tle do konfliktu oraz czy wszystkie dzieci mają wyznaczone obowiązki.

Staramy się tak organizować zajęcia, aby nie powielać jednego schematu czynności przez dłuższy czas. Różnicujemy zajęcia pod względem funkcji użytkowych, stosowanych materiałów, podejmowanych czynności oraz form pracy. Wykorzystujemy możliwości dzieci w zakresie operacji umysłowych, pozwalających na przejście do abstrakcji. Tworzymy formy przestrzenne i płaskie oraz wdramy umiejętności praktyczne, takie jak szycie, np. przyszywanie guzików. Pogłębiany wiedzę dotyczącą oceny wartości urządzeń technicznych z punktu widzenia ich użyteczności, kosztów ekonomicznych i wartości estetycznych. Czytamy z uczniami instrukcje, plany i informacje techniczne. Pobudzamy kreatywność i logiczne myślenie poprzez stosowanie nowoczesnej technologii. Szukamy w zasobach multimedialnych potrzebnych informacji na temat zasad działania urządzenia czy sposobu wykonania określonej pracy. Budujemy modele elektryczne na podstawie instrukcji i podanego planu działania.

EDUKACJA INFORMATYCZNA

1. Rozumienie, analizowanie i rozwiązywanie problemów

- kształcenie rozumienia poleceń wydawanych przez komputer;
- kształcenie wydawania złożonych, szczegółowych poleceń i wskazówek bez użycia komputera (w formie zabawy z klockami, między dziećmi, tworzenie ciągów sytuacyjnych);
- analizowanie sytuacji, wyróżnianie zdarzeń kolejno występujących po sobie;
- rozwiązywanie problemów poprzez analizę zdarzeń oraz metodą prób i błędów;
- wymyślanie rozwiązań tego samego problemu (podczas zabawy, manipulując klockami itp.).

2. Programowanie i rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych

- ćwiczenia wysyłania poleceń komputerowi w programie Scratch i Baltie;
- budowanie w programie Baltie z wykorzystaniem ciągów figur;
- tworzenie sceny, postaci i określonego ruchu w programie Scratch;
- tworzenie historyjek obrazkowych i prostych historyjek w poznanych programach;
- stosowanie zmiennych i instrukcji warunkowej;
- tworzenie prostych animacji;
- sterowanie obiektem na ekranie za pomocą ciągu poleceń.

3. Posługiwanie się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi

- posługiwanie się wyszukiwarką internetową i logowanie się na stronie www.code.org;
- posługiwanie się wyszukiwarką internetową w celu odnajdywania wskazanych informacji, np. życiorysów znanych Polaków, informacji o regionie itp.;
- posługiwanie się aplikacjami komputerowymi (kalendarz, zegar, notatnik, nagrywarka);
- wykorzystywanie urządzeń cyfrowych, np. nagrywarki w telefonie, do tworzenia krótkich filmów, nagrań dźwięków (z otoczenia, śpiewu, przyrodniczych);
- wykorzystywanie sieci komputerowych do przesyłania danych: nauczyciel – uczeń, uczeń – nauczyciel, uczeń – uczeń;
- zapisywanie i przechowywanie plików na dysku twardym i w pamięci zewnętrznej;
- zapisywanie i odszukiwanie plików w folderze Moje dokumenty;
- drukowanie;

- wykonywanie prezentacji w PowerPoint na zadany temat (np. Moja ojczyzna, życiorys i działalność Elżbiety Zawackiej itp.);
- projektowanie zaproszeń, symboli narodowych, budowli własnego regionu itp. w programie Paint;
- wykorzystywanie edytora tekstu MS Word do tworzenia opowiadań, opisów, przepisywania tekstów z trudnościami ortograficznymi, pisanie wolnych tekstów.

4. Rozwój kompetencji społecznych

- kształcenie umiejętności współpracy w grupie, podziału obowiązków, szukania rozwiązań poprzez dyskusję (burzę mózgów);
- wdrażanie do odpowiedzialności za jakość wykonanej pracy;
- wdrażanie postawy odpowiedzialnego użytkownika urządzeń cyfrowych;
- kształcenie umiejętności wykorzystywania nowoczesnej technologii w uczeniu się;
- czerpanie satysfakcji z umiejętności rozwiązywania problemów z różnych dziedzin przy użyciu komputera i innych urządzeń cyfrowych;
- pobudzanie kreatywności, innowacyjności i przedsiębiorczości;
- kształcenie postawy pomocy innym.

5. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa

- stosowanie zasad bezpiecznego korzystania z komputera i pracowni komputerowej;
- stosowanie zasad higieny pracy przy komputerze: prawidłowa postawa i odległość od monitora podczas pracy, oświetlenie, czas pracy;
- umiejętne dobieranie tematu gier do wieku użytkownika i poziomu jego rozwoju;
- poznanie bezpiecznych zasad posługiwania się zasobami internetowymi;
- poznanie terminów: prawa autorskie, subskrypcja;
- uwrażliwianie na sposób komunikowania się z innymi użytkownikami internetowymi, w tym na kulturę języka, niepodawanie danych osobowych, nielogowanie się na stronach nieznanych.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji informatycznej

W trzecim roku zajęć z komputerem doskonalimy umiejętności, które uczniowie nabyli w poprzednich latach nauki, między innymi pracujemy z takimi programami, jak edytor graficzny Paint, edytor tekstu MS Word, program Kalkulator. Działania te muszą mieć charakter kształcący i powinny nawiązywać do wiadomości i umiejętności nabywanych przez uczniów przy innych okazjach. Wykonujemy z dziećmi historyjki obrazkowe, w których wykorzystujemy umiejętność tworzenia ilustracji i pisanie tekstów, dokonujemy obliczeń, zapisujemy wnioski z przeprowadzonych doświadczeń, tworzymy opisy wyjść i wycieczek do kroniki klasowej, projektujemy okazjonalne zaproszenia.

Uświadamiamy uczniom możliwość komunikowania się za pomocą internetu i zdobywania tą drogą potrzebnych informacji, lecz także istnienie zagrożeń i negatywne skutki niewłaściwego korzystania z sieci. Celem nauki powinno być kształcenie umiejętności praktycznego posługiwania się internetem (możemy pokazać, jak znaleźć rozkład jazdy, mapę, wiadomości o pisarzu). Polecamy stworzyć krótki tekst dotyczący wybranych zagadnień z języka polskiego lub przyrody, uczymy korzystać ze słownika i z encyklopedii, szukać grafik, kopiować je i wklejać do tekstu, zapisywać efekty pracy w osobnych plikach. Jeśli to możliwe, drukujemy prace, tworzymy z nich albumy i wykorzystujemy je na lekcjach.

Podczas wdrażania dzieci do pracy w sieci rozmawiamy o konieczności zachowania zasad bezpieczeństwa, uświadamiamy uczniom zagrożenia wynikające z otwierania nieznanych stron (wirusy, kontakty z nieznanymi, płatne strony), kształtujemy postawę szanowania praw autorskich i przestrzegamy przed ściąganiem niedozwolonych plików. W pracy nad tymi zagadnieniami przydatny może się okazać film edukacyjny na temat bezpieczeństwa w sieci.

Wykorzystujemy także inne urządzenia cyfrowe. Nagrywamy krótkie filmiki (prezentacje recytacji wierszy, skoku w dal; wspólny spacer po parku). W klasie je odtwarzamy, analizujemy działania i wykorzystujemy do dalszej nauki. Odtwarzamy też zapisane dźwięki (mogą to być nagrania związane z działalnością muzyczną lub spacerem do lasu).

Cały czas ćwiczymy współpracę w zespołach zadaniowych i analizę problemów, układamy ciągi, ćwiczymy wydawanie precyzyjnych poleceń. Działania te pomogą uczniom lepiej funkcjonować w świecie programowania i tworzenia animacji.

EDUKACJA MUZYCZNA

1. Słuchanie muzyki

- rozróżnianie w słuchanych utworach podstawowych elementów muzyki: melodii (rozpoznanie kierunku), rytmu (takt, metrum na 4);
- określanie wysokości dźwięku, nazw literowych i solmizacyjnych dźwięków, fonogestyka;
- rozróżnianie tempa (szybkie, wolne, umiarkowane; coraz szybciej, coraz wolniej);
- rozróżnianie dynamiki (głośno, cicho; coraz głośniej, coraz ciszej);
- aktywne słuchanie muzyki, określanie treści, charakteru i nastroju utworów;
- słuchanie muzyki z towarzyszeniem prostych opracowań instrumentalnych;
- rozpoznawanie utworów wykonywanych solo i zespołowo, na chór i orkiestrę;
- określanie rodzaju głosów ludzkich (sopran, bas);
- rozpoznawanie brzmienia gitary, trąbki, perkusji;
- rozpoznawanie dwuczęściowej budowy AB i trzyczęściowej ABA (wskazywanie ruchem lub gestem kolejnych części);
- obserwowanie zmian tempa i dynamiki;
- udział w koncertach muzycznych, poznawanie i stosowanie zasad kulturalnego słuchania muzyki i właściwego zachowania się podczas koncertu;
- tworzenie rytmów i prostych tematów rytmicznych;
- ilustrowanie zjawisk akustycznych.

2. Ekspresja muzyczna

- poznanie co najmniej 10 piosenek jednogłosowych w skali od c^1 do d^2 ;
- śpiewanie zbiorowe i indywidualne poznanych piosenek;
- śpiewanie kilku pieśni o charakterze patriotycznym i historycznym;
- śpiewanie całego hymnu Polski;
- śpiewanie piosenek, nucenie melodii i śpiewanek podczas zabawy, nauki;
- śpiewanie piosenek i pieśni podczas uroczystości szkolnych i świąt narodowych oraz pieśni charakterystycznych dla tradycji i zwyczajów polskich;
- zwracanie uwagi na poprawną i swobodną postawę podczas śpiewania, regulację oddechu;
- usprawnianie aparatu głosowego przez ćwiczenia: oddechowe, dykcyjne, intonacyjne, emisyjne, poszerzające skalę głosu;
- śpiewanie nazwami solmizacyjnymi wzorów melodii od różnych dźwięków;
- rytmizowanie tekstów, przysłów, wierszy ze zmianą tempa, dynamiki, artykulacji i intonacji głosu;
- swobodne improwizacje wokalne na podany temat;
- improwizacje wokalne do wierszy, przysłów, rymowanek;
- śpiewanie wybranych krótkich piosenek w języku obcym.

3. Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec

- odtwarzanie ruchem, gestem, tataizacją wartości nut, prostych rytmów i wzorów rytmicznych oraz treści muzycznej (wysokość dźwięku, artykulacja) i pozamuzycznej (fabuła, odczucia itp.);

- reagowanie ruchem na zmiany tempa, dynamiki, wysokości dźwięków, kierunku linii melodycznej i akcentu metrycznego;
- inscenizowanie piosenek;
- zabawy ruchowe ze śpiewem;
- poznanie tańców ludowych (najlepiej z własnego regionu) oraz podstawowych kroków i figur polki;
- poznanie układów ruchowych charakterystycznych dla wybranych tańców integracyjnych i ludowych innych krajów Europy i świata;
- tworzenie własnych układów ruchowych (sekwencji) do ulubionego utworu muzycznego z rekwizytem lub bez.

4. Gra na instrumentach muzycznych

- akompaniowanie do piosenek i zabaw ruchowych z wykorzystaniem naturalnych efektów akustycznych: klaskanie, tupanie, uderzanie, pstrykanie, kłaskanie itp.;
- wykonywanie tematów rytmicznych znanych utworów muzycznych (klasycznych, wokalnych, instrumentalnych, polskich i zagranicznych);
- granie prostych tematów rytmicznych oraz akompaniamentów do piosenek na instrumentach perkusyjnych niemelodycznych (kastaniety, marakasy, tamburyna, bębenki, trójkąty, drewnianka);
- granie akompaniamentu i fragmentów piosenek na instrumentach melodycznych (dzwonki, flety, ksylofony, flażolety);
- granie melodii opartych na poznanych dźwiękach na flecie prostym sopranowym i dzwoneczkach;
- wymyślanie ilustracji dźwiękowych do tekstów i obrazów;
- tworzenie prostych akompaniamentów;
- improwizowanie zakończenia do tematów rytmicznych i melodii.

5. Znajomość form zapisu dźwięku

- poznanie całej nuty i pauzy;
- wyróżnianie różnych form zapisu dźwięku: taśma, nagranie za pomocą aplikacji komputerowej, dyktafonu, telefonu itp.;
- zapisywanie dźwięku za pomocą szyfru – układanie piktogramów, obrazków, klocków, liczb itp.;
- tworzenie formy ABA w zabawie z instrumentami perkusyjnymi za pomocą piktogramów, obrazków (szyfrowanie, kodowanie i odtwarzanie);
- granie na wybranym instrumencie: dzwoneczkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie, korzystając z zaszyfrowanego układu obrazków.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu edukacji muzycznej:

Podobnie jak w latach poprzednich, wykorzystujemy ćwiczenia usprawniające aparat głosowy. Uczymy minimum 10 piosenek jednogłosowych oraz stosujemy ćwiczenia oddechowe, dykcyjne, intonacyjne, emisyjne i poszerzające skalę głosu. Utrwalamy nazwy solmizacyjne, a następnie wprowadzamy śpiewanie za pomocą tych nazw melodii rozpoczynających się od różnych dźwięków. Zachęcamy dzieci do nucenia, wykorzystujemy ich naturalną potrzebę artystycznej ekspresji podczas zabawy czy nauki. Pamiętamy o różnicowaniu repertuaru. Uczymy pieśni narodowych i ludowych, utrwalamy hymn narodowy. Podczas koncertów (o ile to możliwe) aktywnie włączamy się w słuchanie i wspólnie odtwarzamy piosenki. Zachęcamy do prezentowania własnych utworów, a także ulubionych utworów dzieci. Możemy przy tym pisać, tańczyć według ustalonego układu ruchów i grać na instrumentach.

Uwrażliwiamy uczniów na piękno muzyki poprzez jej tworzenie, a także słuchanie muzykowania innych osób. Proponujemy dzieciom wykonywanie minikoncertów z udziałem

instrumentów perkusyjnych niemelodycznych (trójkątów, marakasów, drewniaków, bębenków, tamburynów, kastanietów) oraz melodycznych (dzwonków, fletów, ksylofonów, metalofonów). Wprowadzamy naukę tworzenia akompaniamentu i odtwarzania fragmentów piosenek.

Realizujemy ćwiczenia z zakresu reagowania ruchem na zmianę tempa, dynamiki, rytmu, wysokości dźwięków, kierunku linii melodycznej i akcentu metrycznego. Wprowadzamy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki lub innego tańca, na przykład typowego dla danego regionu.

Poszerzamy wiadomości z zakresu notacji muzycznej. Wprowadzamy pojęcie całej nuty. Utrwalamy pojęcia: półnuta, ćwierćnuta, ósemka, pauza, pięciolinia, klucz wiolinowy. Ćwiczymy ich zapis na pięciolinii. W trzeciej klasie wprowadzamy też ćwiczenia określania tempa stosowanego w muzyce (szybkie, wolne, umiarkowane; coraz szybciej, coraz wolniej) oraz dynamiki (głośno, cicho; coraz głośniej nagłaśniając, coraz ciszej ścisząc).

Rozwijamy u uczniów umiejętność aktywnego słuchania muzyki. Prowadzimy rozmowy na temat treści, charakteru i nastroju słuchanych utworów. Prosimy, aby uczniowie rozpoznawali utwory wykonywane solo i zespołowo, a także na chór i orkiestrę. Uczymy rozpoznawać brzmienie skrzypiec, fortepianu, fletów prostych, gitary, trąbki i perkusji. Kształcimy umiejętność rozpoznawania budowy utworów muzycznych: dwuczęściowej AB i trzyczęściowej ABA (prosimy uczniów o wskazywanie ruchem lub gestem kolejnych części).

Zachęcamy do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu twórczym w miejscu zamieszkania, zabieramy dzieci na koncerty muzyczne lub prezentujemy muzykę z płyt CD.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

1. Utrzymanie higieny osobistej i zdrowia

- przestrzeganie zasad doboru właściwego stroju przeznaczonego na zajęcia WF-u;
- przestrzeganie zasad higieny osobistej, mycia rąk, czesania się (upinania włosów przed WF-em);
- zabawy kształtujące nawyk prawidłowej postawy podczas stania, chodzenia, podnoszenia (dźwigania), siedzenia;
- przestrzeganie zasad bezpiecznego zachowania podczas zajęć ruchowych;
- przestrzeganie zasad rozgrzewki przed zajęciami ruchowymi, sportowymi;
- posługiwanie się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem;
- kształcenie umiejętności wyboru bezpiecznego miejsca do zabawy i gier ruchowych;
- kształcenie świadomości istnienia indywidualnych możliwości w zakresie sprawności fizycznej u każdego człowieka oraz akceptacji sytuacji osób, których choroba wpływa na ich zakres ruchu;
- znajomość telefonów alarmowych potrzebnych w razie niebezpieczeństwa;
- zasady zdrowego odżywiania się przed wysiłkiem fizycznym i po nim.

2. Sprawność motoryczna

- 15-minutowy marszobieg w terenie za prowadzącym z pokonywaniem naturalnych przeszkód;
- start wysoki, wybiegi startowe;
- start niski, wybiegi startowe z różnych pozycji;
- biegi na odcinku 30–40 m w formie zabawowej;
- przekazywanie pałeczki sztafetowej, biegi sztafetowe;
- biegi z przyborami, na przykład z piłką o wadze 1 kg, z rzutem do celu ruchomego i nieruchomego;
- biegi sprinterskie na dystansie 55–60 m;
- biegi z wysokim unoszeniem kolan, biegi w połączeniu ze skokiem, biegi w różnym tempie;

- podnoszenie i przenoszenie przyborów;
- rzuty piłkami lekarskimi 1 kg;
- ćwiczenia wzmacniające mięśnie, wykonywanie próby sił mięśni brzucha;
- ćwiczenia kształtujące gibkość, wykonywanie próby gibkości dolnego odcinka kręgosłupa;
- zwisy tyłem i przodem na drabinkach, ćwiczenia kształtujące przy drabinkach;
- ćwiczenia z przyborami, ćwiczenia z niekonwencjonalnymi przyborami;
- skoki obunóż, jednonóż, zabawy skoczne;
- skoki obunóż i jednonóż przez przeszkodę;
- skoki „zajęcie”, skoki „pajacyki”;
- skoki zawrotne przez ławeczkę, naskoki, zeskoki;
- skoki rozkroczone przez współwiczącego w przysiadzie;
- skok w dal z miejsca, mierzenie długości skoku;
- skok w dal techniką naturalną: rozbieg, odbicie i lądowanie;
- skoki i bieg przez skakankę;
- ćwiczenia równoważne;
- ćwiczenia na przyrządzie i z przyborem;
- skłony, skrętoskłony, przetaczanie;
- mocowanie w pozycjach niskich i wysokich;
- zabawy z elementami gimnastyki korekcyjnej;
- odbicia z odskoczni i próba skoku rozkroczonego przez kozła;
- przewrót w przód z przysiadu podpartego.

3. Formy rekreacyjno-sportowe

- zabawy bieżne, skoczne, z mocowaniem, rzutne;
- rzuty woreczkami i piłeczkami palantowymi;
- podania i chwytaki piłek, zabawy rzutne z piłkami;
- gra w dwa ognie;
- kozłowanie piłki w miejscu, w marszu, w biegu;
- rzuty do kosza oburącz;
- gra w „pięć podań”, gra w uproszczoną minikoszykówkę;
- odbicia sposobem górnym balonu, piłki plażowej, piłki gumowej i piłki do minisiatkówki;
- odbicia sposobem dolnym balonu, piłki plażowej, piłki gumowej i piłki do minisiatkówki;
- gra „rzucanka siatkarska”;
- podania i prowadzenie piłki nogą;
- strzały do bramki, minipiłka nożna;
- rzuty piłeczką palantową z rozbiegu;
- podania i chwytaki piłki do minipiłki ręcznej;
- rzuty do bramki, uproszczona gra w minipiłkę ręczną;
- odbicia lotki rakietą do badmintona;
- zjazdy na sankach: zjazdy na wprost, skręcanie, zatrzymanie;
- jazda na rowerze (wrotkach, rolkach);
- prowadzenie piłeczki kijem do unihokeja po prostej i slalomem;
- poznawanie podstawowych zasad gier i zabaw ruchowych;
- respektowanie przepisów, reguł zabaw i gier zespołowych;
- szanowanie decyzji sędziego podczas gier sportowych;
- samodzielne układanie zasad gier i zabaw ruchowych oraz uczestnictwo w nich;
- kształcenie świadomości wpływu sprawności, zaradności i współpracy na odniesienie sukcesu;

- kształcenie postawy odpowiedniego zachowania w razie zwycięstwa i porażki;
- kształcenie postawy zachowania powściągliwości w ocenie sprawności fizycznej innych;
- respektowanie zasad ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, rowerzystów, rolkarzy, biegaczy.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu wychowania fizycznego

W trzeciej klasie doskonalimy umiejętności nabyte w poprzednich latach. Wymagamy od dzieci większej szybkości, sprawności organizacyjnej i porządkowej. Celem ćwiczeń jest przede wszystkim wzmacnianie poszczególnych partii mięśni, zwiększanie szybkości i usprawnianie koordynacji ruchowej.

W trakcie zajęć stosujemy różnorodne przyrządy i ćwiczenia. Pracę organizujemy tak, aby dzieci mogły kształcić sprawność indywidualnie i w parach oraz współpracować zespołowo. Wprowadzamy zasady korzystania z roweru (rolek, wrotek), omawiamy jego budowę i zasady przygotowania do jazdy. Opracowujemy tor przejazdu oraz ćwiczenia, których celem będzie jazda z trzymaniem kierownicy jedną ręką, hamowanie, zwalnianie, przyspieszanie, nawrót i mieszczanie się w bramce przejazdowej. Wprowadzamy też biegi sprinterskie na 55–60 m na czas, biegi na 30–40 m w formie zabawowej, rzuty piłkami lekarskimi o wadze 1 kg oraz przenoszenie piłki lekarskiej o wadze 2 kg, przeskoki przez skakanki, linę i przeszkody niskie, naskok na trzy elementy skrzyni, przewrót w przód i w tył (dzieci, które nie potrafią przełamać strachu przed przewrotem, nie mogą być zmuszane do wykonania zadania).

Z zakresu bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej w dalszym ciągu uwrażliwiamy dzieci na potrzebę ruchu, zasady zdrowego odżywiania się oraz zachowania bezpieczeństwa podczas kontaktu z urządzeniami sportowymi. Powtarzamy także zasady zachowania się w sytuacji niebezpiecznej, formy pomocy i telefony alarmowe. Uczymy przepisów ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, biegaczy i rowerzystów. Uświadamiamy, że bawiąc się i uprawiając sport, nie możemy stawać się zagrożeniem dla innych uczestników drogi.

W tym wieku dzieci dość często mają problemy z przyjmowaniem porażek. Stają się agresywne w stosunku do kolegów, przez których w ich pojęciu przegrali. Z tego powodu tak ważne jest, aby bardzo dbać o pozytywne relacje w grupie i przeciwdziałać takim wybuchom agresji. Wzajemne dziękowanie sobie za grę i rywalizację przez zespoły powinno się stać zasadą i normą postępowania.

ETYKA

1. Rozumienie podstawowych zasad i pojęć etyki

- czynienie dobra i unikanie zła jako podstawowe powinności człowieka;
- normy i zasady moralne jako wyznacznik funkcjonowania między ludźmi;
- poszanowanie godności osobistej: miłość, akceptacja, współczucie, wolność;
- wartość pracy, jej wpływ na własne życie, życie rodziny, funkcjonowanie państwa;
- etyczne aspekty w relacji człowiek – przyroda;
- wolność wyboru a konsekwencje;
- odróżnianie szczęścia od chwilowo odczuwanej przyjemności;
- kształcenie umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji, uzasadniania wyborów, brania za nie odpowiedzialności;
- odwaga przeciwstawiania się złu i krzywdzie jako postawa sprawiedliwości i uczciwości.

2. Stosowanie poznanych zasad

- pomaganie innym przez włączanie się do działań na rzecz instytucji i osób potrzebujących wsparcia;

- okazywanie szacunku innym osobom niezależnie od ich płci, wyglądu, statusu materialnego i wieku;
- wdrażanie do refleksji nad tym, na co mamy wpływ, na czym nam zależy, do czego dążymy, nie krzywdząc innych;
- ocena postępowania bohaterów baśni, legend, opowiadań, wpływu ich prawdomówności, odwagi i uczciwości na losy innych osób;
- wdrażanie do pracy indywidualnej i zespołowej, brania odpowiedzialności za podejmowane decyzje i działania;
- przestrzeganie zasad obowiązujących w klasie, szkole, grupie zadaniowej;
- wywiązywanie się z obowiązków: uczenia się, odrabiania prac domowych, pilnowania porządku, dbania o przybory własne i kolegów oraz sprzęty szkolne;
- okazywanie odwagi cywilnej, uczenie przyznawania się do błędów, zadośćuczynienie poszkodowanym;
- wspólne tworzenie prezentacji, plakatów, tekstów literackich na temat norm i zasad ważnych w życiu człowieka;
- wzmacnianie więzi z rodziną, społecznością lokalną i szkolną przez uczestnictwo w ważnych wydarzeniach, festynach, uroczystościach okazjonalnych.

Uwagi dotyczące realizacji treści z zakresu etyki

Podczas realizacji treści z etyki przydatne będzie wykorzystanie baśni, legend, opowiadań, historyjek. Na ich podstawie można oceniać dobre i złe przykłady postępowania bohaterów oraz ich wpływ na losy innych. Pozwoli nam to uniknąć wzajemnego krytykowania się dzieci, wskazywania kolegów jako winnych, oskarżania czy wyśmiewania.

W trzeciej klasie dzieci realizują w znacznym stopniu nowy materiał. Zakres ich doświadczeń poszerza się o wiele tematów z zakresu środowiska społeczno-przyrodniczego i historii kraju. Należy to wykorzystać podczas realizacji treści dotyczących etyki. Wskazujemy zatem konieczność bycia odpowiedzialnym za przyrodę oraz ponoszenia konsekwencji jej nadmiernego i niewłaściwego wykorzystywania. Wspólnie z uczniami ustalamy, jak powinien się zachować człowiek, aby nie degradować środowiska naturalnego.

Rozważając poszanowanie godności osobistej, warto nawiązać do odwagi Polaków walczących w obronie ojczyzny oraz wskazywać na ich uczciwość w postępowaniu i umiejętność przedkładania szczęścia innych ludzi (ojczyzny) nad własne. Uświadamiamy uczniom, że wartości regulują nasze postępowanie, a ich przestrzeganie przynosi dobro innym i nam samym.

Opis założonych osiągnięć ucznia po I etapie edukacyjnym

W wyniku realizacji programu nauczania edukacji wczesnoszkolnej uczeń po klasie trzeciej charakteryzuje się następującymi osiągnięciami:

EDUKACJA POLONISTYCZNA

Uczeń:

- 1) korzysta z informacji:
  - a) uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji,

- b) rozumie sens kodowania oraz dekodowania informacji; odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne, zna wszystkie litery alfabetu; czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci i wyciąga z nich wnioski,
  - c) wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci, internetu, aplikacji komputerowych, tabletów,
  - d) zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki; potrafi z nich korzystać;
- 2) analizuje i interpretuje teksty kultury:
- a) przejawia wrażliwość estetyczną, rozszerza swój zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi,
  - b) w tekście literackim zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów,
  - c) dokonuje oceny postępowania bohaterów, interpretuje wybrane fakty i zagadnienia,
  - d) czyta teksty i recytuje wiersze z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji,
  - e) ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci, czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki, wypowiada się na ich temat;
- 3) tworzy wypowiedzi:
- a) w formie ustnej i pisemnej: kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie, krótki opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie, także przy użyciu komputera,
  - b) dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych,
  - c) uczestniczy w rozmowach, także inspirowanych literaturą: zadaje pytania, udziela odpowiedzi, prezentuje własne zdanie i formułuje wnioski; poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,
  - d) dba o kulturę wypowiedzianą; poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy i właściwą intonację w zdaniu oznajmującym, pytającym i rozkazującym; stosuje formuły grzecznościowe,
  - e) rozumie pojęcia: wyraz, głoska, litera, sylaba, zdanie; dostrzega różnice między literą i głoską; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, a zdania w tekście,
  - f) pisze czytelnie i estetycznie (przestrzega zasad kaligrafii), dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną oraz interpunkcyjną,
  - g) przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu, także przy użyciu komputera;
- 4) wypowiada się w małych formach teatralnych:
- a) uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego,
  - b) rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie.

EDUKACJA MATEMATYCZNA

Uczeń:

- 1) klasyfikuje obiekty i tworzy proste serie; dostrzega i kontynuuje regularności;
- 2) liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1, dziesiątkami od danej liczby w zakresie 100 i setkami od danej liczby w zakresie 1000;
- 3) zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000; rozumie dziesiątkowy system pozycyjny;
- 4) odczytuje i zapisuje za pomocą cyfr wybrane liczby do miliona (1500, 10 000, 600 000);
- 5) ustala równoliczność porównywanych zestawów elementów mimo obserwowanych zmian w ich układzie; porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków $<$, $>$, $=$);

- 6) dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 (bez algorytmów działań pisemnych); sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania;
- 7) mnoży i dzieli liczby w zakresie tabliczki mnożenia (bez algorytmów działań pisemnych); podaje z pamięci iloczyny; sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia;
- 8) mnoży w pamięci przez 10 liczby mniejsze od 20;
- 9) rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę);
- 10) rozwiązuje proste zadania tekstowe (w tym zadania na porównywanie różnicowe, ale bez porównywania ilorazowego); dostrzega problem matematyczny i stosuje własne strategie odpowiednie do warunków zadania;
- 11) tworzy łamigłówki, rebusy matematyczne, układa zadania, wykorzystując działalność artystyczną, techniczną i konstrukcyjną oraz aplikacje komputerowe;
- 12) wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych wymagających takich umiejętności; zna będące w obiegu monety i banknoty; zna wartość nabywczą pieniędzy; rozumie, czym jest dług;
- 13) mierzy i zapisuje wynik pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów oraz odległości; posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr; wykonuje łatwe obliczenia dotyczące tych miar; używa pojęcia kilometr w sytuacjach życiowych, np. jechaliśmy autobusem 27 kilometrów (bez zamiany na metry);
- 14) waży przedmioty, różnicuje przedmioty cięższe i lżejsze; używa określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram; wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar (bez wyrażen dwumianowanych i zamiany jednostek w obliczeniach formalnych);
- 15) odmierza płyny różnymi miarkami; używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;
- 16) odczytuje temperaturę (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera);
- 17) odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII;
- 18) podaje i zapisuje daty; zna kolejność dni tygodnia i miesięcy; porządkuje chronologicznie daty; wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych; odczytuje wskazania zegarów w systemach: 12- i 24-godzinnym, wyświetlających cyfry i ze wskazówkami; posługuje się pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta; wykonuje proste obliczenia zegarowe;
- 19) rozpoznaje i nazywa koła, prostokąty (w tym kwadraty) i trójkąty (także położone w różny sposób oraz w sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie); rysuje odcinki o podanej długości; oblicza obwody trójkątów i prostokątów (bez wyrażen dwumianowanych i zamiany jednostek w obliczeniach formalnych);
- 20) kreśli figury za pomocą aplikacji komputerowych;
- 21) wyprowadza kierunki od siebie i innych osób; określa położenie obiektów względem obranego obiektu, używając określeń: góra, dół, przód, tył, w prawo, w lewo oraz ich kombinacji;
- 22) dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla); rysuje drugą połowę symetrycznej figury;
- 23) zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej; rysuje figury w powiększeniu i w pomniejszeniu;
- 24) wykorzystuje warcaby, gry planszowe i logiczne do tworzenia własnych strategii, rozwiązywania problemów, rozumienia zasad, kształcenia strategicznego i logicznego;

EDUKACJA SPOŁECZNA

Uczeń:

- 1) odróżnia, co jest dobre, a co złe w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi;

- 2) odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwym i prawdomównym; nie krzywdzi innych, pomaga słabszym i potrzebującym;
- 3) zna podstawowe relacje między najbliższymi; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; ma rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny, i wie, że trzeba do niej dostosować swe oczekiwania;
- 4) współpracuje z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz świecie dorosłych; wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (formy grzecznościowe); rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku;
- 5) jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej itp.; wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa;
- 6) zna prawa ucznia i jego obowiązki (w tym zasady bycia dobrym kolegą), respektuje je; uczestniczy w szkolnych wydarzeniach, bierze czynny udział w wyborach do samorządu klasowego;
- 7) zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty i tradycje; potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność;
- 8) wie, jakiej jest narodowości; wie, że mieszka w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata; rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej;
- 9) wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka; wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi; wie, czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz;
- 10) wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego;
- 11) zna zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie; zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112.

EDUKACJA PRZYRODNICZA

Uczeń:

- 1) planuje, obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je, wiąże przyczynę ze skutkiem i czasem;
- 2) prowadzi proste hodowle roślin, przedstawia zasady opieki nad zwierzętami domowymi, hodowlanymi i innymi;
- 3) opisuje życie w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące i w zbiornikach wodnych; wie, jakie warunki są konieczne do rozwoju roślin i zwierząt w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach itp.; wie, jaki pożytek przynoszą zwierzęta środowisku, i podaje proste przykłady;
- 4) nazywa charakterystyczne elementy typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego; odczytuje mapę;
- 5) nazywa oraz wyróżnia zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta egzotyczne;
- 6) wyjaśnia zależność zjawisk przyrody od pór roku; wie, jak zachować się odpowiednio do warunków atmosferycznych;
- 7) podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; wie, że należy segregować śmieci, rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych; wie, że należy oszczędzać wodę; wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek (wypalanie łąk,

- zaśmiecanie lasów, nadmierny hałas, kłusownictwo); chroni przyrodę: nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje ciszę, pomaga zwierzętom;
- 8) zna wpływ przyrody nieożywionej na życie ludzi, zwierząt i roślin:
    - a) wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi,
    - b) znaczenie powietrza i wody dla życia człowieka, roślin i zwierząt,
    - c) znaczenie wybranych skał i minerałów dla człowieka (np. węgla i gliny);
  - 9) nazywa podstawowe części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi (np. serce, płuca, żołądek);
  - 10) zna podstawowe zasady racjonalnego odżywiania się; rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosuje się do zaleceń lekarza i lekarza dentysty;
  - 11) dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych (w miarę swoich możliwości); orientuje się w zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt, a także w zagrożeniach typu burza, huragan, śnieżycy, lawina, powódź itp.; wie, jak trzeba zachować się w takich sytuacjach;
  - 12) przedstawia charakterystykę wybranych zawodów i zajęć ludzi (nauczyciel, strażak, żołnierz, policjant, lekarz, ratownik, leśnik);
  - 13) posługuje się telefonami alarmowymi, formułuje komunikat wezwania o pomoc, posługuje się danymi osobowymi, adresem (w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia);
  - 14) stosuje zasady bezpiecznego posługiwania się urządzeniami cyfrowymi i ich wpływu na utratę zdrowia człowieka;
  - 15) wie, że nowoczesna technologia ma pozytywne znaczenie w życiu człowieka, dostarcza wiedzy, ułatwia komunikację;

EDUKACJA PLASTYCZNA

Uczeń:

- 1) w zakresie percepcji sztuki:
  - a) określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i z tradycją w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczy w życiu kulturalnym tych środowisk, wie o istnieniu placówek kultury działających na ich rzecz,
  - b) korzysta z przekazów medialnych; stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora);
- 2) w zakresie ekspresji przez sztukę:
  - a) ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką, korzysta z narzędzi multimedialnych,
  - b) podejmuje działalność twórczą, posługując się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne),
  - c) tworzy za pomocą aplikacji i programów komputerowych,
  - d) realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym (stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych);
- 3) w zakresie recepcji sztuki:
  - a) rozróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka, jak architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografia, film) i przekazy medialne (telewizja, internet), a także rzemiosło artystyczne i sztukę ludową,
  - b) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej).

EDUKACJA TECHNICZNA

Uczeń:

- 1) zna środowisko techniczne na tyle, że:
  - a) orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku („jak to zrobiono?”): mebli, samochodów, sprzętu gospodarstwa domowego,
  - b) rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty), wytwórczych (narzędzia, przyrządy), informatycznych (komputer, laptop, telefon komórkowy); orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele, wieże) i urządzeń elektrycznych (latarka, prądnica rowerowa),
  - c) określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych (tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu), estetycznych (np. ładne lub brzydkie);
- 2) realizuje „drogę” powstawania przedmiotów od pomysłu do wytworu:
  - a) przedstawia pomysły rozwiązań technicznych: planuje kolejne czynności, dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia,
  - b) rozumie potrzebę organizowania działania technicznego: pracy indywidualnej i zespołowej,
  - c) posiada umiejętności:
    - odmierzenia potrzebnej ilości materiału,
    - cięcia papieru, tektury itp.,
    - montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych, korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych, np. buduje latawce, makiety domów i mostów, modele samochodów, samolotów i statków,
    - montażu obwodów elektrycznych, szeregowych i równoległych (w miarę możliwości) z wykorzystaniem gotowych zestawów;
- 3) dba o bezpieczeństwo własne i innych:
  - a) utrzymuje ład i porządek wokół siebie, w miejscu pracy; sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymaniu porządku,
  - b) właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych,
  - c) wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.

EDUKACJA INFORMATYCZNA

Uczeń:

- 1) posługuje się komputerem w podstawowym zakresie;
- 2) posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania; korzysta z opcji w programach;
- 3) koduje informacje, tworzy proste schematy, powiela;
- 4) programuje proste sytuacje i historyjki według własnego pomysłu, realizuje pomysły kolegów;
- 5) tworzy sekwencje, steruje obiektem na ekranie komputera lub innego nośnika cyfrowego;
- 6) wyszukuje informacje i korzysta z nich:
  - a) przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. stronę swojej szkoły),
  - b) dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie,
  - c) posługuje się komputerem przy wykonywaniu zadania,

- d) wykorzystuje możliwości technologii do komunikowania się, wymiany doświadczeń, pomysłów, informacji,
- e) odtwarza animacje i prezentacje multimedialne;
- 7) tworzy teksty i rysunki:
  - a) wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania,
  - b) przekształca tekst, tworzy proste opisy, zaproszenia, listy itp.,
  - c) wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki lub tekstu: zaproszenia, ulotki, ogłoszenia, dyplomy, flagę, godło itp.;
- 8) zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, internetu i multimedialnych:
  - a) wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwęża kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne; wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia,
  - b) ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu,
  - c) stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, internetu i multimedialnych.

EDUKACJA MUZYCZNA

Uczeń:

- 1) w zakresie odbioru muzyki:
  - a) zna i stosuje następujące rodzaje aktywności muzycznej:
    - śpiewa proste melodie, piosenki z repertuaru dziecięcego; wykonuje śpiewanki i rymowanki; śpiewa w zespole piosenki ze słuchu (nie mniej niż 10 utworów w roku szkolnym); śpiewa z pamięci hymn narodowy oraz pieśni o charakterze patriotycznym,
    - odtwarza proste rytmy głosem,
    - odtwarza i gra na instrumentach perkusyjnych proste rytmy i wzory rytmiczne,
    - odtwarza i gra na instrumentach melodycznych proste melodie i akompaniamenty,
    - realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne; reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje); realizuje proste schematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała),
    - wyraża ruchem nastrój i charakter muzyki; tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego, prostego tańca ludowego;
  - b) rozróżnia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej (wyraża ruchowo czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz),
  - c) świadomie i aktywnie słucha muzyki (wyraża swe doznania werbalnie i niewerbalnie) oraz określa jej cechy: rozróżnia i wyraża środkami pozamuzycznymi charakter emocjonalny muzyki, rozpoznaje utwory wykonane: solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; orientuje się w rodzajach głosów ludzkich (sopran, bas) oraz w instrumentach muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, trąbka, flet, perkusja); rozpoznaje podstawowe formy muzyczne – AB, ABA (wskazuje ruchem lub gestem ich kolejne części);
- 2) w zakresie tworzenia muzyki:
  - a) wie, że muzykę można zapisać i odczytać,
  - b) tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki,
  - c) improwizuje głosem i na instrumentach według ustalonych zasad,
  - d) wykonuje proste utwory, interpretuje je zgodnie z ich rodzajem i funkcją.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Uczeń:

- 1) w zakresie sprawności fizycznej:
  - a) realizuje marszobieg trwający co najmniej 15 minut,
  - b) umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kręgosłupa,
  - c) potrafi pokonywać przeszkody naturalne i sztuczne;
- 2) w zakresie treningu zdrowotnego:
  - a) przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń oraz wykonuje przewrót w przód,
  - b) skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami,
  - c) wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie;
- 3) w zakresie sportów całego życia i wypoczynku:
  - a) posługuje się piłką: rzuca, chwytą, kozłuje, odbija i prowadzi ją,
  - b) jeździ, np. na rowerze i wrotkach; przestrzega zasad poruszania się po drogach,
  - c) bierze udział w zabawach, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych, respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego,
  - d) wie, jak należy się zachować w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości;
- 4) w zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej:
  - a) dba o higienę osobistą i czystość odzieży,
  - b) wie, jakie znaczenie dla zdrowia ma właściwe odżywianie się oraz aktywność fizyczna,
  - c) wie, że nie może samodzielnie zażywać lekarstw ani stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem,
  - d) dba o prawidłową postawę, np. siedząc w ławce, przy stole,
  - e) przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w trakcie zajęć ruchowych; posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem,
  - f) potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych; wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia.

Podane umiejętności dotyczą dzieci o prawidłowym rozwoju fizycznym. Umiejętności dzieci niepełnosprawnych ustala się stosownie do ich możliwości.

ETYKA

Uczeń:

- 1) rozumie, że ludzie mają równe prawa, niezależnie od tego, gdzie się urodzili, jak wyglądają, jaką religię wyznają, jaki mają status materialny; okazuje szacunek osobom starszym;
- 2) wie, że każdy człowiek ma prawo do wolności i że granice jego wolności wytycza godność i dobro innych osób;
- 3) wie, że dzięki współpracy i poprzez kontakty z innymi ludźmi sami się rozwijamy i czerpiemy radość z życia;
- 4) dostrzega, że tworzy wspólnotę, np. rodzinę, klasę, państwo; wie, że ma wpływ na ich funkcjonowanie;
- 5) zastanawia się nad tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego może dążyć, nie krzywdząc innych; stara się nieść pomoc potrzebującym;
- 6) wie, że dzieci niepełnosprawne znajdują się w trudnej sytuacji, i pomagają im;

- 7) wie, na czym polega prawdomówność i jak ważna jest odwaga przeciwstawiania się kłamstwu i obmowie; potrafi z tej perspektywy oceniać zachowania bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów;
- 8) wie, że nie można zabierać cudzej własności, i stara się tego przestrzegać; wie, że należy naprawić wyrządzoną szkodę; dostrzega, kiedy postaci z baśni, opowiadań, legend, komiksów nie przestrzegają reguły „nie kradnij”; pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy, nie niszczy ich;
- 9) nawiązuje i pielęgnuje przyjaźnie w miarę swoich możliwości;
- 10) przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (grzecznie zwraca się do innych, współpracuje w zabawach i w sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych (grzecznie zwraca się do innych, ustępuje osobom starszym miejsca w autobusie, podaje upuszczony przedmiot itp.);
- 11) wie, że jest częścią przyrody, chroni ją i szanuje; nie niszczy swojego otoczenia.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół z dnia 14 lutego 2017 r.

Kształcenie w szkole podstawowej stanowi fundament wykształcenia. Zadaniem szkoły jest łagodne wprowadzenie dziecka w świat wiedzy, przygotowanie do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju. Szkoła zapewnia bezpieczne warunki oraz przyjazną atmosferę do nauki, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia. Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Kształcenie w szkole podstawowej trwa osiem lat i jest podzielone na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny obejmujący klasy IV–VIII szkoły podstawowej.

Edukacja wczesnoszkolna opisana jest poprzez:

- 1) zestaw celów kształcenia i wynikających z nich ogólnych zadań szkoły;
- 2) wykaz wiadomości i umiejętności ucznia kończącego klasę III szkoły podstawowej.

Zakres wiadomości i umiejętności, jakimi ma dysponować uczeń kończący klasę III szkoły podstawowej, ustalono tak, aby nauczyciel mógł je zrealizować w przeciętnych warunkach edukacyjnych. Jest to ważne założenie, gdyż wiadomości i umiejętności ukształtowane w klasach I–III szkoły podstawowej stanowią bazę i punkt wyjścia do nauki w klasach IV–VIII szkoły podstawowej.

W sprzyjających warunkach edukacyjnych można kształcenie zorganizować tak, aby uczniowie w ciągu I etapu edukacyjnego nauczyli się znacznie więcej. Należy jednak mieć na uwadze, że niektórym uczniom trzeba udzielić adekwatnej do ich potrzeb pomocy, żeby mogli sprostać wymaganiom określonym w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych w zakresie I etapu edukacyjnego.

Warunki i sposób realizacji

Edukacja wczesnoszkolna obejmuje trzy lata nauki w klasach I-III i jest kontynuacją rozpoczętego w przedszkolu procesu adaptacyjnego do współpracy w grupie, procesu indywidualnej nauki i grupowej aktywności poznawczej. Procedury osiągania celów

kształcenia i wychowania muszą zatem zakładać różne potrzeby edukacyjne uczniów. Na tym etapie wymagane jest szczególnie staranny dobór treści, środków, strategii i metod kształcenia tak, aby ukazać uczniom scalony obraz świata i ułatwić jego zrozumienie. Procedury osiągania celów osiągnięte są poprzez:

1) Spokój i systematyczność procesu nauki

Adaptacja ucznia w środowisku szkolnym wymaga stworzenia warunków spokoju i bezpieczeństwa. Systematyczna praca oparta na zadaniach realizowanych w grupie, w parach czy indywidualnie pobudza aktywność poznawczą dzieci. Pozwala to uczniom na stopniowe i świadome uczestnictwo w procesie edukacyjnym oraz umiejętnie rozpoznawanie różnych wzorów nabywania wiedzy.

2) Wielokierunkowość

Podstawową formą organizacji pracy uczniów powinna być nauka wielokierunkowa, obejmująca takie aspekty, jak integracja czynnościowa, metodyczna, organizacyjna i treściowa. Aktywizacja wieloaspektowa rozbudza naturalną potrzebę ciekawości poznawczej, kreatywność, budzi zaciekawienie procesem zdobywania wiedzy. Wykorzystuje również mechanizmy prowadzące do nabycia przez uczniów umiejętności samodzielnego uczenia się, wiązania faktów i wdrażania innowacyjnych rozwiązań.

3) Dostosowanie tempa pracy do możliwości psychoruchowych każdego ucznia

Realizacja programu nauczania w edukacji wczesnoszkolnej zakłada uwzględnienie i wspieranie funkcji stymulujących rozwój dziecka. Należy zatem rozpoznać możliwości uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i tak kierować procesem nauki, aby nie przeciążać dzieci ani też nie obniżać ich aktywności poznawczej. Zróżnicowanie tempa pracy, właściwe dysponowanie czasem na odpoczynek i aktywność twórczą (własną) będzie miało istotny wpływ na jakość uczenia się dzieci. Uczenie się jako proces twórczy wyklucza jeden wzór organizacyjny czy metodyczny.

4) Dostosowanie poznawanych zagadnień do możliwości percepcyjnych uczniów

Organizacja zajęć zakłada eksplorację świata, zdobywanie nowych doświadczeń i interakcję z otoczeniem. Realizowane zadania powinny pozwolić uczniom na poznanie wartości i adekwatne do nich zachowania oraz osiąganie sukcesu wpływającego na poczucie własnej wartości, rozwój motywacji i zamiłowania do dalszej nauki. W procesie tym uwzględniamy trzy naturalne strategie uczenia się dzieci:

- percepcyjno-odtwórczą (uczeń uczy się według przedstawionego wzoru, naśladuje);
- percepcyjno-wyjaśniającą (uczeń uczy się częściowo według wzoru, szuka wyjaśnień i odpowiedzi);
- percepcyjno-innowacyjną (uczeń przekształca informacje i tworzy innowacje, w tym własne strategie myślenia);

Ujęte w programie treści zostały tak ułożone, aby nauczyciel mógł stosować różne strategie nauczania i rozwijać umiejętności myślenia i uczenia się, a w efekcie rozwiązywania zadań w szkole i w życiu. Do tych strategii należą:

- **strategia dydaktyczna** – opiera się na wykładzie i wyjaśnieniach nauczyciela bazujących na pytaniach dodatkowo zadawanych przez uczniów; w tej strategii nadrzędną rolą jest sprawdzenie przez nauczyciela rozumienia jego słów przez uczniów;

- **strategia pytań opierających się na faktach** – jej głównym celem jest ustalenie faktów; interakcja między nauczycielem a uczniami bazuje głównie na wyrażaniu przez nauczyciela komentarzy „dobrze – tak – nie”;
- **strategia pytań skłaniających do myślenia, zwana też dialogiczną** – jest oparta na dialogu, zarówno ustnym, jak i pisemnym; celem tej strategii jest zachęcenie uczniów do myślenia i rozbudzenie w nich potrzeby dyskusji; nauczyciel uczestniczy w rozmowie na równi z uczniami, komentuje lub uzupełnia wypowiedzi, może także w trakcie dyskusji zmienić stanowisko wobec omawianego problemu; ta strategia jest oparta na formułowaniu otwartych pytań ożywionych (czyli poszukujących, skłaniających do myślenia), dzięki którym zwiększa się interakcja między uczniami, co daje równe szanse wszystkim stylom myślenia².

Każdą ze strategii można stosować podczas lekcji, w ramach zadania domowego, pracy pisemnej czy w trakcie wykonywania projektów. Strategia dialogiczna jest najbardziej odpowiednią formą kształcenia myślenia, jednak pozostałe również są przydatne. Pytania opierające się na faktach mogą pomóc sprawdzić, wyjaśnić i uporządkować wiedzę, a strategia dydaktyczna świetnie służy do przedstawiania nowych faktów w sposób ciekawy i rzeczowy.

Konieczne jest też dopasowanie poziomu nauczania do poziomu uczniów, lecz nie wolno rezygnować przy tym z zachęcania dzieci do pokonywania kolejnych progów trudności. Wszyscy uczniowie umieją myśleć analitycznie, twórczo i praktycznie. Do nauczyciela należy zatem zachęcanie do dialogu: ucznia z samym sobą, z innymi uczniami i z nauczycielem. Ważne jest także umożliwienie każdemu dziecku uczenia się w najbardziej dogodny dla niego sposób. Dlatego proponujemy stosowanie różnych metod pracy w zależności od wieku dzieci, ich możliwości psychofizycznych, specjalnych potrzeb edukacyjnych i celów zajęć.

Koncepcja **czynnościowego nauczania matematyki** opiera się na podstawach metodologicznych matematyki jako nauki oraz na psychologii procesu kształtowania pojęć. Głównym celem tej metody jest zdobywanie przez uczniów wiedzy operatywnej przez rozwiązywanie zadań powiązanych z rzeczywistością. Uczeń odkrywa prawdy matematyczne samodzielnie, a nie tylko odgórnie, automatycznie. W ten sposób w umyśle dziecka kształtują się pojęcia matematyczne, a poprzez próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie: „Jak można to rozwiązać?”, rozwija się postawa poszukująca. Niejako przy okazji kształtuje się także osobowość ucznia: jego intelekt, emocjonalność i zmysł praktyczny. Jedną z fundamentalnych zasad czynnościowego nauczania matematyki jest organizowanie sytuacji problemowych wymagających zastosowania trzech rodzajów operacji: konkretnych, wyobrażeniowych i abstrakcyjnych. Zasada ta opiera się na teorii operacyjno-interiorystycznej Jeana Piageta, który za podstawowy mechanizm ludzkiego myślenia przyjął uwewnętrznienie (interioryzację), czyli proces przebiegający od konkretnych czynności do abstrakcyjnych operacji. Dlatego podczas opracowywania danego pojęcia w sposób czynnościowy proponujemy zaplanowanie ćwiczeń, które pozwolą uczniowi przebyć drogę od czynności konkretnych, poprzez wyobrażone, do abstrakcyjnych. Taki sposób nauczania matematyki jest konsekwentnie realizowany w programie. Uczniowie najpierw manipulują konkretnymi, by wykonać działania, następnie ilustrują je za pomocą liczmanów, a dopiero na końcu zapisują operacje matematyczne przyjętymi symbolami w zeszytach ćwiczeń.

---

² Na podstawie R.J. Stenberg, L. Spear-Swerling, *Jak nauczyć dzieci myślenia*, Gdańsk 2003.

Zaprezentowane powyżej metody dotyczą głównie (choć nie tylko) uczniów klasy pierwszej. Mogą być także stosowane na kolejnych etapach edukacyjnych, zwłaszcza wobec dzieci o szczególnych potrzebach edukacyjnych.

W praktyce szkolne metody aktywizujące są najpełniejszą odpowiedzią na potrzeby współczesnej szkoły. Stosując je, zapewniamy uczniom doskonalenie intelektualne, emocjonalne i praktyczne, samodzielne konstruowanie wiedzy od konkretnego doświadczenia do uporządkowania poznanego świata, poczucia sprawstwa i odpowiedzialności za własną wiedzę w całym procesie kształcenia.

METODY AKTYWIZUJĄCE

- I. Metody uczenia (się) oparte na doświadczeniu – cykl Kolba
  - zdobywanie konkretnych doświadczeń przez ćwiczenia, wykonywanie konkretnych zadań indywidualnych i w małej grupie;
  - obserwacja, analiza i refleksja (wyrażanie opinii i uczuć);
  - zdobywanie wiedzy teoretycznej, formułowanie idei i zasad (zapoznanie się z teorią związaną z ćwiczeniem, zadaniem);
  - własne eksperymentowanie (planowanie, wykorzystanie nabytych umiejętności, określanie własnych potrzeb co do dalszego doświadczenia);
- II. Metody kierowania samodzielną pracą uczniów
  - metoda gier dydaktycznych – inscenizacje, dyskusje, symulacje jako przygotowanie do pełnienia różnych funkcji społecznych, rozumienia zjawisk środowiskowych;
  - metoda delficka – dotyczy hipotetycznego rozwoju przyszłych wydarzeń;
  - analiza morfologiczna – próba uporządkowania problemu ze względu na składniki, wybór z tworzonej listy atrybutów najbardziej obiecujących pomysłów pod względem przydatności;
  - JIGSAW – ma charakter uniwersalny, może być stosowana na różnych przedmiotach; opiera się na zasadzie, że najlepszą metodą uczenia się jest uczenie innych;
- III. Metody tworzenia i definiowania pojęć
  - linie czasu – przedstawianie problemu w ujęciu chronologicznym; ukazanie rozwoju zjawisk w wymiarze linearnym (np. powstanie tornada). Na oznaczonych odcinkach czasu opisujemy lub rysujemy kolejne fakty;
  - łańcuch skojarzeń – łańcuch z pustych ogniów uzupełniany poznanymi na lekcji terminami, skojarzeniami;
  - mapa skojarzeń – wizualne opracowanie pojęć, haseł, zjawisk, problemów za pomocą plakatów, rysunków;
  - okienko informacyjne – arkusz dzielimy na cztery części. W pierwszym okienku wpisujemy hasło, w drugim – definicję (encyklopedia, internet), w trzecim – metaforyczne znaczenie wyrazu, a w czwartym rysujemy scenkę, komiks, karykaturę;
- IV. Metody hierarchizacji
  - diamentowe uszeregowanie – zwane też „karo” – problem szeregujemy od jednej zasady najważniejszej (1), poprzez zasady ważne i mniej ważne do jednej najmniej ważnej (7);

- piramida priorytetów – opiera się na burzy mózgów i wyborze dziesięciu najważniejszych zasad;
  - poker kryterialny – gra planszowa kartami z ustalonymi wcześniej zasadami (karty wcześniej przygotowuje nauczyciel);
- V. Metody twórczego rozwiązywania problemów
- metoda laboratoryjna – określenie celu eksperymentu, postawienie problemu badawczego, hipotezy, przeprowadzenie eksperymentu, opracowanie wyników, wyciągnięcie wniosków, potwierdzenie lub obalenie hipotezy;
  - metoda trójkąta – twórcze rozwiązywanie problemów poprzez ustalenie przyczyn podtrzymujących problem oraz sposobów usunięcia problemu;
  - myślące kapelusze – przydatne informacje o właściwym sposobie uczenia się i odpowiednie do tworzenia właściwych grup pracy;
  - technika 635 – opiera się na wymianie pomysłami: 6 uczniów, 3 pomysły, 5 wymian;
- VI. Metody skutecznego argumentowania, przedstawiania swojego zdania
- burza mózgów – zespołowe generowanie pomysłów rozwiązania zadania;
  - drzewko decyzyjne – analiza podejmowanych decyzji;
  - rybi szkielet – metoda służąca do identyfikacji czynników odpowiadających za powstanie problemu;
  - dyskusja – wymiana poglądów, argumentów, opinii i ocen;
  - kula śniegowa – forma zorganizowanej dyskusji;
  - dywanik pomysłów – prowadzenie dyskusji w grupach, prezentowanie wniosków na forum;
  - metaplan – zapisanie wniosków z dyskusji za pomocą rysunku, grafiki;
  - analiza SWOT – ocena sytuacji problemowej i opracowanie możliwych rozwiązań;
- VII. Metody wizualizacji
- haki pojęciowe – trening wyobraźni, technika lepszego zapamiętywania liczb, wielkości, zależności, budowania systemów skojarzeń;
- VIII. Metody praktyczne
- ale kino – na podstawie oglądanego filmu wymyślamy np. jego zakończenie;
  - projekt – poznanie problemu, obserwowanie, mierzenie i prognozowanie zmian w przyrodzie i działaniach ludzi; praktyczne stosowanie wiedzy matematyczno-przyrodniczej; opiera się na działaniu poprzez praktyczne rozwiązywanie rzeczywistych problemów;
  - metoda przewodniego tekstu – uczeń wykonuje zadanie przygotowane przez nauczyciela; ma dostęp do informacji, wykorzystuje nowoczesne technologie i materiały źródłowe. Na właściwe rozwiązanie naprowadzają go pytania przygotowane przez nauczyciela;
- IX. Metody rozwijania sprawności umysłowych, planowania własnej pracy
- Jak się uczę – pomaga uczniom (nauczycielowi) stwierdzić, jaki typ uczenia się dominuje w danej klasie; polega na wpisywaniu w odpowiednie rubryki (widzę, słyszę, dotykam) wyrazów podawanych przez nauczyciela;

Dobrze dobrane metody zachęcą uczniów do działania, myślenia i kreatywności. Nie wolno jednak zapominać, że podczas realizowania zamierzonych celów należy uwzględniać indywidualne cechy każdego dziecka. Spełnienie tych warunków umożliwi sprawne i skuteczne przeprowadzanie zadań edukacyjnych. Zaliczamy do nich:

- respektowanie praw dziecka do bezpieczeństwa i wolności;
- chwalenie, nagradzanie i zapewnianie poczucia uznania;
- zaspokajanie indywidualnych potrzeb dziecka w sferze dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej;
- indywidualizowanie procesu lekcyjnego ze względu na możliwości psychorozwojowe dziecka;
- wspieranie indywidualnych uzdolnień dziecka i wskazywanie jego mocnych stron;
- rozpoznawanie pojawiających się deficytów i zapobieganie im;
- udzielanie wsparcia w sferze wolicjonalnej w pokonywaniu trudności i przeszkód;
- rozpoznanie środowiska rodzinnego uczniów i stała z nim współpraca;
- korzystanie z pomocy specjalistów: psychologów, pedagogów, lekarzy i instytucji działających na rzecz wspierania indywidualnych potrzeb dziecka.

Szkolną codzienność warto jak najczęściej urozmaicać wyjściami w teren czy spotkaniem z ciekawym człowiekiem. Wycieczka do zoo i samodzielna obserwacja słonia będzie zawsze silniej oddziaływać na emocje, pamięć i przeżycia dziecka niż najpiękniejsza ilustracja tego zwierzęcia. Przy dokonywaniu wyboru narzędzi nauczyciel powinien zatem pamiętać o wykorzystaniu:

- terenu naturalnego do rekreacji ruchowej (boisko szkolne, park, las);
- nowoczesnej technologii (komputer, tablet, tablica interaktywna itp.);
- bogatej oferty edukacyjnej muzeów;
- oferty edukacyjnej instytutów naukowych;
- biblioteki i domu kultury w najbliższym otoczeniu;
- oferty teatrów, filharmonii, opery i kin;
- wystaw malarskich i galerii sztuki;
- naturalnej obserwacji terenu, przyrody i zwierząt;
- działalności służb mundurowych i prewencyjnych;
- zasobów naturalnych wykorzystywanych do doświadczeń i obserwacji;
- wiedzy i doświadczenia innych ludzi (poznawanie zawodów w naturalnym środowisku).

W celu pobudzania procesów myślowych, potrzebnych do sprawnego i kreatywnego poznawania rzeczywistości, należy pamiętać o stosowaniu wielu technik w pracy (indywidualnej, w parach, grupowej i zespołowej) oraz o wykorzystywaniu różnorodnych i ciekawych dla dziecka narzędzi. Sala lekcyjna powinna być tak dostosowana, aby dzieci mogły swobodnie komunikować się ze sobą, współdziałać w grupach i prezentować wytwory swojej pracy. Należy także uwzględnić kąciek do odpoczynku, zabaw i gier dydaktycznych. W każdej sali powinien być dostęp do dwóch, trzech komputerów, z których uczniowie mogliby korzystać podczas realizacji zadań. Jeśli w danej szkole nie ma takich możliwości, należy zadbać o dostęp do sprzętu mobilnego, który łatwo dostarczyć do sali lekcyjnej.

Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia

Troska o wysoką skuteczność procesu kształcenia wymaga systematycznego pozyskiwania wiarygodnych informacji dotyczących treści kształcenia, pracy nauczyciela, pracy uczniów, organizacji działań dydaktycznych, doboru metod i pomocy dydaktycznych. Źródłem takich informacji jest proces sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów realizowany planowo, z zastosowaniem różnych form i odpowiednich narzędzi. Celem oceniania jest sformułowanie opinii o poziomie osiągnięć uczniów oraz uzyskanie informacji, które mogą się przyczynić do lepszej, a zatem bardziej skutecznej pracy ich samych oraz nauczyciela.

Dobre ocenianie:

- dostarcza **konkretnych informacji** o postępach w nauce (o tym, co dziecko już umie, nad czym musi jeszcze popracować, oraz ile mu brakuje do osiągnięcia celu);
- prezentuje **mocne strony ucznia** (ocenianie wzmacniające);
- obrazowo przedstawia **zachowanie** dziecka i jego funkcjonowanie w klasie; zawiera szczegółowe informacje o aktywności ucznia, jego samodzielności, zaangażowaniu i umiejętności współpracy z rówieśnikami;
- odpowiednio **komentuje** sformułowania użyte w ocenie;
- **motywuje** ucznia do dalszych postępów w nauce, zachęca do pracy;
- uwzględnia możliwości dziecka, bierze pod uwagę jego wkład pracy, czyli wysiłek włożony w wykonanie zadania;
- zawiera **wskazówki** dla rodziców pomocne w pracy domowej z dzieckiem;
- jeśli zachodzi potrzeba, informuje o potrzebie włączenia dziecka do dodatkowych **zajęć specjalistycznych** (np. korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych);
- **nie stresuje** ucznia i rodziców – nie pełni funkcji kary czy nagrody, nie zawiera krytyki osoby, nie etykietuje dziecka;
- zawiera **podsumowanie**, a w nim informację o przebiegu rozwoju dziecka.

Kiedy myślimy o ocenie, zazwyczaj przychodzi nam do głowy wpis do dziennika, zeszytu, na kartce sprawdzianu. Warto jednak pamiętać, że ocenę przekazujemy dziecku nie tylko w formie pisemnej czy ustnej, lecz także w postaci mimiczno-behawioralnej. Komunikaty wysyłane tą drogą, bardziej lub mniej świadomie, mają dla dziecka niezwykle ważne znaczenie. Mimika twarzy lub postawa mogą bez słów wyrazić aprobatę lub dezaprobatę skierowaną do ucznia. Należy więc pamiętać, aby ocena słowna była spójna z mową ciała. Wpływ oceny na psychikę dziecka może mieć dwojaki skutek:

- **pozytywny**, czyli motywujący do dalszej pracy, zachęcający do podejmowania wysiłku, wzmacniający pozytywne myślenie o sobie samym;
- **negatywny**, czyli demotywujący, obniżający wartość dziecka w jego oczach (czasami także w środowisku), a w efekcie budzący niechęć do nauki i strach przed wyzwaniami.

Ocena powinna być zatem rzetelna, uczciwa i bezstronna oraz ma pełnić funkcje: wskazujące, motywujące, pobudzające, nagradzające, egzekwujące i informacyjne.

Zachęcamy, by poznawać i stosować nowoczesne metody oceniania. Należy do nich **ocenianie kształtujące**, zwane także ocenianiem pomagającym się uczyć. W wielu krajach (także w Polsce) uważane jest ono za jeden z najbardziej obiecujących kierunków reformowania oświaty, poprawiania jakości nauczania, wyników i osiągnięć uczniów, a także przygotowania do uczenia się przez całe życie i wyrównywania szans edukacyjnych uczniów. Do elementów oceniania kształtującego należą:

• **Określenie celów lekcji i sformułowanie ich w języku zrozumiałym dla ucznia.**

Przed przystąpieniem do pracy nauczyciel musi wyznaczyć konkretny cel lekcji i w sposób przejrzysty zakomunikować go uczniom. Uczniowie muszą wiedzieć, do czego mają dążyć, a po zakończonych zajęciach sprawdzić, czy cel został osiągnięty.

• **Ustalenie wraz z uczniami kryteriów oceniania.**

Uczeń musi wiedzieć, co będzie podlegało ocenie, a nauczyciel konsekwentnie ocenia tylko to, co wcześniej zapowiedział.

• **Rozróżnienie funkcji oceny sumującej i kształtującej.**

Celem oceny sumującej jest podsumowanie wiedzy nabytej przez ucznia, co zwykle ogranicza się do wystawienia stopnia. Ocena kształtująca służy do tego, aby uczeń uświadomił sobie, co zrobił dobrze lub źle, co wymaga jeszcze dodatkowego ćwiczenia. W ocenianiu kształtującym dziecko otrzymuje mniej stopni, a więcej informacji zwrotnych od nauczyciela lub kolegi.

• **Zbudowanie atmosfery uczenia się, pracowanie z uczniami i rodzicami.**

Nauczyciel buduje przyjazną atmosferę, rozmawiając z rodzicami na temat sposobów uczenia się ich dzieci oraz tego, co pomaga im się uczyć. Tak zbudowana atmosfera sprzyja zaangażowaniu, kształceniu samodzielności i umiejętności współpracy.

• **Sformułowanie pytań kluczowych.**

Pytania kluczowe to pytania, które skłaniają uczniów do myślenia, zachęcają do poszukiwania odpowiedzi, silniej angażują w naukę.

• **Zadawanie pytań angażujących ucznia w lekcję.**

Włączamy wszystkich uczniów w myślenie poprzez danie więcej czasu na zastanowienie się nad problemem (odpowiedzią), pracę w parach, niekaranie za błędne odpowiedzi, pytanie wszystkich uczniów, a nie tylko tych zgłaszających się.

• **Stosowanie efektywnych informacji zwrotnych.**

Zamiast wystawiania oceny przekazujemy uczniowi komentarz do jego pracy, w tym wyszczególniamy jej dobre elementy, podkreślamy zaangażowanie i wysiłek, informujemy, co wymaga poprawienia i jak tego dokonać, a także dajemy wskazówki, nad czym uczeń powinien jeszcze popracować.

• **Wprowadzenie samooceny i oceny koleżeńskiej.**

Uczniowie wzajemnie recenzują swoje prace i udzielają sobie rad. Jeżeli uczeń potrafi sam siebie ocenić, wie, ile się już nauczył i nad czym musi jeszcze popracować, orientuje się, co mu pomaga w procesie nabywania wiedzy i umiejętności – wówczas staje się aktywnym i świadomym uczestnikiem procesu uczenia się.

W procesie monitorowania postępów edukacyjnych ucznia nauczyciel powinien korzystać z różnorodnych źródeł, dających mu możliwość analizy procesu uczenia się, stopnia przyswojenia wiedzy, możliwości twórczych, rozwijania uzdolnień, funkcjonowania każdego dziecka w grupie jako ucznia i kolegi. Gromadzenie materiału powinno się opierać na:

- ustawicznej obserwacji funkcjonowania dziecka w grupie i w szkole;
- rozmowach i wywiadach prowadzonych z dzieckiem i jego rodzicami;
- wytworach jego pracy z uwzględnieniem ich analizy w odniesieniu do wymagań programowych;
- praktycznej działalności dziecka, związanej z umiejętnością radzenia sobie w sytuacjach zadaniowych (stopień zaangażowania, kreatywność, umiejętność doprowadzania zadań do końca, umiejętność rozwiązywania problemów i szukania pomocy, uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania dziecka);
- badaniach i opiniach specjalistycznych (poradnie psychologiczno-pedagogiczne, opinie lekarskie);

- dokumentacji opisującej zdobyte umiejętności na zakończenie wcześniejszego etapu edukacyjnego (w tym wypadku – dokumentacji przedszkolnej);
- testach kompetencji (badających wiedzę i umiejętności po zakończeniu danego etapu edukacyjnego) oraz krótkich sprawdzianach (badających bieżące opanowanie materiału);
- ankietach (przeprowadzanych z uczniami i ich rodzicami).

Możemy ocenić aktywności wywodzące się zarówno ze sfery dydaktycznej, jak i wychowawczej. Najczęściej ocenie podlegają:

- zasób wiedzy o otaczającym świecie, adekwatny do wieku i możliwości ucznia;
- umiejętności czytania, pisania, liczenia;
- umiejętność rozwiązywania zadań i problemów matematycznych;
- dbałość o estetykę wykonywanych prac;
- samodzielność;
- przygotowanie do zajęć;
- zaangażowanie w życie klasy;
- kultura osobista;
- umiejętność nawiązywania i utrzymywania kontaktów interpersonalnych;
- umiejętność współpracy.

Wyróżniamy trzy rodzaje oceny:

Ocena cząstkowa polega na ocenianiu bieżącego materiału za pośrednictwem znaczków symboliczno-obrazkowych, naklejek, pieczętek, krótkich opisów i not. Informuje o bieżących postępach ucznia, materiale już opanowanym i tym, który wymaga jeszcze ćwiczeń dodatkowych, zawiera też wskazówki do dalszej pracy i porady. Dużym ułatwieniem w rejestrowaniu wyników obserwacji jest Karta postępów dziecka (karty postępów znajdują się na płycie multimedialnej dla nauczyciela w dziale „Motywacja”).

Ocena śródroczna ma postać noty opisowej w arkuszu ocen. Uwzględnia półroczną pracę dziecka, nabyte wiadomości i umiejętności w zakresie wszystkich obszarów edukacji w ramach wymagań podstawy programowej.

Ocena końcoworoczna ma postać noty opisowej w świadectwie szkolnym. Odnosi się do zdobytych wiadomości i umiejętności w zakresie wszystkich obszarów edukacji na koniec każdego roku nauczania (formularz oceny opisowej jest zamieszczony na płycie multimedialnej dla nauczyciela w dziale „Motywacje”).

W wypadku dzieci ze zdiagnozowanymi przez specjalistów deficytami (np. zaburzenia analizatorów, ryzyko dysleksji, niedosłuch) należy uwzględnić zalecenia poradni i stosownie z wytycznymi obniżyć próg wymagań. Odnosi się to zarówno do oceny cząstkowej, jak też śródrocznej i rocznej. Opisując ucznia, bierzemy pod uwagę oceny, jakie otrzymał podczas specjalistycznych zespołów wyrównawczych (np. na zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych), i uwzględniamy je przy tworzeniu noty opisowej (półrocznej i końcoworocznej). Do obowiązku wychowawcy należy też utrzymywanie stałego kontaktu z terapeutą prowadzącym zajęcia korekcyjne, konsultowanie postępów ucznia, ustalanie indywidualnego toku zajęć i określanie indywidualnego progu wymagań (w tym także oceny). Podczas sprawdzianów, rozwiązywania testów i wykonywania innych prac pisemnych należy

wydłużyć czas potrzebny na wykonanie zadania, a jeśli to konieczne – zadbać o specjalne warunki (np. zapewnić osobną salę w celu głośnego odczytania poleceń testu).

Przy ocenianiu bardzo ważne jest porównanie osiągnięć dziecka z kryteriami programowymi. Wytyczne procentowe i opisowe w zakresie wymagań oceniania określone są przez wewnętrzny system oceniania, indywidualny dla każdej placówki i zatwierdzany przez radę pedagogiczną. Każdy nauczyciel musi dostosować się do przyjętych przez szkołę kryteriów i na ich podstawie oceniać uczniów. Należy jednak pamiętać, że rodzice powinni być zaznajomieni z **wymaganiami edukacyjnymi** (także dotyczącymi oceniania), by mieć realny punkt odniesienia. Rodzice, którzy przeczytają uwagę: „uczeń dodaje, rachując na zbiorach zastępczych”, mogą nie wiedzieć, czy te umiejętności wystarczają na danym etapie kształcenia, czy może dziecko powinno już umieć więcej. Jeśli uczeń nie opanował oczekiwanego na danym etapie wymagania, wówczas informacja o tym powinna zostać uzupełniona o **zachętę do pracy**.

Szczególnie istotne jest podsumowanie w postaci ogólnej uwagi o rozwoju ucznia i jego postępach, w rodzaju: „uczeń rozwija się prawidłowo, czyni postępy zgodnie ze swoimi możliwościami”, lub: „uczeń pracuje poniżej swoich możliwości”.

Należy pamiętać, by nie poprzestawać na informacji, że uczeń z czymś sobie nie radzi. W sytuacji, gdy dziecko pracuje poniżej swoich możliwości lub nie czyni zadowalających postępów, nauczyciel sporządza listę konkretnych **wskazówek do pracy** z uczniem w domu lub zaleca udział w dodatkowych zajęciach specjalistycznych.

Sformułowana na piśmie ocena opisowa **nie zastąpi** kompletnych i rzetelnych informacji o dziecku przekazywanych podczas **indywidualnych rozmów** rodzica z nauczycielem. Warto do takiej rozmowy zaprosić również dziecko. Uniknie się w ten sposób emocjonującej dla niego sytuacji „mówienia za plecami”.

Na koniec warto zaznaczyć, że ocenianie jest procesem społecznie nieobojętnym. Ocena silnie oddziałuje na dziecko, kształtuje jego postrzeganie świata i siebie samego. Szybko można zniechęcić ucznia do pracy, wyzwolić w nim postawę biernego oczekiwania czy koncentrowania się na zagrożeniu (ocenie). Wówczas trudniej prowadzić go ścieżką kreatywnego rozwoju ku postrzeganiu oceny jako wskazówki i rady. Oceniać trzeba, ale trzeba robić to dobrze.

Zadania wychowawczo-profilaktyczne szkoły

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej nakłada na szkołę i nauczycieli nowe zadania. Pomoc uczniom ma polegać na rozpoznawaniu możliwości biopsychofizycznych oraz na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów. Wsparcie ze strony nauczycieli należy się nie tylko uczniom z różnorodnymi trudnościami w nauce, lecz także szczególnie uzdolnionym. Może być udzielane w różnych formach, takich jak:

- zajęcia rozwijające uzdolnienia dla uczniów wybitnych, z wykorzystaniem aktywnych metod pracy;

- zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla uczniów mających trudności w nauce, w szczególności w spełnieniu wymagań edukacyjnych określonych w podstawie programowej;
- zajęcia korekcyjno-kompensacyjne dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi lub specyficznymi trudnościami w nauce;
- zajęcia logopedyczne dla uczniów z zaburzeniami mowy, będącymi przyczyną zaburzeń komunikacji językowej oraz utrudniającymi naukę;
- zajęcia socjoterapeutyczne dla uczniów z dysfunkcjami i zaburzeniami utrudniającymi funkcjonowanie społeczne;
- porady i konsultacje.

Zadania nauczycieli i szkoły polegają na wczesnym rozpoznaniu specyficznych trudności w uczeniu się, udzieleniu pomocy w postaci programu wsparcia i indywidualizacji pracy z uczniem zarówno na obowiązkowych, jak i dodatkowych zajęciach edukacyjnych oraz ocenianiu efektywności udzielonej pomocy. Dyrektor szkoły zleca planowanie i koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole zespołowi tworzonemu z nauczycieli i specjalistów – psychologów, pedagogów, logopedów, a także specjalistów terapii pedagogicznej. W zależności od potrzeb uczniów zespół tworzy karty indywidualnych potrzeb ucznia (KIPU) lub indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny (IPET) oraz opracowuje plan działań wspierających (PDW). Nauczyciele współpracują z rodzicami uczniów i innymi placówkami działającymi na rzecz dzieci i młodzieży oraz rodziny.

Dostosowanie w zakresie realizacji podstawy programowej nakłada na nauczyciela obowiązek:

- dostosowania treści (różne ujęcia tego samego materiału);
- dostosowania zainteresowań (różne wcześniejsze doświadczenia i różna motywacja ucznia do nauki);
- dostosowania poziomu (umożliwienie pracy nad podobnymi zadaniami na różnych poziomach, zgodnie z dotychczasowymi osiągnięciami ucznia)
- umożliwienia dostępu do informacji (różnymi kanałami: wzrok, słuch, dotyk, smak, symbolika, konkret);
- dostosowania struktury przekazywanego materiału (zakres uporządkowania materiału, podział na kroki i etapy);
- sekwencjonowania (różny stopień uporządkowania wewnętrznego materiału);
- dostosowania tempa uczenia się;
- obserwowania reakcji ucznia na zadanie;
- dostosowania intensywności i zakresu wsparcia nauczyciela;
- szanowania własnego stylu uczenia się ucznia;
- uwzględniania preferowanych przez ucznia form pracy;

Specjalne potrzeby edukacyjne dotyczą tej grupy uczniów, która nie może podolać wymaganiom edukacyjnym i ma znacznie większe trudności w uczeniu się niż ich rówieśnicy. Dzieci te potrzebują pomocy pedagogicznej w formie specjalnego programu nauczania i wychowania, właściwych metod dostosowanych do ich potrzeb, możliwości i ograniczeń, przy uwzględnieniu odmiennych rozwiązań organizacyjnych. Wobec uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych należy stosować szeroko rozumianą zasadę indywidualizacji. Chodzi tu m.in. o dzieci ze specyficznymi trudnościami w zakresie nauki czytania i pisanie, z zaburzeniami motorycznymi, uszkodzeniami narządu wzroku i słuchu, niepełnosprawnością

intelektualną, zaburzeniami komunikacji językowej, autyzmem, zaburzeniami zachowania, chorobami przewlekłymi, z niepełnosprawnością sprzężoną, a także dzieci szczególnie uzdolnione. Tworzenie właściwych warunków edukacyjnych dla tych uczniów jest obowiązkiem każdego nauczyciela.

Ryzyko dysleksji i dysleksja rozwojowa są najczęściej spotykanymi dysfunkcjami. Opracowywane programy powinny zawierać ćwiczenia rozwijające funkcje słuchowo-językowe, wzrokowo-przestrzenne, dotykowo-kinestetyczne, ruchowe: motorykę dużą i ogólną koordynację ruchową oraz ich integrację, a także kształtować lateralizację oraz orientację w schemacie ciała i przestrzeni, doskonalić sprawność manualną i grafomotorykę, zawierać ćwiczenia ruchowe i muzyczno-ruchowe wpływające na uwolnienie napięcia emocjonalnego. Nauczyciel powinien rozwijać myślenie, mowę, uwagę, pamięć, wyobraźnię dzieci, bazując na metodach polisensorycznych. Pracując z dzieckiem z ryzykiem dysleksji, konieczne są również działania profilaktyczne wspomagające jego prawidłowy rozwój oraz stymulacja, korekcja, kompensacja i usprawnianie tych funkcji, których rozwój jest opóźniony lub nieharmonijny. Pracując z uczniem dyslektycznym, należy się opierać głównie na wypowiedziach ustnych, formułować wypowiedzi i pytania bardzo prosto, powtarzać je w miarę potrzeby, udzielać dodatkowych wyjaśnień lub zadawać pytania pomocnicze. Zalecane jest wydłużenie czasu na wykonywanie powierzonych zadań, dzielenie materiału na mniejsze partie, ograniczenie liczby ćwiczeń i zadań do wykonania. Często zachodzi konieczność odczytywania poleceń pisemnych. Aby łatwiej kontrolować pracę, uczeń powinien siedzieć blisko nauczyciela, co ośmiela dziecko i zachęca do zwrócenia się o pomoc. Ważne jest przekazywanie uczniom spostrzeżeń na temat ich pracy poprzez zauważanie postępów, nawet tych częściowych, a także docenianie wysiłku włożonego w pracę, a nie tylko efektów.

Uczniowie **ślabosłyszący** wymagają stosowania metod wspomagających odczytywanie mowy z ust (fonogesty) lub ewentualnie komunikatów przekazywanych w języku migowym. Potrzebują dodatkowych informacji w postaci demonstracji sposobu wykonania danego zadania. W związku z tym, że dzieci te mają problemy z wykonywaniem kilku czynności jednocześnie, trudnością jest dla nich przepisywanie z tablicy podczas słuchania nauczyciela. Uczniowi z wadą słuchu należy zatem udostępnić odpowiednie miejsce w klasie, zapewniające optymalny odbiór treści przekazywanych przez nauczyciela. Powinien mieć również możliwość obserwacji twarzy wypowiadających się koleżanek i kolegów. Dziecko z wadą słuchu wymaga dodatkowej pracy w zakresie rozwoju mowy i rytmizacji mówienia oraz korygowania nieprawidłowej artykulacji.

W pracy z uczniem **ślabowidzącym** należy w miarę możliwości stosować metody oparte w znacznej mierze na słuchu i dotyku, a więc: wykład, pogadankę, demonstrację dotykową, dodatkowe wyjaśnienia itp. W czasie zajęć wskazane jest korzystanie z pomocy w formie przedmiotów, modeli i szablonów zróżnicowanych kolorystycznie. Uczniowie ślabowidzący wymagają udostępnienia demonstrowanego obiektu do indywidualnej obserwacji oraz ukierunkowania uwagi na ważne elementy. Dzieci te mają często trudności z poruszaniem się i prawidłową oceną odległości, co wymaga wzmożonej czujności nauczyciela.

Uczniowie **niepełnosprawni ruchowo** wymagają ułatwień podczas wykonywania niektórych czynności, np. możliwość pisania na większym formacie, grubszym flamastrem, używania specjalnych nakładek na ołówek czy długopis. Powinni mieć również możliwość posługiwania się komputerem. Na skutek męczliwości i osłabionej koncentracji może być im trudniej opanować alfabet i czytać dłuższe teksty literackie. Podręczniki do nauki przedmiotu

powinny być dostosowane do możliwości manualnych oraz wzrokowych dziecka, zwłaszcza jeśli niepełnosprawności ruchowej towarzyszą zaburzenia percepcji wzrokowej.

Uczniowie z **zaburzeniami zachowania, w tym z zespołem ADHD**, mają często trudności ze zrozumieniem prostych poleceń, dlatego należy udzielać im nieskomplikowanych komunikatów. Zanim polecenie zostanie wypowiedziane, należy się upewnić, czy uczeń słucha, gdyż zespół ADHD utrudnia koncentrację uwagi. Należy wspólnie opracować sposób (np. znak lub gest) przywołujący do pracy i monitorować postępy dziecka, a w razie konieczności przypominać o koncentracji. Każda nowa aktywność powinna być jasno i wyraźnie zaakcentowana, np. słowami: „Uwaga, zaczynamy czytać”. Należy również ograniczyć do minimum liczbę przedmiotów otaczających ucznia. Ważnym elementem jest ustalenie zasad i konsekwentne ich egzekwowanie.

W pracy z uczniem **niedostosowanym społecznie** lub **zagrożonym niedostosowaniem społecznym** należy zwrócić uwagę na rozbudzanie zainteresowań nauką i kształtowanie pozytywnej motywacji do uczenia się. Warto umożliwiać dzieciom udział w odpowiednio atrakcyjnych zajęciach, w których dominują metody aktywizujące, pokazy multimedialne, wycieczki, warsztaty itp. Ważne jest stworzenie możliwości odnoszenia sukcesów na terenie szkoły. Działania dydaktyczne powinny być podporządkowane celom wychowawczym. Wskazane jest, aby treści preferowane w nauczaniu uczniów niedostosowanych społecznie były zbliżone do codziennych problemów życiowych oraz skłaniały ich do zastanawiania się nad własnym postępowaniem.

Dzieci z **zespołem Aspergera** mają trudności z nawiązywaniem kontaktu emocjonalnego z otoczeniem. Często odmawiają współpracy, należy więc zwrócić uwagę na budowanie z nimi pozytywnych relacji i pozyskanie ich zaufania. Ważnym elementem pracy jest również akceptacja przez grupę niestandardowych zachowań uczniów z zespołem Aspergera.

Indywidualizacja zajęć z uczniem **szczególnie uzdolnionym** polega nie tylko na zwiększeniu stopnia trudności powierzonych zadań, lecz także na rozwijaniu talentów poprzez udział w zajęciach kół zainteresowań, ukierunkowaniu i zachęcaniu do startowania w konkursach, turniejach i olimpiadach. W wypadku uczniów szczególnie uzdolnionych należy unikać metod podających na rzecz aktywizujących i problemowych, skłaniających do pracy indywidualnej.

Najistotniejsze w indywidualizacji nauczania jest wczesne wykrywanie specyficznych potrzeb każdego ucznia i zorganizowanie odpowiedniej oferty pomocy na terenie szkoły. Istotnym czynnikiem jest również współpraca pomiędzy uczniem, nauczycielami i rodzicami.

Czas realizacji poszczególnych edukacji w ujęciu tygodniowym

W klasach I–III szkoły podstawowej **podziału godzin** w każdej klasie na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne (edukacja polonistyczna, język obcy nowożytny, edukacja muzyczna, edukacja plastyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja matematyczna, edukacja informatyczna i edukacja techniczna) **dokonuje nauczyciel prowadzący te zajęcia.**

W klasach I–III szkoły podstawowej na zajęcia wychowania fizycznego należy przeznaczyć po 3 godziny tygodniowo w każdej klasie.

W przypadku powierzenia prowadzenia zajęć z zakresu:

1. języka obcego nowożytnego,
2. edukacji muzycznej,
3. edukacji plastycznej,
4. edukacji informatycznej

nauczycielom posiadającym odpowiednie kwalifikacje określone w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2016 r. poz. 1379 oraz z 2017 r. poz. 60), innym niż nauczyciel, któremu powierzono prowadzenie edukacji wczesnoszkolnej, tygodniowy wymiar godzin tych zajęć wynosi:

- 1) dla języka obcego nowożytnego – po 2 godziny w każdej klasie;
- 2) dla edukacji muzycznej, plastycznej i informatycznej – po 1 godzinie w każdej klasie.

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Klasy I–III			Razem w trzyletnim okresie nauczania
	Tygodniowy wymiar godzin w klasie			
	I	II	III	
edukacja wczesnoszkolna	20	20	20	60
Propozycja podziału godzin w ujęciu tygodniowym				
edukacja polonistyczna	5	5	5	15
edukacja matematyczna	4	4	4	12
edukacja społeczna	1	1	1	3
edukacja przyrodnicza	1	1	1	3
edukacja plastyczna	1	1	1	3
edukacja techniczna	1	1	1	3
edukacja informatyczna	1	1	1	3
edukacja muzyczna	1	1	1	3
wychowanie fizyczne	3	3	3	9
język obcy nowożytny	2	2	2	6
religia / etyka*	2	2	2	2

* Wymiar godzin przeznaczonych na realizację zajęć religii lub etyki określają przepisy, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 5–8 rozporządzenia.

Bibliografia

1. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub

znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej).

2. M. Bogdanowicz, *Dobry start – Wielka Podróż*, Gdańsk 2004.
3. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Poradnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000.
4. M. Brzana, *Dlaczego Freinet?*, „Życie szkoły”, 1997, nr 5.
5. M. V. Covington, K. Mannheim Teel, *Motywacja do nauki*, Gdańsk 2004.
6. S. Dylak, *Architektura wiedzy w szkole*, Warszawa 2013.
7. G. Dryden, J. Vos, *Rewolucja w uczeniu*, Poznań 2000.
8. *Dziecko w świecie sztuki*, pod red. B. Dymary, Kraków 1996.
9. A. Faber, E. Mezlish, *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*, Poznań 1993.
10. J. Kamińska, *Ocenianie osiągnięć uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*, Gdańsk 1999.
11. Z. Krygowska, *Zarys dydaktyki matematyki*, cz. 1, Warszawa 1969.
12. E. Kujawa, M. Kurzyna, *Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych*, Warszawa 1996.
13. C. Kulisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Warszawa 2002.
14. D. Moroz, *Ocenianie opisowe – dobre czy złe?*, „Edukacja i dialog” 2001, nr 5.
15. W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998.
16. J. Piaget, *Mowa i myślenie dziecka*, Warszawa 1992.
17. J. Piaget, *Studia z psychologii dziecka*, Warszawa 1966.
18. *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, pod red. M. Żebrowskiej, Warszawa 1979.
19. M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć jeszcze lepiej*, Poznań 2001.
20. R. J. Sternberg, L. Spear-Swerling, *Jak nauczyć dzieci myślenia*, Gdańsk 2003.